cijena 15d

broj 29

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

Anne McCaffrey

PRELUDIJ ZA KRISTALNU PJESMU

i druge najbolje sf-pripovijetke

Sirius 029

SADRŽAJ

Anne McCaffrey
PRELUDIJ ZA KRISTALNU PJESMU

Vladimir Rybin
VRATA U DRUGI SVIJET

A. E. Van Vogt
ČUDOVIŠTE

Robert Sheckley
MONSTRUMI

Robert A. Heinlein
POSUDA ZA ZLATNU RIBICU

Kurt Vonnegut jr.
HARRISON BERGERON

Hrvoje Hitrec
UR, SVEMIRSKA LUDNICA

Ivo Košutić
U HEIDELBERGU

RIJEČ UREDNIKA

Bilo bi suvišno, dragi čitatelju, da vam sad stanem tumačiti kako je SIRIUS poskupio. Ta platili ste ga pet dinara više i sve znate... pogotovu ako se prisjetite da sam o tome svojedobno već pisao: podiže se cijena papiru, poskupljuju usluge... No što biste rekli ako bih vam sad počeo dokazivati kako je SIRIUS zapravo — pojeftinio? Ovako: od izlaska prvog broja SIRIUSA prije 28 mjeseci što je na tržištu poskupjelo za manje od pedeset posto? Mnogo je toga poskupjelo i više od toga postotka — ne samo u nas nego i u svijetu. A to znači da je SIRIUS, poskupjevši samo za pet dinara, u odnosu na drugo zapravo

jeftiniji nego što je bio prije 28 mjeseci... Dakako, takva bi tvrdnja bila već nelojalna konkurencija zavodima za statistiku i zavaravanje ljubitelja SIRIUSA i njegovih čitatelja, pa odustajem od nje. Tvrdim samo jedno: nije nam bilo druge, morali smo poskupjeti. I nadam se, dragi čitatelju, da ćete shvatiti taj imperativ — i dalje ostajući vjerni SIRIUSU, ovom skupljem... A znojeći se dok pišem ove retke, shvatio sam zbog čega je statistika valjda jedina grana nauke koja još nikad nije nekom piscu poslužila kao znanstvena osnovica za pisanje sf literature.

Nećete mi vjerovati: među gomilama pisama što ih svakodnevno dobivam našao sam i jedno koje očito nije vaše, dragi čitatelju SIRIUSA. Ovakvo: »Pretpostavljam da ste odbili da objavite one moje dve priče samo zato što su pisane srpsko-hrvatskim jezikom, a ne hrvatskosrpskim...« — i slijedi lekcija meni, kao odgovornome, da ne poštujem jezik kojim autori pišu. Na moju sreću, od te su me jezikove juhe moga pismopisca spasili stari Rimljani još u doba kad rekoše »scripta manet« (ono što je napisano, to ostaje). A napisano je (i ostalo) evo već 29 brojeva SIRIUSA koje je sve mogao pročitati i pismopisac te naći u njima cijelu zbirku priča, članaka, prikaza i eseja pisanih na srpskohrvatskom jeziku kojima ništa nije smetalo da ih objavim u SIRIUSU onakve kakve su ih napisali njihovi autori— jednostavno zato što su imali svojstvo koje još nedostaje pismopiščevim pričama: kvalitetu.

»Nudim vam svoje djelo koje bi u SIRIUSU zauzelo 80 stranica... Molim vas da ne postupate tako da smatrate dobrim ono što je iz inostranih časopisa i štampe, a loše sve što dolazi od naših ljudi, osobito ako su ti nepoznati i iz neke provincije.« Pogađate, dragi čitatelju, da je to opet odlomak iz pisma koje nije vaše nego iz pera osobe koja ne čita SIRIUS. Ili ne zna matematiku. Zapravo pučkoškolsku računicu. Naime, tvrdim da SIRIUS objavljuje DVADESETOROSTRUKO VIŠE DOMAĆIH PRIČA NEGO STRANIH. Ovako: dosad je u našem, listu objavljeno trista priča, od toga trideset iz pera domaćih autora (dobrim dijelom iz neke provincije., ako takav pojam postoji u nas). Dakle: deset posto. A dvadeset i nešto milijuna Jugoslavena je samo pola posto od četiri milijarde ljudi na svijetu. Deset posto je, koliko me učio pokojni učo Popović u osnovnoj školi na predratnoj beogradskoj Čuburi, dvadeset pata veća veličina od pola posto. A osamdeset stranica u S1RIUSU ne bi dobili ni Asimov i Clarke zajedno, taman da napišu priču posebno za SIRIUS.

»Želio bih da SIRIUS izlazi dvaput mjesečno... da u inim međubrojevima donosi romane u nastavcima... Pitate me što mi se sviđa, a što ne: I sazidao je zbrkanu kuću. i Prvi kontakt — odlično. Iz starijih brojeva: Točka divergencije, Vremenski upaljač, Gdje se djenuo profesor, Glaukusova kiselina, Tko može zamijeniti čovjeka,

Ljeto na Ikarusu. Ostale: dobre ili loše« To vi. A ja: ništa od dvaput mjesečno, osim »trinaeste plaće« (o tom potanje u idućem broju). Ništa od romana (o tom potanje u prošlom broju). Ništa od osrednjih i loših priča (o tom, nadam se, u sadržaju ovog broja)...

I tako, eto nas i u ovom broju. U broju s naslovnom stranicom drukčijom od svih dosadašnjih, u broju sa dvije priče gotovo istovetnih naslova i iz pera dvojice gotovo istovetno najboljih autora znanstveno-fantastične literature (Van Vogta i Sheckleya), u broju s pričama Vonneguta, Heinleina i — posve uz bok njima dvojici — Rusa Vladimira Rubina te našega Ive Košutića.

Pišite mi, molim vas, što vam se ne sviđa u ovakvom sastavu pripovijedaka u ovom broju, kako bih vaše primjedbe mogao primijeniti na kompoziciju brojeva u 1979. godini. Jer idući je broj trideseti, već u tisku dok ovo pišem... no o tom potom, na kraju, kako smo već uveli kao običaj. Prije toga još dvije stvari: ostao sam dužan odgovor iz prošlog broja: tko se krije pod imenom Will Jenkins? Nitko, dragi čitatelju! To je PRAVO IME autora koji inače piše pod pseudonimom Murrau Leinster... I još nešto o priči »U ponoru« H. G. Wellsa. Vjerojatno znate što je sve predvidio Jules Verne u svojim romanima: podmornicu, let na Mjesec, leteće brodove i bezbroj drugih tehničkih (za njegovo doba) nezamislivosti. A znate li što je predvidio Wells? Tenk. Zračne borbe. Atomsku bombu... I zar nije zavrijedio da ga, nakon Vernea, također spomenemo u SIRIUSU? Pa i unatoč tome što su otac i sin Piccard dokazali u svojim batiskafima da je »U ponoru« doista naivna priča...

Drugo, priče koje ste poslali SIRIUSU. Vi ste, dragi čitatelju, iskoristili godišnji odmor da pišete priče za SIRIUS i netom je počela jesen, zasuli ste moj stol omotnicama punim vaših umotvorina. Shvatit ćete da ni moji prijatelji recenzenti ni ja nismo jednostavno u stanju pročitati svu tu poplavu priča, niti ih ocijenili ovako odjednom. Stoga vas molim da se ne ljutite ako neka od vaših priča neće biti spomenuta u recima što slijede: ljutite se tek ako je prešutim i u idućem broju.

Pa da počnem. Ovaj put od onoga što nije uspjelo.

VREMENSKA KLOPKA i NIŠTA SE NIJE PROMIJENILO, ILUZIONIST (i još tri priče), NEKAD DAVNO, REA (i dvije priče), X2 ZA SVE, MISAO: nedorečene ideje, slaba obrada. Još treba mnogo čitati, učiti, pokušavati... i tek onda pisati za SIRIUS, POSLJEDNJI KRICI: briljantan tekst — ali vapi za početkom i nastavkom. Rekosmo: odlomci romana (zasad) — jok! RADNI DAN, DALJNJI NAPREDAK, DOŽIVLJAJ MARTIN A, BAJKA O VILI, MLADI FANTASTI IZ..., BELI, BIOLOŠKA IZDAJA: suprotna ocjena — ideje kako-tako (u pričama KAD SE DOĐE i NEKAD SU ZEMLJOM čak i vrlo dobre), ali neadekvatno obrađene, nedorađene ili čak upropaštene. PUT U STVARNOST, ZADNJI IZVJEŠTAJ: prva malo previše intelektualna

(pokušajte je preraditi i pojednostavniti), druga već višestruko poznata kao ideja (iako ne i kao obrada); prva, dakle, plus — uz malu radnu akciju. GRANICE PROGRESA su ovaj put manje uspjele (na početku priče nerazrađena ideja galaktičke komunikacije, na kraju detalj o promjeni identiteta telepata posve nemotiviran; uz to: priču treba popraviti u literarnom smislu). Dakle: također da uz — radnu akciju. FENIXOV LET ima rabljenu ideju (ali ne i otrcanu), no »kanabe« i »kafića« ne pristaju u ambijent priče, to ćete i sami priznati. SPLIMOR visi i dalje, a SUROVA DIMENZIJA ŽIVOTA ima grešku već u pristupu ideji: nasilje se ne može ironizirati; ili niste shvatili što je nasilje, ili ne znate što je ironija. MISIJA MATICE nije pisana za antropomorfna bića (čitati: ljude), tj. za čitatelje SIRIUSA, S-SUPERIOR bogovska ideja, no treba je doraditi za razinu koja je objavljena (čitati: Jovo nanovo), SREČANJE BOGOV kao da je pisana za prošli broj SIRIUSA (dobar »prvi susret«, priča će biti objavljena), ERIK ŠE ŽIVI: sve suprotno od prethodne ocjene, POVRATAK Danikena, zar? IGLA se okrenula protiv vas: priča je izvanredna, posve prihvatljiva, začuđujućih obrata (recenzent se pita: jesu li Ian, Angela i još neki možda kiborzi?), no ništa od objavljivanja dok se ne dogovorimo o objavljivanju i punog imena uz pseudonim. Ili samo punog imena. Ponavljam već ne znam po koji put: zašto se stidite vlastitog imena kad napišete nešto dobro? Ako mi to protumačite na logičan i prihvatljiv način, u SIRIUSU će izaći ne samo to tumačenje nego i Igla. NASLJEDNICI: »Iznad književnih mogućnosti autora«, reče recenzent i ostade živ zato što vam nije nadohvat ruke. BEG: kafkijanska atmosfera nije znan-fan. Ni TRSJE. POUBIJAJTE DEHID-LJUDE ima izvrsnu ideju, ali konfuzno ispripovijedanu. Doradite je! Budite dosljedno jasniji u tehničkim pojedinostima, više pažnje posvetite psihološkoj razradi lika profesora Kala! I nakon toga pošaljite sve skupa ponovo na istu adresu: VASKRSNUĆE: budite za sada čitalac, dok ne stasate za pisca. DJEČAK I GALEB: prepleli ste san i javu. ali nije iz toga ispao znan-fan, nego naiva. JA SAM ČISTA MISAO: također čista naiva. POKLON POTOMKA, PREOPTEREĆENJE, VELIKO PUTOVANJE — čitajte znanstvenu fantastiku da biste naučili što je to! Te tri pričzacijelo su nešto drugo. UBOJSTVO NA ZEUSU, HEJ, ZEMLJANU, PAKOST MOZGA — znan-fan naiva, možda za neki hlebinski list. NEKAD DAVNO i TOLOVIZOR treba razraditi, pomnije napisati. To pogotovu vrijedi za priču SVEMU DOĐE KRAJ: sve tri vrijede, odnosno vrijedile bi da su — bolje napisane. ODBIJENA PRIČA je zaista odbijena, ali samo zato što joj šepa kraj: preradite ga (onaj New York) i ponovo pošaljite. Zbilja, ne bi li vam se bar svaka deseta priča mogla događati negdje izvan inozemstva? Zar je naše tlo anatemizirano za sf? A ČOVJEK KOJI JE GAJIO KAKTUSE i dalje neracionalno troši dobre ideje., obrađujući ih tako da nisu za SIRIUS. Zašlo tako, pitam vas. I to

nakon ocjene o toj priči koja vam je mogla poslužiti i kao uputa za njezinu doradu? PRIZNANJE VANBRAČNOG OČINSTVA do kraja ostaje nejasno (također uz već objavljene upute). Koja je pouka priče? I nije li očinstvo odveć otrcano, nije li »Priznanje vanbračnog majčinstva« tema koja mnogo više vonja po sf-u? Obrada priče je doduše ozbiljna (takve su vam i priče BUBE i RAZMIŠLJANJE O BUDUĆNOSTI), no sve što je ozbiljno proglasiti sf-om bio bi u najmanju ruku klasični — sofizam. Ukratko: prvu priču preradite pritiščući dugme »jasnije«, drugu u smislu »jasnije« čemu »stručnjaci« kad se o projektu u priči brine armija? — a treću psihološki razradite i izbacite joj element »horrora« koji prije pristaje u »Hitchcock bira za vas« nego u SIRIUS. I na kraju: OSVAJAČI su me osvojili, a nadam se da će osvojiti i čitatelje SIRIUSA u jednom od narednih brojeva. Rekoh točka, ali nije točka nego točka zarez (semikolon ili »;«) jer je to tek polovica ljetnih grijeha SIRIUSovih recenzenata i njegova urednika, da oprostite mene. Nastavak u idućem broju, dakako uz dodatak (ako bude prostora) ocjena onih priča koje stignu uredništvu u međuvremenu. Zato: pljunite u pero i pišite, jer što prije napišete, prije ćete pročitati mišljenja Koščevića, Jurkovića i inih recenzenata o svojim radovima.

Konac djelo krasi, a to je djelo »Riječ urednika« u idućem broju u kojoj ćete doznati ugodnije vijesti nego što je to SIRIUS skuplji za 60 dinara godišnje (u pretplati samo 54, doduše!). Osim toga, u idućem ćete broju doznati i sadržaje desetak najboljih priča na temu ROBOTI. Samo da vam spomenem neke autore tih priča, ostalo će vam već dočarati mašta, vjerujem: Bradbury, Asimov (dvije priče), Harrison, Lem... Vjerujte mi, meni su osobno te priče o robotima pričinjale golem užitak dok sam ih prikupljao i čitao. I nećete vjerovati: vrlo sam ih teško prikupio! Da mi Asimov nije priskočio u pomoć, jedva bih se snašao. Vjerovao sam da u sf-literaturi ima mnogo više (dobrih) priča o robotima.'

I posljednje, ali što bi rekli Englezi »i ne najmanje važno« (ja nisam Englez): srdačan pozdrav do 5. XII od vašeg prijatelja, dragi čitatelju,

BORIVOJA JURKOVIĆA

Preludij za kristalnu pjesmu

Anne McCaffrey

Prelude to a Crystal Song

Preveo *Krsto Mažuranić*

Killashandra sluša, a riječi olovnom fatalnošću padaju u njenu ukrućenu utrobu poput studenih bombi. Ona bulji u Maestrov slavni profil dok se njegova usta otvaraju i zatvaraju oko riječi koje znače smrt svim njenim nadama i ambicijama, koje proglašavaju svih deset godina naporna učenja i rada… potraćenim.

Maestro se okreće prema njoj. Iskrena sućut u njegovim izražajnim očima čini ga starijim, dok mu se teški pjevački mišići u čeljustima opuštaju.

Jednog će se dana Killashandra možda sjećati ovih detalja. Sada je smrvljena užasom poraza i ne opaža ništa osim svoga osobnog neuspjeha.

— Ali... ali... kako ste samo mogli?

— Što sam mogao? — Iznenađen, pita Maestro Valdi.

— Kako ste me mogli vući za nos?

— Vući za nos? Ali ne, nisam, drago moje dijete.

— Jeste! Rekli ste... govorili ste, da samo moram savjesno raditi. Pa zar nisam radila savjesno?

— Naravno, da si radila savjesno. — Valdi se uvrijedio. — Svi moji studenti se moraju potpuno posvetiti radu. Potrebne su duge godine savjesna rada da bi se razvio glas, da bi se naučio repertoar, barem djelić glazbenog fundusa kojeg danas svaki pjevač mora...

— Ali, ja sam naučila repertoar! Radila sam, i radila, a sada... sada mi kažete da nemam glasa!

Maestro duboko uzdahne, a taj je manirizam uvijek Killashandri išao na živce — pogotovu sada, kad uopće nije bio na mjestu. Ona otvori usta da bi protestirala, ali je on ušutka podignuvši ruku. Četverogodišnja navika je natjera da zastane.

— Ti nemaš glas potreban vrhunskom solistu, draga moja, Killashandro, ali te to ne mora spriječiti da se baviš drugim, jednako odgovornim i...

— Ja ne želim biti drugorazrednom pjevačicom. Ja želim... ja sam

željela — on se lecne na gorki ton njena glasa što je ispuni osvetničkim zadovoljstvom — da budem vrhunski koncertni solist. Rekli ste da imam...

I opet on podigne ruku.

— Obdarena si savršenim sluhom, muzikalnost ti je bez greške, memorija zadivljujuća, dramatski potencijal iznad svake kritike. Ali tu je ta nijansa hrapavosti u tvome glasu koja postaje nepodnošljivom u visokim registrima. Ja sam mislio:.. nadao se, da se to može izvježbati, modificirati... — on bespomoćno slegne ramenima. — Današnja audicija, kojoj su prisustvovali potpuno nepristrani suci, nepobitno je potvrdila da je ta greška urođena tvome glasu. Ovaj trenutak je okrutan prema tebi, a i meni nije sasvim ugodan. — On opet pogledom ušutka pobunu u njenu ponašanju. — Obično mi se ne događa da krivo ocijenim glas. Ja sam iskreno mislio da ti mogu pomoći. Eto, ne mogu. I bilo bi dvostruko okrutno zavaravati te da možeš postati vrhunskom solisticom. Ne. Bit će ti najbolje da svoj potencijal okreneš nekamo drugdje.

— A što bi to, po vašem mišljenju — upita Killashandra tako krutim glasom da ju je zaboljelo grlo — negdje drugdje imalo biti?

Ipak je imao dovoljno pristojnosti da zatrepće očima na njen zajedljiv ton, ali nije skrenuo pogled.

— Ti nemaš ni strpljenja ni temperament da budeš nastavnica pjevanja, ali bi imala uspjeha u nekoj od umjetnosti srodnih kazalištu, gdje bi tvoje razumijevanje pjevačevih problema obilno pomoglo. Ne? Imaš li obrazovanje na sintetajzeru? Hmm. Šteta, tu bi ti pomogla muzička naobrazba. — On ušuti sjetivši se nečeg, ali odbaci pomisao. — No, dobro, preporučam ti, da potpuno odbaciš kazalište. Sa svojim slu hom mogla bi uspjeti kao ugađač kristala, ili dispečer zračnih i svemirskih brodova.

— Hvala, Maestro — reče ona, više zbog navike nego iz neke naročite zahvalnosti. Uputivši mu lagani naklon, kojeg je zahtijevao njegov rang, okrene se i ode. Ipak je tresnula vratima za sobom, pa se odšuljala niz hodnik očiju punih suza kojima prije iz ponosa nije dopustila da navru. Napola je željela, a napola se plašila susresti nekog od studenata koji će je pitati zašto plače, pa suosjećati s njenom nesrećom. Ipak, bila je neizmjerno zahvalna kad je stigla do svoje sobice ne sretnuvši nikoga. Ondje se potpuno prepusti svojoj boli ridajući do ruba histerije.

Tijelo joj je protestiralo protiv pretjeranog izljeva emocija, ali joj se duh naslađivao njime. Uvrijedili su je, ponizili, zaveli, prevarili, zlostavili! Tko zna, koliko su se potajno smijali njenim snovima o sjajnim uspjesima na opernoj i koncertnoj sceni! Killashandra je posjedovala pravu mjeru taštine i častoljublja za odabranu profesiju, nesputanu pretjeranom skromnošću: bila je sigurna da su uspjeh i

status zvijezde samo pitanje vremena. Sada trpi torturu sjećanja na svoju arogantnu samouvjerenost i na agoniju jutrošnje audicije. Pristupila je toj audiciji s takvim povjerenjem u uspjeh, tako sigurna da će steći preporuke koje će joj otvoriti put u slavu vrhunske solistice! Sjeća se lica u komisiji, tako vedrih i ohrabrujućih — naročito onog, što je odsutna duha klimao glavom na ritam probnih arija i popijevki. Kako su samo mogli izgledati tako... tako impresionirani? Tako naklonjeni? Kad bi samo mogla jutrošnji fijasko zauvijek izbrisati iz svoga sjećanja!

Ma kakva je to ocjena? »Glas nije pogodan dinamici opere; neugodna hrapavost je prečujna«. »Dobar organ za pjevanje uz orkestar i zbor gdje se škripanje neće primjećivati.« »Naročito izražene kvalitete zborskog vođe: studenta valja svakako odstraniti od solističkog pjevanja«.

Presude je peku poput nečiste savjesti, stružu po ogoljelim živcima njena ega i po rastrganim nadama.

Nepravedno! Nepravedno! Dopustili su joj da dođe tako daleko, da se zavarava ispraznom nadom, a onda je zgaze na posljednjem ispitu? I još, povrh toga, nude joj karijeru zborovođe kao konačno poniženje!

Kao da to nije dovoljno, sjećanjem joj prolijeću lica braće i sestara i ponavljaju zafrkavanje o »vrištanju iz petnih žila«. Jest, trebalo je podnijeti zafrkavanje o satima provedenim u vježbama prstiju i naporima da se shvate šašave harmonije glazbe s drugih svjetova. Roditelji su prihvatili njen izbor zvanja jer je dobila stipendiju; osim toga, podići će im ugled u susjedstvu, a pomogla su i uvjeravanja njenih prvih učitelja. Mustre! Možda je baš nesposobnost nekog od tih idiota uzrokovala grešku u njenu glasu? Upropastila ga u osjetljivim ranim fazama učenja?

Što je ono Valdi tako drsko predložio? Srodnu umjetnost? Sintetajzer? Zar da provede život robujući napuklim umovima u institutu za umobolne samo zato, jer ima napukli glas? Ili da krpa napukle kristale da bi međuplanetarni promet ili nečija elektrocentrala nesmetano funkcionirali?

Killashandra odjednom shvati da je potonula u isprazno samosažaljenje pa se naglo uspravi. Pogled joj preleti sobom, preko partitura uredno složenih uz konzolu ekrana (jasno, da ih nije upotrebljavala: na ekran terminala je mogla iz kompjutera u Muzičkom Centru dozvati bilo koju partituru i glazbenu pratnju za opernu ariju ili popijevku između svih ikad napisanih; ove, tiskane na pravom papiru bile su samo znak statusa), preko kaseta sa snimkama pokusnih izvedbi — uvijek je pjevala naslovnu ulogu! — i ona spozna da će biti najbolje da sve to zaboravi. Ako već ne može biti zvijezdom, neka ide dođavola sva ta prokleta priča o kazalištu! Ona će dostići vrh u biločemu čega se prihvati.

Killashandra ustane. U ovoj sobi, koja je još prije tri sata bila fokus svakog njenog budnog trenutka i sve njene energije, nema za nju više ničega. Sve one sitnice po ladicama, diplome sa natjecanja i oglednih predstava pribite po zidovi ma, autogrami slavnih pjevača koje se nadala jednog dana nadmašiti, sve to više ne pripada njoj.

Ona posegne za ogrtačem, otrgne studentsku značku i baci je, pa ga prebaci preko ramena. Tada se sjeti, već s rukom na vratima, svoje kreditne kartice pa se vrati po nju. Tražeći po ladici, za oko joj zapne poziv.

»Proslava u Roryjevoj sobi«.

Ona smrkne. Svi će znati. Neka samo hihoću nad njenim padom. Ona nema namjere da se igra hrabrog, nasmiješenog »poraženog u borbi protiv nepravde«. Ni večeras, niti ikad više.

Izlazi Killashandra, tiho, nalijevo, reče ona sama sebi dok je silazila niz plitko stubište na trg ispred Centra. Opet je osjetila istovremeno zadovoljstvo i žaljenje što nije srela nikoga.

Zapravo, nije mogla poželjeti dramatičniji odlazak. Večeras će se svi pitati što se dogodilo. Možda će netko i znati... među studentima se uvijek nađe netko tko zna najpovjerljivije stvari o svojim kolegama. Valdi neće reći, to je znala... on ne spominje svoje neuspjehe, pa ni tuđe. Od njega neće saznati. A presuda ispitivača se kodiraju i takve idu u kompjuter; ipak, netko će »znati« da je Killashandra Ree pala na konačnom ispitu i zbog čega. Ona će u međuvremenu nestati, pa neka nagađaju. Svega će se toga opet sjetiti kad ona dosegne slavu na nekom drugom polju. Čudit će se, kako ništa nije moglo spriječiti njenu sposobnost da se istakne.

Ovakve misli utješe Killashandru na putu do njenog pre noćišta. Studenti su uživali sigurnost dotiranih prenoćišta: daleko su bili davni dani boemštine u pretrpanim, prljavim rupama od nekada. Kako neće produžiti svoj upis u Muzički Centar, njena gazdarica će dobiti obavijest, i promijeniti šifru brave. Život od plaće bilo je Killashandri nešto odvratno: značio je neuspjeh u životu. I zato joj valja preuzeti inicijativu. Najprije treba napustiti sobu. I sjećanja vezana uz nju.

Osim toga, ako bi je tko vidio kako se vrze po sobi, propao bi misteriozni nestanak. Stoga je Killashandra kimnula glavom gazdarici koja je uvijek pazila tko ulazi i izlazi, popela se na svoj kat, otvorila sobu, ušla i ogledala se. Nema ništa vrijedna osim odjeće. Ipak je spakirala i lutnju koju je bila sama izradila kako se od nje zahtijevalo. Ne bi mogla podnijeti da svira na njoj, ali je nije mogla ni ostaviti. Kovčega puna odjeće i s lutnjom u kutiji opet je kimnula gazda rici kao i uvijek i izišla.

Obavivši potrebne radnje za svoj dramatični nestanak, sada nema pojma što da počne sa sobom. Popela se na brzu traku pješačke staze prema središtu grada. Morala bi poći na burzu rada i prijaviti se.

Morala bi uraditi mnogo štošta, ali je odjednom otkrila da »morala bi« za nju više ne vrijedi. Nema više dosadnih obaveza prema rasporedu sati, prema pokusima, učenju, prema takozvanim kolegama i prijateljima. Bila je slobodna, potpuno i savršeno slobodna, pred njom je cijeli jedan život kojega treba ispuniti. Treba? Čime?

Staza ju je brzo nosila prema življim poslovnim dijelovima grada. Na raskršćima su bljeskali putokazi: trgovačko purpurno se miješalo s narančastim uslužnih djelatnosti; zeleno proizvodnje sa prugasto-plavim prenoćišta; medicinsko zeleno i crveno, pa crveno za aerodrom i plavo osuto zvijezdama za svemirsku luku.

Killashandra se zaplela u neodlučnost. I dok se dvoumi između raznih stvari koje bi trebala učiniti, staza je nosi mimo putokaza sve dalje od smjera kojim bi trebala poći.

Trebala bi, pomisli ona. Počelo ju je zabavljati što ona, jednom tako nepogrešivo sigurna u cilj kojega želi dostići, sada luta besciljno i ne zna što da počne sa sobom. Sada još nije svjesna da se nalazi u intenzivnom, traumatskom šoku, niti da reagira na taj šok, najprije nezrelo bijegom sa scene poraza, a kasnije sasvim odraslo, kad je odbacila samosažaljenje i dala se u potragu za novim životom.

Ona nije mogla znati da se Esmond Valdi brine za nju znajući, da će djevojka reagirati na uništenje svojih ambicija. Svakako bi se manje srdila na njega da je to znala. Doduše, on je nije slijedio dalje od njene sobe i nije poduzeo više nego zvati Kadrovski odjel da prijavi svoju zabrinutost. Umirio je svoju savjest pretpostavkom da je potražila utočište u sobi neke kolegice da se dobro isplače. Jednako pogrešno, a poznavajući njenu odanost muzici, zamišljao je da će s vremenom prihvatiti ulogu zborovođe. Volio bi, da se ona toga prihvati. Jednostavno mu nije bilo ni na kraj pameti da bi Killashandra mogla jednim potezom odbaciti deset godina in tenzivnog vježbanja. On ne bi bio u stanju da to uradi kad bi se našao na njenom mjestu. Štoviše, potpuno bi ga šokirao način na koji je ona potpuno odbacila sve veze s tih deset godina.

Killashandra se našla na pola puta do svemirske luke kad je konačno odlučila da je baš to ono kamo želi poći.

Ovaj planet joj sad ne može pružiti ništa do neugodnih sjećanja. Napustit će je i izbrisati sve što bi je moglo podsjetiti na uništene ambicije. Sva sreća da ima lutnju. Svjedodžba o dosadašnjoj naobrazbi će biti dovoljna da se zaposli kao zabavljač na kakvom linijskom brodu, ili bar kao ugađač kristala. Konačno, zašto ne bi neko vrijeme putovala amo-tamo tek toliko, da vidi što bi »trebala« početi sa svojim životom.

Pomisao na to ju je zabavljala dok je staza usporavala na ulazu u zgradu luke. Prvi rruta otkako je napustila studio Maestra Valdija, Killashanđiia je stala zamjećivati okolinu oko sebe - ljude i stvari.

Zapravo, ona još nikad nije bila u luci za međuzvjezdane letove.

Servisni je brod upravo napuštao rampu, uz grmljavinu snažnih plazmatskih strojeva koja je potresala zgradu luke. Kroz tu se grmljavinu, međutim, probijao očajno neugodan zvižduk kojeg je osjećala samo podsvjesno kako prolazi kroz sve njene kosti sve dolje do pete. Ona potrese glavom. Zvižduk se pojačao — sigurno je u vezi sa servisnim brodom — i pri sili je da stisne oba uha rukama. Tada zvučni udar oslabi pa nestane, i ona zaboravi na incident nastavivši da luta kroz golemo predvorje svemirske luke. Ispod mjehurastog krova, duž dugačkog zida, bijahu nanizjine konzole, svaka obilježena nazivom neke teretne ili putničke kompanije, a ispod naziva ekrani; redovi letenja i sva sila kojekakvih podataka. Daleka mjesta čudnih imena: načas je zaokupi starinski muzički fragment, ali ga ona izbaci iz glave. Dosta je muzike!

Ona zastane da promotri kako iskrcavaju servisni brod koji se maločas spustio. Dokeri su na zračnim jastucima odvozili teret dopremljen brodom bez posade tko zna s koje zvijezde. Nadglednik se vrzao amo-tamo, energičan, krupni čovjek, nadut od važnosti, potpuno udubljen u svoj posao. Killashandra frkne nosom. Ovakav trivijalni posao ne bi mogao zaokupiti svu njenu energiju.

Ona osjeti glad. Glad? U času kad joj je sav život razoren? Kako banalno! Ipak, jesti se mora. Kreditna kartica joj valjda još vrijedi. Bit će bolje da provjeri, kako joj se ne bi dogodilo da joj kasa ispljune karticu kao bezvrijednu.

Ona gurne karticu u jedan od mnogih javnih terminala na recepciji i razveseli se kad sazna da je baš danas stigao njen studentski kredit. Njen posljednji studentski kredit. Dobila je i premiju — kao i obično za kraj školske godine — ali je to nije radovalo. Premija, ili otpremnina nesuđenoj solistici?

Ona požuri prema najbližem restoranu opazivši usput, kako je ne smeta što je luksuzan. Prije bi je šokirala ideja da uđe u tako skup lokal. Nova Killashandra uzdigne glavu i hrabro uđe.

U ovo doba dana nije bilo gužve, pa ona potraži mjesto na galeriji uz prozor kako bi mogla promatrati užurbanost dolje na pisti. Nikad nije ni slutila koliko je gust promet u svemirskoj luci njenog nevažnog sunčevog sistema. Bila je čula, da je njena planeta raskrsnica međuzvjezdanih puteva: nešto kao ranžirna stanica. Ha, odakle joj ovako arhaični pojam? Ah, da: uvertira operi...

NE! Gotovo je s muzikom! Ona potrese glavom i prihvati se jela. Obrok egzotičnih riba s nekog drugog svijeta, očito vlažnijeg nego što je njen, prijao joj je. Vino, uključeno u menu, jednako je prijalo njenom nenaviklom nepcu, pa naruči još jedan vrč.

Isprva je pomislila, da joj egzotično vino svrdla po živcima. Ali je intenzitet iritacije tako naglo rastao, da joj postane jasno, kako to ne

može biti od alkohola. Ona se osvrne, tražeći uzrok nelagodnosti i trljajući namršteno vrat. Grčevito potrese glavom a onda, opazivši servisni brod kako se spušta na ognjenim mlazovima shvati kako je to opet zvučni udar — premda se čudila kako se mogao probiti kroz izolirani zid restorana. Zviždanje je prisili da pokrije uši rukama, pritiščući svom snagom ne bi li nekako zaštitila živce od tog bolnog mučenja. Kad joj se već učinilo da više neće moći izdržati a da ne stane vrištati, sve utihne.

— Ali, kad vam kažem, pogon ovoga broda samo što nije eksplodirao — čulo se u tišini.

Killashandra se osvrne iznenađeno.

— Kako znam? Pa eto, znam! — Visoki vlasnik baritona se svađao s ljudskim asistentom restorana i pokušavao doprijeti do komunifona kojeg je asistent pokrivao svojim tijelom. — Hoću govoriti s kontrolnim tornjem. Zar su ovdje svi gluhi? čovječe, makni se! Zar želiš da ovaj brod eksplodira? Zar si gluh, pa ne čuješ?

— Ja sam čula — uzvikne Killashandra i potrči bliže. Pokret je bio dobrodošao da joj pomogne zaboraviti agoniju od maloprije.

— I vi ste čuli, gospođice? — Asistent je bio iskreno iznenađen.

— Naravno da sam čula. Lubanja mi se skoro raspukla poput jajeta. Što je to bilo? — upita ona visokog muškarca. Davao je dojam čovjeka navikla da zapovijeda, uzrujanog činovničkim ponašanjem glupog asistenta. Držanje premršavog tijela je zračilo nestrpljivom arogancijom koja je pristajala skupoj tkanini njegove odjeće, očigledno uvozne.

— I ona je čula. A sad se miči, ili rozovi kontrolni toranj, čovječe.

— Ali, zbilja! Naređenje je vrlo strogo i...

— Hajde, ne ponašaj se poput tupoglavca — razgbvjetno reče Killashandra i teatralnom kretnjom pokaže na konzolu komunifona. — Ovaj čovjek očigledno zna što govori!

Asistenta je više impresioniralo to što je djevojka očito Fuertanka baš kao i on nego sama uvreda, ali je još oklijevao. Visoki pak, odvalivši nekakvu stranu psovku, otvori svoju lisnicu i turi je asistentu pod nos.. Ono što je ugledao u lisnici natjera asistenta da izbulji oči i mucajući isprike utisne pozivnu šifru kontrolnog tornja na komunifonu.

— Oprostite! Ja nisam znao! Kako sam mogao znati, gospodine! Izvolite, gospodine. — Cijelim je bićem zračio strahopoštovanje, pa i strah.

Stranac je ignorirao njegovu reakciju.

— Kontrola? Ovaj servis koji je upravo sletio. Ne smije opet uzletjeti. Kristalni pogon je otišao dođavola. Mora ga se prebrusiti ili možda... Ne, ja nisam pijan, i ovo nije nikakva prijetnja. To su činjenice. Ne mogu shvatiti zašto pilot već nije i sam zatražio

brušenje, ali je najvjerojatnije gluh kao top. Naravno, da znam što govorim! Ovaj brod nipošto više ne smije uzletiti! Ma, što vam još više treba, zar da vam ova baraka ovdje odleti u zrak? Pa zar je ovaj bijedni svijet toliko mizeran, da ne može sebi priuštiti ugađača kristala?

Konzola je nešto zamumljala kao odgovor, ali se nije ništa razumjelo, jer je poput svih javnih komunifona njegov audio bio izoliran za svakog tko ne stoji u izravnoj liniji.

— Ah, to je već mnogo razumnije — odgovori dugajlija.

— Ja sam Carrik, Heptitski ceh. Da, baš tako sam rekao. Čuo sam kako taj kristal zviždi kroz zidove kao da ih nema pa znam prokleto dobro koliko je loš taj pogon. — Nova pauza.

— Hvala, ali ja sam već platio svoj račun. Ne, sasvim je u re du. Da... — Killashandra je vidjela kako zahvalnost ide Carriku na živce. — Oh. Pa dobro, kako hoćete.

On se udalji od konzole, kimnuvši glavom asistentu neka stane uz uređaj.

— I neka bude za dvoje — reče Carrik zbunjenom čovjeku dok je prihvaćao Killashanđrin lakat i vodio je prema separeu.

— Ja već tamo imam bocu vina — reče ona, napola pro testirajući, napola se smijući njegovoj odlučnoj pratnji.

— Uskoro ćete imati nešto bolje. Ja sam Carrik, a vi ste...

— Killashanđra Ree.

On se nasmiješi, a sive mu oči načas zasjaju od iznenađenja.

— To je divno ime.

— Ha, ha. Valjda vam ovo nije domet u originalnosti?

On se nasmije, odsutno, dok je brisao znoj sa čela i gornje usnice, sjedajući.

— Nije, i dokazat ću vam to, ali ipak: ime je divno. Mu zikalno. Zar sam rekao nešto loše?

— Ne. Ne.

On joj uputi sumnjičav pogled, ne vjerujući neiskrenom negiranju, a onda mu pažnju privuče asistent koji je donio bocu, užurbano se klanjajući.

— Hm, draža bi mi bila koja druga godina, recimo 72... no, neka bude. I donesite kekse sa Forelle, ako ih imate. Dobro. Aldebaransku paštetu? Hmmrn. Morat ću promijeniti svoje mišljenje o Fuerti.

— Ali, ja zbilja imam... — usprotivi se Killashanđra.

— Naprotiv, draga moja Killashanđra Ree, nemaš, jer naš prijatelj još nije donio. A to je tek početak.

— Oh? — Ovakav ton Killashandrina glasa uvijek bi natjerao njene bivše poznanike na oprez.

— Da — nastavio je Carrik radosno, a iskričav mu izazov u očima — jer ovo je večer gošćenja i objesti, pa još na račun uprave. — Pošto

smo im sačuvali pogone od neugodne sudbine da budu sravnjeni sa zemljom, svaka moja želja, a i tvoja, za njih je zapovijed. — Ton mu postane još šaljiviji. — Bit će još zahvalniji kad pregledaju one strojeve i vide pukotine u kristalima. Kladim se da im je rezonancija poremećena za dobrih stotinu herca.

Njena se namjera da dostojanstveno ode ugasi i ona se zagleda u Carrika. Potrebno je trenirano uho da uhvati ovakvu razliku u visini tona.

— Stotinu herca...? Na što mislite? Zar ste muzičar?

Carrik je promotri u čudu, kao da bi ona morala znati tko je on — ili bar što je on. On se osvrne da vidi gdje je asistent, pa se indolentno zavali u naslonjač i nasmiješi se zagonetno.

— Da, moglo bi se reći da sam muzičar. A ti?

— Ne više — odgovori Killashandra otrovnim glasom. Njena želja da ode vrati se neodoljivom snagom. Tek što je načas uspjela zaboraviti zbog čega je u luci. On ju je sad podsjetio, a ona više nije željela da je bilo što podsjeća.

Njegova se ruka, zabivši prste u njenu ruku, zadrži u naslonjaču. Asistent se vrati s novom bocom, i Carrik mu po kretom naredi da natoči. Crirrik se nasmiješi Killashandri, napola je izazivajući neka se odupre njegovom zadržavanju. Killashandra je morala sebi priznati da ne može izazvati scenu pred asistentom, a uostalom, još i nema prava razloga da ga optuži za napad na osobnu slobodu. On se i dalje smijuljio, znajući za njenu dilemu, pa joj podrugljivo nazdravi dok je ispijao tradicionalni prvi gutljaj vina.

— Da, prvoklasna godina. Kako dugo ćemo čekati paštetu i biskvite?

— Nekoliko trenutaka. Sad baš griju biskvite. Zagrijani mnogo bolje pristaju uz paštetu.

— No, bar znaju kako se to ispravno poslužuje — reče Carrik blaziranim tonom.

Asistent, koji bi u svakoj drugoj prilici izrecitirao bujicu uvreda, samo se nakloni i odšulja po delikatese.

— Kako vam to uspijeva? — upita Killashandra Carrika.

— Kušaj vino, Killashandro Ree. — Njegov smiješak je najavljivao da će ovo biti duga večer, i samo uvod u nešto intimnije.

Killashandra ustane, ali odmah opet sjedne, vrlo naglo, povučena Carrikovom rukom.

— Tko ste vi? — zatraži ona odgovor, sad srdito.

— Ja sam Carrik iz Heptitskog ceha — ponovi on zagonetno.

— I to vam daje pravo da se ogriješite o moju osobnu slobodu?

— Da, svakako, od trenutka kad sam saznao da si čula onaj zvižduk.

— I kako to tumačite?

— Najprije kušaj to vino, Killashandra Ree. Grlo ti je zacijelo suho, a vjerujem i da ti glava puca od one subsonične torture. To objašnjava i tvoje goropadno vladanje.

Zaista, boli je glava. Nagli pokret od maločas podsjetio ju je na to. Imao je pravo i da joj je grlo suho... i da se po naša poput goropadnice.

— Moram se ispričati zbog mog lošeg vladanja — reče on bez iskrenog kajanja u glasu, ali se smiješeći umilno.

— Onaj zvižduk kristala izaziva nervozu i čini nas gorim nego što zbilja jesmo.

Ona kimne glavom dok je ispijala vino. Ono je bilo fantastična okusa.

— Tko si ti, Carriče iz Heptitskog ceha, koga upravo svemirske luke sluša bez pogovora, a kontrolni toranj zasipa bezgraničnom raskoši u znak zahvalnosti?

— Zar zaista ne znaš?

— Da znam, ne bih pitala — otrese se ona sebi svojstvenim otrovom u glasu.

— Pa gdje si dosad živjela, kad ti je uspjelo da ne čuješ za Heptitski ceh?

— Studirala sam glazbu ovdje, na Fuerti — ispljunula je ona riječi kao što zmija pljuje otrov.

— Da možda nemaš, kojim nevjerojatnim slučajem, savršeni sluh? — Pitanje, potpuno neočekivano, izrečeno ovako nemarno, zateče je.

— Da, imam, ali...

Njegovo lice, privlačno čak i u trenucima krajnje nadutosti, ozari se neglumljenim oduševljenjem.

— Kakva fantastična sreća! Kakva fan-tas-ti-čna sreća! Turistički agent koji im je utrapio voznu kartu na ovaj planet zaslužio je napojnicu koje će se sjećati cijeloga života! Kakva nevjerojatna sreća...

— Sreća? Kad bi samo znao zašto sam ja ovdje...

— Baš me briga zašto si ovdje. Ovdje si i, i ja sam ovdje. — On je uzme za obje ruke i stane proždirati njeno lice očima smiješeći se s tako intenzivnim veseljem, da ona za teče samu sebe kako mu, zbunjena, uzvraća smiješak.

— Da, draga moja djevojko, sreća. Sudbina, usud, fatum, Karma, Lequol, Fidalkoram, nazovi ovu koincidenciju našeg susreta kojim god imenom zaželiš, morao bih naručiti tisuću boca ovoga vina i pokloniti ih onom pišljivom pilotu za nagradu što je dopustio da mu kristali napuknu.

— Što to buncaš, Carriče Heptitski — reče Killashandra, polaskana. Znala je dobro, da njena samosvijest odbija muškarce, a evo ovaj blazirani tip očigledno visokog ranga i položaja s nekog stranog svijeta, koji se očigledno naputovao među zvijezdama, pada u iskreno

premda nerazumljivo oduševljenje što ju je sreo.

— Ne znaš? — Zezanje u njegovom glasu ugasne. — Ozbiljno, zar nisi čula za kristalne pjevače?

— Kristalne pjevače? Ne. Ugađače kristala...

On odbaci ugađače prezirnom kretnjom.

— Zamisli, da otpjevaš jednu notu, recimo pravi, čisti C, a odgovori ti cijeli jedan planinski vijenac? Ona je samo buljila.

— Povisi za trećinu tona, ili snizi, nema razlike. Zapjevaš, a planina ti odgovara potpunom harmonijom. Cijela jedna planina ugođena na C, a druga do nje odgovara dominantom. A noć donosi mol, poput boli u grudima, najljepša bol na svijetu, jer je glazba kristala u tvojoj krvi, u kostima...

— Luđak! — Killashandra zarije nokte u njegovu ruku kako bi ga natjerala da ušuti. Bolna sjećanja! Ona ih se mora otresti. — Ja mrzim glazbu. Ja mrzim sve što ima bilo kakve veze s glazbom.

On je promotri s nevjericom a onda, neočekivanom blagošću i zabrinutošću u očima, ovije ruku oko njenih ramena i privuče je bliže, premda se opirala.

— Draga moja djevojko, što se to tebi danas dogodilo?

Samo trenutak ranije ona bi radije progutala šaku zdrobljena stakla nego se bilo kome povjerila, ali je toplina u njegovu glasu, njegova brižnost, došla tako neočekivano u pravi trenutak, da je sva gorčina poraza provalila iz nje nezadrživo. On je pozorno slušao povremeno joj stišćući ruku. Kad je završila svoju pripovijest, ona se iznenadi ugledavši razumijevanje u njegovim očima.

— Što da kažem? Ovakvoj nesreći nema utjehe. A vidio sam te — tu mu u oku zasja nešto, što Killashandra izabere da protumači kao divljenje — kako tu sijediš i uživaš u boci vina poput kraljice. Ili — on se nagne bliže, hinjenom pakošću — možda si okupljala snagu da se baciš pod servisni brod?

On je zadrži dok se ona pokušala otrgnuti na ovu odvratnu sugestiju. — Ne, šalim se. Jasno mi je, da ti samoubojstvo ni je bilo na kraj pameti. — Implicirani je kompliment umiri.

— Ipak, — on nastavi zamišljeno — moglo ti se dogoditi da uspiješ u namjeri, da je onaj brod opet pokušao uzletjeti.

— Da ga ja nisam zadržao... — on joj uputi svoj čaroban prijekorni smješak.

— Pun sam sebe, ha? — Ali ova optužba ne bijaše ozbiljna, jer je njegovo aristokratsko ponašanje bilo u neodoljvom kontrastu s bilo čim što je dotad doživjela.

On se nasmješi bez kajanja, pa kimne prema jelu koje je asistent donio na stol negdje za vrijeme njene priče.

— Ne bez razloga, draga moja. Nego, ovoga časa nemaš nikakvih obaveza, zar ne? — upita on izravno. Kad je, oklijevajući, potvrdila,

on nastavi: — Možda čekaš društvo?

Kasnije se Killashandra sjećala kako je vješto Carrik iskoristio njenu nesigurnost izazvanu šokom i njenu temeljnu ženstvenost ubacivši ton ljubomore u ovo posljednje pitanje, ali je morala priznati da nije glumio.

Carrikove oči su odavale takvu nevjericu, da ga je morala podsjetiti kako je bila bacila svu svoju energiju na pjevanje.

— Zar baš nitko? — Nijansa ruganja zbog tolike odanosti glazbi u njegovu glasu.

— Ni prema kome važnom — čvrsto ponovi ona.

— Eh, da ti onda nešto predložim. Iskreno i pošteno — požuri on sasjeći klicu odbijanja u korijenu. — Ja sam na odmoru. Ne moramo se vratiti u Ceh... no, dok to sam ne zaželim. Imam dovoljno kredita na kartici... pomozi mi, da ga potrošim. To će ti pomoći da svoj sistem očistiš od glazbe.

Ona mu se zagleda ravno u oči, jer su se upoznali tako naglo i tako burno, da joj nije ni palo na pamet da ostane s njime u društvu. Nije mu sasvim vjerovala. Njegova dominacija ju je istovremeno i privlačila i odbijala i izazivala. Ako ništo drugo, on je bio sušta suprotnost mladićima koje je dotad susrela na Fuerti.

— Uostalom, nigdje ne piše da moramo ostati na ovoj blatnoj kugletini.

— Zašto si došao?

On se nasmije.

— Pa rekoh ti, još nisam bio na Fuerti. Ne bih baš mogao reći da je zaslužila svoje ime... — njen pogled ga zaustavi. — Pa, »vatra« na jednom od starih jezika sa Zemlje, zar ne? Zato i kažem, ne izgleda mi baš vatreno... osim ako ti popraviš loš dojam. Što je? — zafrkavao je on vidjevši kako je pocrvenjela. — Nisi valjda tako sramežljiva? Ili su se studenti glazbe toliko promijenili?

— Ti si studirao glazbu?

Neobična sjena preleti preko njegovih očiju.

— Vjerojatno da. Zapravo se ne sjećam. Nekoć davno, možda. — On se trgne kao da su mu se misli vratile izdaleka.

— Reci mi, čime se čovjek može zabaviti na ovoj planeti!

Killashandra se zamisli, pa zatrepće očima.

— Da znaš, nemam pojma.

— Istražit ćemo zajedno!

Ponešto zbog vina, ponešto zbog njegove simpatične bezobraštine, a ponešto i neoprezno, Killashandra nije mogla odbiti poziv. Znala je, da bi morala učiniti toliko stvari, ali je »morala bi« ostalo zaboravljeno negdje kod treće boce. Pošto je ostatak noći provela u njegovom naručju u najskupljem apartmanu u hotelu svemirske luke, Killashandra odluči da će zaboraviti na dužnosti još nekoliko dana i

potruditi se da bude što boljom domaćicom svome šarmantnom gostu.

Kompjutorski terminal je izbacio hrpu informacija o ljetovalištima i zabavištima na Fuerti, daleko više nego što je i sanjala da ih ima. Ali je njeno vrijeme bilo ograničeno, kao i kredit. Nikad još nije skijala na vodi, pa Carrik odluči da će oboje iskušati i to čudo. On naruči hoverkraft, pa ode da se okupa. Dok je iz svega glasa pjevao svojim prokleto dobrim baritonom lješkareći u sapunici, Killanshandra prikupi ostatke svoje urođene prepredenosti, pa potajno zatraži od terminala odgovor na svoju znatiželju.

»Kristalni pjevač je kolokvijalni, opći eufemizam za članove Heptitskog ceha, čija baza je planeta Ballybran, sistem Regulus, A-S-F/123/4. Ballybranski kristali, vitalni u produkciji koherentnog svjetla, i nezamjenjivi kao moduli u sistemu tahionskog pogona, nalaze se isključivo u kvarcnim planinama na Ballybranu.« Ona preskoči kompliciranu geološku analizu. »Rezanje ballybranskih kristala je vještina koja zahtijeva vrhunsku stručnost i urođeni talent savršenog sluha. Rezači kristala su neizbježno članovi Heptitskog ceha koji obrazuje i uzdržava svoje članove, naplaćujući porez od deset posto na sve prihode. Ceh momentalno broji 425 članova, ali taj broj osjetno varira. Kandidate se savjetuje da uzmu u obzir činjenicu da je to zvanje rangirano kao »izvanredno opasno«, a Heptitski ceh je dužan u potpunosti objasniti sve faktore te opasnosti prije nego što dozvoli upis novoga člana.«

Četiri stotine dvadeset i pet je apsurdno mali broj za univerzalni Ceh koji civilizaciju snabdijeva tako vitalnim proizvodom, mišljaše Killashandra. Cehovi većinom broje po nekoliko stotina milijuna članova. Ali sad je bar jasno zašto je Carrik inzistirao na njenom savršenom sluhu. »Svi faktori te opasnosti« nisu zaplašili Killashandru ni mrvice. Opasnost je relativna stvar.

Kompjutorska traka s podacima sadržavala je još mnogo raznih podataka, uglavnom o tipovima rezanja i brušenja kristala, o tehnici rezanja i o specijalno konstruiranim sub-soničnim rezačima pomoću kojih se kristal izrezivao iz planinske mase i slično, hrpu tehničkih detalja prekompliciranih za Killashandrinu naobrazbu orijentiranu prema glazbi. Ona prekine čitanjem trake i zatraži provjeru identiteta za Člana Heptitskog ceha Carrika. Bilo tko bi se mogao izdavati za člana Ceha — hohštapleri su često mahali izvrsno krivotvorenim dokumentima, ali se provjera na kompjuteru nije mogla krivotvoriti. Potvrda je stigla odmah: Carrik je uvaženi član Heptitskog ceha, momentalno na dopustu, vidi priloženi telefoto. Pa, dobro, on jest ono što tvrdi da jest, i radi ono što tvrdi da radi. Zbilja je član Ceha, pa više ne mora brinuti o njegovoj ponudi da zajedno provedu njegov dopust. Nema opasnosti da nestane ne plativši račun. Ona se tiho nasmije, puteno se protegnuvši. Carrik vjeruje da je imao sreće, zar

ne? Pa eto, vjeruje i ona. Posljednji tračak »morala bi« bijaše trenutačna pomisao da bi se »morala« prijaviti Centralnom kompjuteru na Fuerti kao prolaznik, ali kako to nije obaveza sve dok ne zatraži izdržavanje, ona ne uradi ništa.

*

Negdje u to vrijeme nekolicinu njenih kolega počela je gristi briga za nju. Svi su znali da je ishod ispita morao strašno potresti Killashandru. Premda su smatrali da je i zaslužila tako nešto, za kaznu što je bila takav nepodnošljivo umišljeni bubant i štreber, ipak ih je uznerhiravao njen nestanak. Baš kao i Maestra Esmonda Valdija.

Oni vjerojatno ne bi prepoznali Killashandru dok se vozikala na skijama duž plaža zapadnog kontinenta, ili dok se razmetala u elegantnoj odjeći slijedeći visokog naočitog muškarca kome su se klanjali i najumišljeniji hotelijeri.

Killashandra je uživala što ima neograničeni kredit. Carrik ju je hrabrio da troši do mile volje, i ona otvori sve ventile tako dugo pritegnute potrebom da veže kraj s krajem živeći od studentskog kredita.

Ipak je smogla dovoljno pristojnosti da protestira protiv njegove rastrošnosti.

— Ne razbijaj glavu sitnicama, dušo, imam kredit da bih ga potrošio — umirivao ju je Carrik. — Ulovio sam bogatu žilu dominantnih terci u Plavom lancu baš u vrijeme kad su neki nadobudni pobunjenici digli u zrak pola svih reaktora na nekom planetu. — On zastane, a oči mu se suze pod dojmom nečeg ne sasvim ugodnog. — Imao sam sreće i s oblikom. Znaš, nije dovoljno uhvatiti pravu rezonancu kad režeš. Moraš imati sreće pa pogoditi koji ćeš oblik izabrati, a baš od toga i zavisi uspjeh i neuspjeh kristalnih pjevača. Jednostavno, moraš se sjetiti političkog stanja. Kao s onim građanskim ratom u Hardestyju. — On lupi šakom o stol, nekako tupo zadovoljan što se toga sjetio. — Toga sam se sjetio, baš kad je trebalo.

— Ne razumijem.

On joj dobaci hitar pogled.

— Ne zabrinjavaj se, dušo. — Njegova standardna fraza za izbjegavanje odgovora. — Hajde, daj mi veliku pusu i istjeraj mi kristal iz kosti.

Nije bilo ničeg kristalnog u njegovoj ljubavi, pa Killashandra odluči zaboraviti kako često je izbjegavao njena pitanja o kristalnom pjevanju. Ispočetka je mislila, no, pa on je na dopustu, i ne želi razglabati o poslu. Poslije joj se činilo da su mu njena pitanja odvratna i da želi iznad svega da zaboravi na pjevanje. To baš nije odgovaralo njenim ciljevima, ali Carrik nije bio poslušni adolescent koji će joj

ispunjavati željice. I zato mu je pomagala, koliko je mogla, da za boravi na kristalno pjevanje.

To mu je i uspijevalo, uz pomoć njezinu i Fuertinu, dok je jedne noći nije probudilo njegovo stenjanje i prevrtanje.

— Carrik! Što je! Oni škampi od večeras? Da pozovem liječnika?

— Ne. Ne! — On se očajnički izvuje i makne joj ruku s komunifona. — Ne ostavljaj me. Proći će.

Ona ga je držala u rukama kao malo dijete dok je on vikao i stiskao zube protiv nekakve unutarnje agonije. Znojio se obilno po svem tijelu, a ipak joj tvrdoglavo nije dopuštao da ode po pomoć. Grčevi su ga potresali skoro cijeli sat, da bi konačno utihnuli i ostavili ga potpuno iscrpljenog i slabog. U toku toga sata ona je shvatila koliko joj on znači, kako joj je lijepo bilo u njegovom društvu, koliko je izgubila što je dotad odbijala takve intimne veze.

Kad se ujutro probudio, ona ga upita što je to bilo.

— Kristal, djevojko, kristal. — Njegov stav, otresit i mrzovoljan, i iscrpljen izraz lica, što ga je iznenada činilo vrlo starim, natjera je da ga prestane ispitivati.

Bio je opet onaj od prije... skoro... toga popodneva. Ipak, nije više bilo one njegove spontanosti. Izgledalo je, kao da glumi zabavu, kao da je nagovara na akrobacije na skijama, dok sam samo brčka u plićaku.

Bili su pri kraju ekstravagantnog obroka u omiljenom restoranu uz obalu, kad on iz vedra neba izjavi kako se mora vratiti na posao.

— Ne bih smjela reći »zar već« — nasmije se Killashandra. — Ipak, nije li ta odluka pomalo iznenadna?

Neobično se nasmijao.

— Svakako, ali ja većinom donosim iznenadne odluke, zar ne? Kao na primjer, da ti pokažem sunčanu stranu Fuerte.

— Idila je, dakle gotova? — Pokušala je to reći nonšalantno, ali joj nije sasvim usjelo.

— Moram se vratiti na Ballyban. Hej, to zvuči poput onih ribarskih balada, ha? — On zamumlja nekakvu banalnu melodiju, a ona mu se pridruži.

— Bili bismo divan duet — reče on, zezajući. — Pretpostavljam, da ćeš se vratiti glazbi.

— Ma nemoj? — Naruga se ona. — Prvi sopran zbora u izvedbi anotiranih, orkestriranih stenjanja i roktanja pod ravnanjem Fififfididipidija s planete Grnmcht?

— Možeš ugađat kristale. Ovoj luci svakako treba jedan dobar ugađač.

Ona iz grla istisne nekakav nepristojan zvuk i zagleda se u njega.

On se nasmije, pa pričeka na odgovor riječima.

— Ili — otegne ona, promatrajući ga ispod oka — mogla bih se

prijaviti Heptitskom cehu s molbom za članstvo.

Njegovo lice postane potpuno bezizražajno. — Ti ne želiš postati kristalni pjevač?

— Kako znaš što ja želim? — uzruja se ona protiv volje, unatoč nesigurnosti u njegove osjećaje prema njoj. Možda mu pristaje kao društvo za valjuškanje po plažama, ali kao stalni partner u opasnoj profesiji...

— Ti ne želiš postati kristalni pjevač.

— Oh, pijuckam ja na ono što kaže kompjuter!

— Ti ne želiš postati kristalni pjevač.

— Ono su koještarije.

— Ono je istina.

— Dakle, mogu se prijaviti, jer imam savršeni sluh.

— Ti nemaš pojma u što se želiš upustiti. — Ovo je izrekao potpuno suhim, šupljim glasom, a lice mu poprimi oprezan i odbojan izraz. — Kristalno pjevanje je užasan, osamljen život. Teško je naći nekog s kime ćeš pjevati, tonovi vam se ne poklapaju, pa više upropastite nego... — Oklijevao je. — Udvoje se reže fantastično...

— Kako znaš da si našao pravog partnera?

— Tu nema linije lakšeg otpora. Radiš. Ali ti ne želiš postati kristalni pjevač.

U glas mu se uvuče zastrašujuća tuga.

— Kad jednom počneš pjevati, nema povratka. Kad jednom zapjevaš, zauvijek pjevaš. Zato te nagovaram da razmisliš.

— Primam na znanje.

On je uhvati za ruku.

— Nisi još doživjela mahorkan u planinama Milekey — zareži on glasom ogrubjelim od neugodna sjećanja. — Znaš li što je mach? Time se mjere nadzvučne brzine, znaš. Mahorkan je nadzvučni vjetar, stvori se niotkuda — on zalamata rukama — samo se stvori i obori se na tebe kao sam pakao. Mahorkan je u stanju da čovjeka svede na nivo povrća jednim jedinim zvučnim krešendom.

— Ima i drugih načina da se čovjeka svede na povrće, premda ne tako žestokih, — reče ona, misleći na asistenta u restoranu, na nadzornika? zabrinutog nad teretom u servisnom brodu, na nastavnike patetično namrštene nad domaćim zadaćama. — Valjda postoje instrumenti koji upozoravaju na dolazak orkana, pa i onih nadzvučne brzine u kristalnim brdima.

On kimne. — Svakako. Ali ti si se prihvatila rezanja, posao je napola gotov, a znaš da će se rezonancije promijeniti kad preko tvoje žile prođe orkan, pa kažeš još samo ovaj rez, pa još samo ovaj, bar da mogu otići na dopust...

Zar ne ideš na dopust nakon svakog puta u planinu?— Ah, ne. Katkada ne zaradiš dovoljno ni za sam put u planinu. Pogotovo, ako

izrežeš krivi ton ili oblik.

— Ali rekao si, da valja pratiti vijesti i naslutiti koji će kristali biti na cijeni. — Ona je bila potpuno sigurna da joj ovaj faktor profesije neće predstavljati poteškoću.

— Valja se sjetiti vijesti — reče on, neobjašnjivo nagla šavajući promijenjeni glagol.

Killashandra otfrkne nosom. Memorija je stvar navike, vježbanja, prikladnih mnemotehničkih trikova pomoću kojih bez problema dozoveš u sjećanje štogod ti treba.

— Zar me nećeš pustiti da odem s tobom na Ballybran i pokušam se upisati u vaš zbor?

Njegova ruka na njenoj, njegovo tijelo, pa čak i njegov dah, kao da su zastali za trenutak.

— Sama si to tražila. Zapamti to!

— Pa, ako ti moje društvo...

— Poljubi me, i ne reci ništa što bi mogla požaliti.

Drugi napad grčeva nastupio je tako brzo nakon ljubavi, da je s krivnjom povjerovala kako je uzrokom pretjerana stimulacija. Ovaj je napadaj bio kud i kamo teži, i Carrik potone u dubok san iscrpljena čovjeka kad je prošao.

Izgledao je staro i potrošeno kad se probudio nakon nekih četrnaest sati neprekidnog spavanja. Kretao se poput teškog gerijatrijskog slučaja.

— Moram se vratiti na Ballybran, Killa.

— Na liječenje?

On kimne nakon oklijevanja. — Pozovi luku i rezerviraj nam karte.

— »Nam«?

— Pođi sa mnom, ako želiš — reče on, a nju uvrijedi ton kojim je to rekao, a zvučalo je više kao molba nego dopuštenje. — Nije važno, koliko puta moramo presjedati. Samo neka stignemo što je brže moguće.

Ona nazove svemirsku luku, Rezervacije; nakon male vječnosti dobije itinerer najkraćeg puta, pa poslije mnogo sporazumijevanja s nespretnim agentom dobije rezervacije za servisni brod koji će uzletjeti s Fuerte za četiri sata, i poslije četverosatnog čekanja na satelitu, za prvi linijski brod u željenom smjeru.

Valjalo im je spakirati svu silu kojekakvih sitnica, pa Killashandra predloži da jednostavno sve ostave ovako razbacano po sobi.

Ovakve stvari nećeš naći na Ballybranu, Killa — reče Carrik i počne polako slagati šarene košulje. Pomisao na skoro putovanje dala mu je novu snagu. Killashandru je uznemirila ova transformacija jednog tako šarmantnog, vitalnog čovjeka u ruševinu.

— Kojiput ti i tako nevažne stvari kao što je košulja pomažu da se sjetiš.

Potresla ju je takva sentimentalnost i ona odluči da će biti nježnija.

— Svako zvanje nosi svoje opasnosti. A opasnosti kristalnog pjevanja...

— Sve ovisi o tome, što smatraš opasnošću — odgovori Killashandra, umirujući ga. Veselilo ju je što će ponijeti paučinastu odjeću svjetlucavih boja. Kakva razlika prema grubim studentskim haljinama! Bila je spremna prihvatiti bilo kakvu opasnost u zamjenu za ovu raskoš. Četiri stotine dvadeset i pet članova Ceha.

— Da li zbilja shvaćaš u što se upuštaš? — U glasu mu zazvoni krivnja.

Ona promotri njegovo izborano, izmučeno lice i zabrine se. Što joj zapravo želi reći? Čovjek na dopustu je često sasvim različit od čovjeka na radu?

— Što mogu očekivati na Fuerti? — ona slegne ramenima. Tko kaže da mora raditi zajedno s Carrikom? — Spremna sam na bilo što, samo da ne moram trunuti na Fuerti!

— Vidjela si samo lijepu stranu kristalnog pjevanja...

— Nabrojao si mi opasnosti, Carrik, kao što ti je dužnost. Odluka je samo moja.

On čvrsto stegne njenu ruku, a oči mu se napune nekom radošću koja je umiri više nego bilo kakva rječita fraza.

— Osim toga, to je najmanji od svih Cehova — nastavi ona, oslobodivši ruku njegova stiska, kako bi nastavila pakirati. — Sviđa mi se ta šansa.

On podigne jednu obrvu i sarkastično je pogleda, podsjetivši je na ranijeg Carrika.

— Dva pijetla u jednom dvorištu?

— Shvati kako hoćeš. Mene ne zanima druga klasa.

— Mrtvi heroj radije nego živa kukavica?

— Shvati kako hoćeš. Evo! Tu ti je odjeća. Bit će bolje da požurimo. Moram se prijaviti ako želim napustiti planet. Možda čak imam i nešto kredita.

Ona je upravljala hoverkraftom dok je Carrik drijemao. Odmor mu je godio — ili je pazio na svoj izgled u javnosti. Bilo kako bilo, Killashandrine sumnje u njega kao u partnera izblijede kad je on stao nadmeno naređivati lučkim službenicima i gnjaviti onog sporog tipa na Rezervacijama zahtijevajući, da još jednom provjeri nema li možda kakva pogodnija veza za Ballybran.

Killashandra ode do konzole javnog terminala da sredi svoje račune na Fuerti. Čim je stavila svoju kreditnu karticu u analizator, konzola stade nervozno štektati poput mitraljeza. Ona se iznenadi. Ta pažljivo je programirala provjeru identiteta i kredita, i zahtjev da napusti planet, i ispravno je zatražila informaciju koje se vakcinacije traže za njeno putovanje! Ali nadzornik konzole dotrči do nje,

izgubivši izraz dosade na licu, a dva mu se lučka službenika užurbano pridruže. Izlazi iz recepcije zabljeskaju crvenim znacima upozorenja, a sva se vrata ukoče u zatvorenom položaju na zaprepa štenje ljudi koji su željeli ući ili izići. Killashandra je bila tako zabezeknuta, da je samo buljila u osoblje koje se sjatilooko nje.

— Killashandra Ree? — zadihano će nadzornik.

— Da?

— Moram vas pritvoriti.

— Zašto? — Sad je već bila bijesna. Nije joj padao na um nikakav zločin kojega je mogla počiniti, nije povrijedila ničiju osobnu slobodu, ništa. No, da, nije se prijavila, ali to nije prekršaj tako dugo, dok joj je kredit pozitivan.

— Ah, hmmm — promrmljao je nadzornik — raspisana je tjeralica.

— Ali, zašto, zaboga? Nisam uradila ništa.

— Hej, što se ovdje događa? — Carrik je stvarno bio onaj stari, odlučni, nadmeni Carrik, dok se gurao do Killashandre i privlačio je k sebi. — Ova osoba je pod mojom zaštitom.

Nadzornik i službenici naglo postadoše strogi i odlučni.

— Ova mlada dama je pod zaštitom svog matičnog planeta — izrecitira nadzornik tonom punjenog fazana. — Postoji sumnja u njeno mentalno zdravlje.

— Što? Zar zato, što je prihvatila poziv svoga gosta? Da li vi znate, tko sam ja?

Nadzornik porumeni:

— Znam. — U glasu je bilo više poštovanja nego prije.

— Pa, dobro. Budite sigurni, da je gospođica Ree izvrsnog mentalnog zdravlja.

Nadzornik se nije dao smesti.

— Molim, slijedite me.

Nije bilo druge nego poslušati, premda ih je Carrik podsjetio da imaju rezervirane karte za servis koji uzlijeće za jedan sat i da ima čvrstu namjeru povesti se tim servisom — u društvu Killashandre Ree. Njoj se pak činilo da bi ta ambicija mogla ostati neostvarenom pa, kako ne bi dala dokaza sumnji u svoje mentalno zdravlje, ostane sasvim nekarakteristično mirna.

— Znam — reče ona ispod glasa Carriku dok su čekali u tijesnom uredu. — Muzička škola možda sumnja da sam sklona samoubojstvu. — Ona zahihoće, pa pokrije usta rukom kad je nadzornik bacio nervozan pogled prema njoj. — Ja sam jednostavno napustila i Centar i prenoćište ne javivši se nikome. Ipak im nedostajem! Pa, to me veseli. — Bila je neobuzdano vesela. — To mi čak laska; znaš. Ipak ću napustiti Fuertu dramatično.

Carrik otpuhne. Čekanje mu je išlo na živce.

Killashandra je napola očekivala da bi se mogao pojaviti njen otac,

premda nikako nije mogla zamisliti da bi se on zbog nje mogao uznemiriti. Zato ju je ulazak Maestra Valdija potpuno iznenadio, pogotovo što je on preuzeo ulogu razbješnjelog roditelja. Pogotovo ju je iznenadio njegov direktni napad na Carrika.

— Ti! Ti! Silikonski pauče što paraliziraš žrtvu, ti kristalni gušteru koji kradeš nedorasle ptiće iz njihova gnijezda!

Killashandru je zapanjio ovaj skoro fizički napad na člana Heptitskog ceha, baš kao i sve ostale. Ona se zabulji u inače tako dostojanstvenog i hladnog Maestra pitajući se, koju to opernu rolu igra. U glumu nije sumnjala. Dijalog mu je bio tako... tako ekstravagantan. »Silikonski pauk.« »Kristalni gušter.« Uostalom, sasvim pogrešne metafore.

— Igraš na emocije mlade, neiskusne djevojke. Obasipaš je raskoši na koju nije navikla, i kvariš, da bi je onesposobio da bude koristan član društva! Dok je toliko ne zaslijepiš da te slijedi u ono leglo pomućenih umova i zvukom ustrulih živaca!

Carrik nije pokušavao izbjeći bujici otrovnih optužbi ili ih negirati. Samo je stajao, uzdignute glave, i tolerantno se smiješio dolje, prema krakatom Valdiju.

— Kakvim te je lažima o kristalnom pjevanju hranio? Kakve ti je ekstravagantne priče bajao da bi te domamio ovdje? — Valdi se okrene prema Killashandri.

— Ja sam ga zamolila da me povede.

Valdijeva histerija se smrzne u potpunu nevjericu na njene mirne riječi.

— Ti si ga zamolila da te povede?

— Da. On to nije tražio od mene. — Killashandra opazi kako se Carrik smiješi od olakšanja.

— Čuo si je, Valdi — reče Carrik i pogleda službenike.

Maestrova se ramena spuste.

— Obavio je svoj regrutni posao vrlo uspješno — reče on skršenim glasom, čak je uspio postići da mu se glas vrlo efektno slomi.

— Ne bih rekla — reče Killashandra.

Maestro Valdi duboko uzdahne, očigledno se spremajući da još jednom pokuša spasiti siromašnu zavedenu djevojku.

— Da li ti je pričao o mahorkanima? — Ona kimne glavom. — Koje ti pomiješaju um i svedu te na razinu povrća?

— Ona kimne glavom. — Da li ti je napunio glavu smećem o planinama koje odgovaraju simfonijama zvuka? Kristalni zborovi? Doline koje ječe arpeggijima?

— Ne — odvrati ona s otrovom u glasu, sita lakrdije.

— Kao što mi nije napunio glavu glupostima o napornom radu i strpljenju.

Uboden ovom žaokom, Maestro Valdi podigne ruke prema nebu u

jeftinu teatralnu pozu.

— Da li ti je rekao, da kad jednom počneš rezati kristal, nikad više ne možeš prestati? I da predugo izbivanje s Ballybrana izaziva užasne grčeve?

— Poznato mi je to.

— Da nešto u vodi, u tlu, u kristalu, štetno djeluje na um? Da sve zaboravljaš?

— Kamo sreće, da je ovo posljednje istina — prosikće Killashandra gledajući čovječuljka ravno u oči dok ovaj nije morao skrenuti pogled.

Bila je prva koja je osjetila, nešto kao svrbež u čeljusti, svrbež koji je naglo postajao groznom, trgajućom boli. Ona zgrabi Carrika za ruku.

— Idioti! — zaurla Carrik, a panika mu u glasu i na licu.

On odgurne nadzornika, s treskom otvori vrata i potrči svom snagom prema kontrolnom tornju. Killashandra pojuri za njim.

Sve, sve, samo da prestane agonija boli u njenoj lubanji.

Carrik preskoči ukrasni zid prema zabranjenom prostoru, ali ga zadrži energetska zavjesa.

— Zaustavite ga! Zaustavite! — vriskao je on mukama.

Killashandra je zadržala dovoljno prisutnosti duha da se baci na pritiskanje sve dugmadi nadohvat ruke, na komumfonu, na alarmnim uređajima, na protupožarnim uzbunama...

— Ovaj servis što slijeće...kristali su defektni...eksplodirat će... NE SMIJE SLETJETI — kričala je ona svom snagom svojih treniranih pluća. Jedva da je bila svjesna opće panike u prostranom holu recepcije koju je izazvala svojom zaglušnom opomenom.

Netko je u kontrolnom tornju zamijetio paniku histerične mase svijeta dolje u holu, pa je automatski utisnuo dugme za opći alarm i momentalno zatvorio luku za sav promet.

Ako se ne računa ogrebotine, modrice i nekoliko slomljenih ruku i nogu u panici, nesreća je pobrala samo dvije žrtve. Pilot broda je poginuo, a Carriku bi bilo bolje da je poginuo i on. Konačni zvučni udar ga je onesvijestio, a liječnik Heptitskog ceha koji je stigao malo kasnije izjavio je da se više neće oporaviti.

— Liječit ćemo ga na Ballybranu, ali bez nade — rekao je liječnik Killashandri i Maestru Valdiju koji je odmah uzeo ulogu njenog zaštitnika i tješitelja. Njegovo je ponašanje, iritirajući je, pomoglo Killashandri da se brzo oporavi od šoka.

Ona je izabrala da ne vjeruje liječniku. Sigurno će im uspjeti da vrate Carrika u normalno stanje! Svemu je uzrok predugo izbivanje, predugo je bio daleko od kristala, oslabili su ga napadaji: pa evo, njoj, koja je jednako osjetljiva na zvižduk defektnog kristala, nije se dogodilo ništa strašno! Ići će s njim na Ballybran. Duguje mu to zbog načina kako ju je naučio razlikovati pravi život od lažnog, umjetnog

kvaziživota operne scene.

Ona se osvrne prema Valdiju ukočenom u teatralnoj pozi i osjeti zahvalnost sreći što joj je Carrik uklonio zastor s očiju. Kako je samo mogla vjerovati da je stvorena za prenemaganje na sceni? Pogledaj samo Valdija! Stavi ga u neku kriznu situaciju, suoči ga s nekim problemom, i on se odmah zatvara u odgovarajuću ulogu živeći tako programiranim, davno prožvakanim životom. Gledaj ga sada, gdje se muči da pronađe ulogu koja će odgovarati okolnostima u kojima se još nije zatekao!

— Što sad namjeravaš, Killashandro? — prozbori on pogrebnim glasom, očigledno se zadovoljavajući rolom Časnog Postarijeg Gospodina Koji Tješi Nevinu Ožalošćenu Djevojku.

— Odvest su ga na Ballybran, naravno. Valdi svečano kinine.

— Hoću reći, kad se vratiš.

— Ne namjeravam se vratiti.

Valdi se zagleda u nju zaboravivši ulogu, a onda teatralno pokaže na nosila.

— Poslije ovoga?

— To se meni neće dogoditi.

— Ali, moglo bi! I tebi se može dogoditi da se pretvoriš u stvorenje bez uma, bez sjećanja, nepovratno izmiješana mozga.

— Mislim — reče Killashandra sporo, odmjereno — da se svačiji mozak jednom pomiješa na svoj način.

— Proklinjat ćeš ovaj dan... — počne Valdi uz klasičnu gestu Zlogukog Proroka, otmjeno šireći prste na uzdignutoj ruci.

— Naravno, samo ako ga se budem sjećala — naruga se ona smijući se.

Sva obuzeta smijehom, Killashandra napusti scenu, kroz sredinu, kroz ulaz u servisni brod.

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

Vrata u drugi svijet

Vladimir Rybin

Dvjer v inoj mir

Prevela *Jadranka Vrbnjak-Ferenčak*

— Marta, sjećaš li se Sivog planeta? — upita Andrejev, ravnodušno promatrajući zalazak sunca. Marta zadršće. Isuviše je dobro poznavala tog čovjeka — poznatog istražitelja mikrosvijeta i svog »vječnog zaručnika« s kojim je radila u Kozmičkom naučnom gradu. Znala je da njegovo ravnodušje može značiti samo jedno: da se dogodilo nešto vrlo važno. Zbog toga je osjećala da na pitanje o Sivom planetu on nije očekivao odgovor.

— Udaj se za mene — reče polako Andrejev.

— Zar nam je ovako loše?

— Ne, dobro nam je — odgovori on potpuno mirno. — Ali, ja se bojim!

— Ja se bojim! — podrugljivo se nasmijavši usklikne Marta. — Ti si ili zao ili potpuno bezosjećajan. Dok traje pokus, ti ne bi prestao da buljiš u svoje ekrane makar ja i umirala. Misliš da je meni lako samoj?

— Ti nisi sama.

— Ali nisam s tobom.

— Ja se bojim — ponovi on prigušenim glasom.

— Čega? Pa bar sam ti već tisuću puta rekla da volim sa mo tebe.

— Bojim se za sebe.

— O, to ti doista vjerujem!

Marta se bijesno okrenula sumnjičavo mu ispitujući lice. Dobro je znala da mu se u životu nije pojavila druga žena, već da je riječ o nečem drugom, mnogo ozbiljnijem. Andrejev je šutio promatrajući i dalje ravnodušno kako se smanjuje sunčani disk na plavom okrajku morskog obzorja. Na zelenom nebu iznad lanca oprženih, rijetkih oblaka svjetlucala je Venera. Visoko i još više desno hladno se ljeskao umjetan satelit Kozmičkog naučnog centra. Marta ponovo zadršće, predosjećajući nešto strašno. Obuhvativši ramena dugačkim, tankim prstima, zgurila se i sa sjetom pogledala Andrejeva.

— Čega se bojiš? — upita ga.

— Jednog opasnog čovjeka. Riječ je o Brittu. Bila je zaista

začuđena pa je povikala:

— Našeg dobričine?

— U tome i jest problem, što je on dobričina. U tom ekspe rimentu je pretjeran optimizam nedopustiv.

— U kakvu eksperimentu?

Shvatio je da se zaletio i pokuša koliko je to bilo moguće da joj što jednostavnije rastumači.

— Ćula si o veličini deset na minus trideset treći stupanj centimetra? Cijela pokoljenja fizičara su maštala da proniknu u teoretski mikropredio. Teorija je utvrdila da na takvim supermalim rastojanjima gravitacija više nije gravitacija, kvanti više nisu kvanti i brzina svjetlosti je potpuno drugačija. Mašta je bila predivna, iako je ostala nedostižna: da bi se rascijepio kvant vremenskog prostora bila bi potrebna snaga što je nisu imale sve energetske rezerve kojima je čovječanstvo raspolagalo. I tada se pojavio Britt sa svojom optimističkom teorijom...

— Kakvom? — upita Marta nestrpljivo.

— On je pristupio problemu potpuno drugačije. Nečim čime se može doprijeti do teoretskog mikropredjela.

— I dalje?

— Pod određenim uvjetima sve prelazi u svoju suprotnost — razdraženo je tumačio Andrejev. — Dva minusa daju plus, za to si valjda čula?...

— Ne znam što te raspalilo?

Nije želio govoriti o svemu. Predobro je poznavao svoju nemirnu Martu i bio je spreman da je uvrijedi, da se posvađa s njom samo da je ne uplaši. Vjetar je puhao u naletima, i u istom ritmu valovi su udarali o obalu.

— Zašto si spominjao Sivi planet?

— Tamo su bile zapisane priče o došljacima.

— Znam.

— Jedna je naročito zanimljiva.

— Sve su interesantne. Još su nas u školi uvjeravali da su te priče dale više podataka o svemiru, nego sve međuzvjezdane ekspedicije zajedno.

— Točno. Ali je jedna naročito zanimljiva — ponovio je, i pogledao Martu čudnim, dubokim pogledom, punim divljenja i strave.

— Ispričaj je.

Ona je nestrpljivo čekala, ali je Andrejev šutio, zapiljivši se prema horizontu kao da mu kazuje nešto što se samo njega tiče.

— Oni su došli niotkuda — napokon je izrekao prigušenim glasom. — Tako počinje ta priča. Pročitaj je.

— Pa ispričaj je ti.

— Ne. Sama je pročitaj.

Njen ženski ponos bio je povrijeđen: poželjela je da mu zabrani razgovarati s njom takvim tonom. No odjednom se sjeti da je još prije tjedan dana govorio o vrlo važnom izvještaju koji će morati podnijeti na zasjedanju Kozmičkog naučnog vijeća. Pocrvenjela je zastidjevši se svoje slabosti i pogledala ga uplašeno i umiljato.

— U redu mili, pročitat ću — i dodala ističući svaku riječ. — I o svemu, o svemu ću dobro promisliti.

— Nemamo vremena za razmišljanje. Mi se moramo vjenčati sutra prije večeri.

— Odmah poslije izvještaja? — s ironijom je upitala Marta.

— Da, odmah nakon izvještaja.

Opet je poželjela da poviče na njega. Ona nije ljubav za mišljala takvom. Za njega je ljubav bila hladna, razborita i uvijek potčinjena radu, a ona nije željela takvu ljubav. Nije željela bezumnost, ali jednom može i on da izgubi glavu! Zar je to život? Sjedni i čekaj kada će se udostojiti doći. Kao u haremu gdje mužu žena nije bila jedina radost...

— Kakva treba da je žena? — upitala se Marta. — Egoistkinja koja mašta o neograničenoj vlasti nad mužem? Ili suradnica? Da ne bude vlast već prijatelj?... Marta se osmjehnula.

Sada je poželjela da obgrli svog Andrejeva i da mu se umiljava kao dijete. Htjela mu je reći da će sve biti onako kako on želi, ali je rekla nešto sasvim drugo:

— Dobro, dragi, nećemo se uzbuđivati... uoči izvještaja. Sutra ćemo o svemu razgovarati...

Ujutro se Marta probudila kasnije no obično i protegnuvši se ugodno se meškoljila u krevetu. Ne ustajući, ispila je čašu okrepljujućeg soka i ponovo se s užitkom ispružila na meke zračne jastuke.

— Što li je ono jučer govorio taj nesnosni Andrejev? — vragolasto je pomislila.

Sjetivši se priče, ona brzo skoči, ne oblačeći se i tapkajući bosim nogama po ugodno hladnom podu, telefonira u mjesnu biblioteku.

— Molim vas »Priče Sivog planeta« — reče Marta ne uključujući svoj lik. — Potrebna mi je priča koja počinje riječima »Oni su došli niotkuda«.

— Imate li šifru? — upitao je ugodan muški glas.

— Nemam.

— Morat ćete pričekati.

— Dajte mi sve, sama ću naći.

Odjurila je u kupaonicu, zagnjurila se pod zračni tuš i sa zadovoljstvom, puna slatke jeze, nekoliko se minuta okretala pod čvrstim zračnim strujama koje su je masirale. Zadržala se pred ogledalom i neko se vrijeme divila svojoj kosi koja je svjetlucajući

padala na leđa. Bila je svjesna vlastite ljepote i kao svaka žena divila se sama sebi. Pomislila je kako je taj njezin nesnosni Andrejev očito potpuno bezosjećajan ako ne zapaža sve to. Kad se vratila u sobu, ekran videoveza je već radio i na njemu je nepomično stajao crnobijeli tekst. To je bio predgovor za poznato izdanje »Priča Sivog planeta«. U njoj se pričalo o najljepšem planetu koji su ikada pronašli kozmonauti. Komandir prve ekspedicije, vrativši se na Zemlju i ne želeći privući na novi planet pažnju zaljubljenika u daleka putovanja, nazvao ga je u svom izvještaju sivim. Ali, dragulj pronađen u svemiru nije se mogao zatajiti, ali mu je prvi naziv zauvijek ostao. U njemu je bilo nečeg od nestašna karaktera Zemljana koji su voljeli da u svemu vide nešto zagonetno, nekakav drugačiji smisao. Marta je prebacila tekst, ne pogledavši ga dokraja i počela listati stranicu za stranicom čitajući samo prve odlomke. Ali, priče je bilo mnogo i ona se htjela — ne htjela morala diviti naročito kada su tekstovi bili dobro ilustrirani.

Već tada su Zemljani ustanovili da se Sivi planet nije svidio samo njima. Na njemu su pronašli tragove mnogih nepoznatih ekspedicija pa je to prisililo Kozmičko vijeće da donese posebnu odluku kojom se planet zatvara za ekskurzije i bilo je dopušteno samo malom broju ljudi da ga posjećuje i eventualno nastani. Ta je odluka izazvala nezadovoljstvo. No, već je slijedeća ekspedicija potvrdila da je ta odluka opravdana. Sivi planet se pokazao svojevrsnim svemirskim centrom u kojem su se susretale civilizacije. Na njemu su vladali zagonetni uvjeti ljepote i topline u kojima su civilizacije ispitivale međusobne simpatije i antipatije.

Domoroci, srdačna, neobično lakovjerna bića, toliko su na vikla na došljake da su poput djece tugovala ako ih nije bilo dugo. Poludivlji, sa stajališta Zemljana, oni su posjedovali začuđujuću sposobnost da nasljeđuju ne samo fiziološke osobine već i pamćenje svojih predaka. Tako su pamtili sve što se događalo na planetu u toku tisuća godina, dovodeći zemaljske filologe u pravu ekstazu. Svaka je ekspedicija sa Sivog planeta donosila gomilu zapisanih polulegendi — poluistinitih priča. Da se ne bi u njima izgubile, specijalno osnovana komisija, izabravši najoriginalnije, izdala je hrestomatiju, koja je uskoro ušla i u školske programe...

Marta je bila sve nervoznija: vrijeme je prolazilo, a priču koja joj je bila potrebna nije mogla pronaći.

Zasjedanje Kozmičkog vijeća, na kojem je izvještavao An drejev, tek što nije počelo. Priča koju je Marta napokon pronašla bila je kratka i nejasna, ali je početna fraza odgovarala i ona je počela ponovo čitati trudeći se da je upamti.

»Oni su stigli niotkuda. Te je noći nebo poludjelo, zvijezde su lijetale poput ptica, gaseći se i paleći, svijajući se u klupka i raspadajući se, pokrivajući se pepelom poput ugljena koji se ohladi u

vatri. I padala je iz visina tama, gusta, kašasta, a vatra je postajala plava, ljubičasta i na kraju sasvim crna, dok se nije ugasila. Te su se noći među nama pojavila mnogoruka bića s dobrim, velikim očima. Bilo ih je mnogo uz svaki oganj. Smijući se, mi smo ih odgurivali, ali su oni bili poput sjena koje ne možeš odgurnuti, puzali su prema vatri i prolazili kroz nju kao da su i sami čestice te vatre. To nije bila noć straha, već radosti. Strah je došao tek onda kada su oni iščeznuli, a mi ostali sami sa svojim uspomenama. A te smo se noći igrali kao djeca koja ne znaju za opasnost, kao da smo i mi i oni bili istog porijekla. Kada su se zvijezde zaustavile, prekinuvši suludi ples i kada je svanulo, vidjeli smo da su mnogoruki otišli ne ostavivši nikakve tragove. Tko su bila ta čudna bića? To nije znao ni najmudriji među nama. Oni su došli niotkuda i otišli su ni kamo...«

Marta je uključila slijedeću stranicu, ali se tamo nalazila druga priča. I tako, ni ne shativši zašto joj je Andrejev rekao da pročita tu priču, ona se obukla i otišla u Kozmički centar.

Marta je zakasnila na izvještaj. Stigla je u predvorje kada su ljudi već izlazili iz dvorane.

— O, ljepotice moja! Po starom običaju došli ste na kraj? — začula je podrugljiv glas.

I ne okrenuvši se još Marta je već znala tko je to — član Kozmičkog naučnog vijeća, pametan i veseo, ali već proćelav, njen davni poklonik Mišo Britt, koga je ona zajedno s Andrejevom, poludobrodušno, polupodrugljivo zvala dobričinom.

— Zar je već sve gotovo? — začudila se Marta.

— Gotovo je, draga moja, gotovo. Jesi li za kavu?

— Jedan lijepi muškarac mi je obećao buket iz svemirskog staklenika.

— Ja sam taj lijepi muškarac. Obećao? Znači obećao sam. Ali što zapravo znači buket u naše vrijeme? U naše vrijeme lijepi muškarac može lijepoj ženi pokloniti cijeli svemir.

— Nije li to ipak previše?

— Što ti je, draga moja! Za tebe ako treba i tisuću svemira. Tvoj me Andrejev uvjerava da je to jednostavnije nego pokloniti buket.

Ona ga pogleda s tugom i prisili se na osmijeh.

— Nisam znala da se u tebi krije pjesnička duša.

— Ja pjesnička duša? — od srca se nasmija Britt. — Tvoj Andrejev — on je pjesnik! Šteta što si zakasnila. Ah, kakve nam je priče napričao!...

— Na Naučnom vijeću?

— Da, priče na Naučnom vijeću.

I ne oprostivši se, izbezumljeno se progurala kroz gomilu, utrčala u praznu dvoraru i ugledala svog Andrejeva kako još stoji za govornicom.

— Što si im napričao?

On je glupo pogleda.

— Zakasnila sam. — Sada joj je glas izražavao krivnju i ispriku i Andrejev, koji je očekivao nešto sasvim drugo, pogleda je zadivljeno.

— Mogla si sve čuti i vidjeti i ne ustajući iz kreveta.

— Htjela sam da budemo zajedno.

— Zakasnila si.

— Upravo ti pokušavam objasniti zašto sam zakasnila.

— Moći ćeš sve čuti i vidjeti u videozapisu...

— Zar mi ne možeš sam objasniti sve što se dogodilo?

— Ne mogu — grubo ju je odgurnuo i uputio se za Brittom u vrt.

Andrejev je sustigao prijatelja u aleji punoj šarenog jesenskog lišća i ništa ne rekavši pridružio mu se. Britt ga je pogledao ispod oka kao da se divi ljepoti vrta. Bio je to, zapravo, prekrasan park. U daljini, iza redova čempresa plavilo se more. Staza je poput Arijadnine niti vijugala kosom strminom. Spuštala se u sumračne i vlažne tunele od šipražja iza kojih su se neočekivano ukazale sunčane i suhe pješčane dine i borovi neobične brončane boje.

Malo tko je u Kozmičkom naučnom centru znao ime arhitekta koji je projektirao taj park. Ali prije i poslije složenih eksperimenata i važnih izvještaja, svi su voljeli dolaziti ovamo kako bi bar malo prošetali tihim stazama i na trenutak našli toliko željeni mir. Upravo ovdje, u uvjetima zemaljske osame, rodila se većina ideja kojima se ponosio naučni centar. Andrejev i Britt, dva stara prijatelja, šutke su koračali jedan uz drugog udubljeni u svoje misli. Za mnogo godina rada, koji su zajednički obavljali, ovo im je bio prvi sukob. Jednog je zanimalo rađanje i umiranje zvjezdanih sistema, a drugog — rađanje i umiranje elementarne materije, koju su činile takve supermikročestice za koje je jedna jedincata zemaljska sekunda predstavljala vječnost.

— Jesi li se odmorio? — upitao je Britt.

— To je već sudbonosna veličina. Deset na minus trideset treći stupanj centimetra! — s neočekivanom strašću reče Andrejev i Britt požali što je ponovo načeo tu temu.

— Zar zaista misliš da se tamo u tajanstvenom supermikrosvijetu spajaju mikrofizika elementarnih čestica i megafizika zvjezdanih sisteina?

Andrejev je dlanom udario o kamen i ljutito se okrenuo prema Brittu.

— Sa-sta-ju se! A za neke je to prazno slovo, samo termin. Zašto čak i svemir ne stvara čestice takve energije koja bi mogla razbijati kvante vremenskog prostora? Šutiš? I dobro je što šutiš! Zar ne shvaćaš da su kvanti vremenskog prostora možda vrata u drugi svijet? A to su zabranjena vrata!

— Zašto bi to bila zabranjena vrata?

— U davnoj prošlosti živio je pjesnik Brjusov. Znaš li što je on pisao? Da ti kažem?

— Znam na što misliš. Ali to je područje takozvane naučne fantastike —osmjehnuo se Britt.

— Fantastike? — razdraženo usklikne Andrejev. — A kako ti tumačiš misao o neiscrpnosti elektrona?... Da li je tebi fantastika i ako netko iz neke druge dimenzije uzme dio našeg svemira ili ga čak cijelog razori?

— Do sada ga još nitko nije razorio.

— Kako da to znamo! Možda su galaksije koje se raspadaju upravo ono o čemu govorim. Poznato nam je, i to ne sve, što se događalo jučer, ali ne znamo što će se dogoditi sutra. Osobito kada se dotaknemo temeljnih pitanja postanka našeg svemira.

Britt je slegnuo ramenima. Ovaj put stvarno nije shvaćao prijatelja. Prvi put im se ukazala mogućnost da spoznaju ono za čim su ljudi težili stoljećima. I zar da se sada na pragu, možda najvećeg otkrića, zaustave? Ako neće oni, tada će netko drugi pokušati prodrijeti u zabranjeno područje — u teorijski minimum, u vremenski prostor veličine deset na minus trideset treći stupanj centimetra. Moguće je, dakako, da to nije bezopasno. No, zar je ikada rizik za nauku bio zapreka? Prije će biti da je on upravo privlačio. Nije li baš u tom savladavanju zapreka i upornom rješavanju problema cio napredak nauke?

— Ne mogu odustati od eksperimenta samo zbog tvojih mističnih argumenata — reče Britt.

— Nisu li se već na Sivom planetu pojavila bića iz drugog vremenskog prostora?

— To nije dokazano.

— Dokazano je da su sve njihove priče istinite. — Anarejev ga je ljutito pogledao, okrenuo se i prigušeno rekao savlađujući bijes: — Ja ću se poslužiti... svojim pravom!

»Zašto ga je odjednom opsjela ta priča sa Sivog planeta?« — pomislio je Britt, ostavši sam. Izvadio je džepni telefon, nazvao šifru naučnog centra i zatražio od automata-bibliotekara koji se uključio na njegovu vezu: »Pročitajte mi priču Sivog planeta koja počinje rečenicom 'Oni su stigli niotkud'«.

Odložio je slušalicu na kamen, otišao stazom i pričekao. Nekoliko je trenutaka sve bilo tiho, a zatim se začuo melodičan signal početka emisije i staložen, miran glas automata. U tami sumraka slušalica se nije vidjela, pa se činilo kao da priča kamen. Britt se — slušajući — trudio da otkrije smisao te priče, ali sve to o suludom nebu i zvijezdama koje su lijetale poput ptica, o prostoru koji se razotkrio u noći i sva ta mnogoruka čudovišta što su odjednom nestala bez tragova ostavljala su ga potpuno hladnim. Britt je bio naučen da

donosi ocjene s odlučnom logikom, ali ovaj put nije predosjetio nekakvo novo otkriće.

Ili nisam bio dovoljno pažljiv ili je riječ o nečemu sasvim drugom. Kako je moguće u naše vrijeme logiku promatrati kroz prizmu emocija? Zar se nauka temelji na predosjećajima? Kakva je to suluda ideja obuzela Andrejeva?

Isključivši vezu, Britt je stavio slušalicu u džep i nesvjesno opipao mjesto gdje je ležala. Kamen je bio hladan...

Andrejev i Marta su te večeri ponovo sjedili na obali i gledali zalazak sunca.

— Zašto šutiš, meni je sada sve jasno — reče Marta.

— Sve? — zainteresirano je upitao.

— Gotovo sve. Pogledala sam zapisnik tvog izvještaja. Ne znam koliko sam uspjela...

— Da, inercija! Čini se da ona može biti i opasna — zami šljeno reče Andrejev, kao da nastavlja prekinuti razgovor. —Nisam uspio uvjeriti vijeće. Zna se zašto. Svatko se probija prema nepoznatom, neistraženom, zaboravljajući na sebe. No, može li se to raditi zaboravljajući na sve oko sebe?

— No, nisi li ti... — Marti je bilo teško to izgovoriti. —Ali ti nemaš nikakve dokaze.

— A osjećam tu... — uzvikne on grčevito se držeći za srce.

Ona ga pokuša umiriti.

— ... nisam uspio uvjeriti vijeće. Ali ću iskoristiti svoje pravo da prisustvujem eksperimentu i da u Kozmičkom gradu ne bude nikoga... osim mene i Britta.

— Tebe?

Tek je sada Marta shvatila kamo sve to vodi i tek ju je sada obuzeo strah. Jedno je kada je riječ o nepoznatim svjetovima, o kojima nitko ništa ne zna, ili o hipotetičkim opasnostima propasti svemira, opasnostima gotovo jednako realnim kao u fantastičnim knjigama. Jedno je perspektiva apstrakte katastrofe, a nešto sasvim drugo kada bliskom čovjeku prijeti opasnost, pa bila ona i mistična. Kao kad ti kažu »vrag te odnio«. Iako taj kome je to rečeno dobro zna da ga nikakav vrag nikada neće odnijeti, ipak je uvrijeđen. To je u prirodi čovjeka. Oduvijek u njemu čuči nešto mistično, što ga prisiljava da se boji čak i apstraktnoga.

— Ali, zašto baš ti?

— Britt kao eksperimentator entuzijast, a ja kao skeptik...

— Zar to nije opasno?

Andrejev je, nasmijavši se, zagrlio Martu.

— Ti si oduvijek bila više žena nego učenjak.

— A ti si oduvijek više učenjak nego muškarac — uzvrati ona istom mjerom

— Što misliš ako nastavimo ovaj razgovor da li ćemo se posvaditi?

— Hoćemo.

— U redu, promijenimo temu. Sjećaš li se što sam te jučer molio?

— Ti si molio... — odugovlačila je s odgovorom. Znala je dobro na što misli, ali je želja da se poigra s njim nadjačala. —Molio si da pročitam priču.

— Samo to?

— I još si molio da se vjenčamo... poslije izvještaja. Marta se počela ljutiti na sebe, na njega i na sve oko sebe.

Željela je da on zaboravi na sve i da je moli ponizno kao da traži milost.

— Što ćeš odgovoriti?

— A zašto ne poslije eksperimenta? — izjavi ona.

— Dobro — reče Andrejev i pokajnički se osmjehne. — Tada ću požuriti s eksperimentom...

— Sada?

— Eksperiment će biti izvršen noćas. Sada idem. Čvrsto ju je poljubio i odlučno se okrenuvši brzo pošao stazom. Marta je znala da bi bilo besmisleno trčati za njim i moliti ga da odustane od svega. Nije se čak ni okrenuo. Stajala je, naslonivši se leđima na kamenu izbočinu još toplu od sunca, tamo na obali i mrzila tog nesnosnog Andrejtva zbog netaktičnosti, mrzila sebe zbog toga jer se ne može suzdržati i bezglasno, bez suza, plakala...

Dva sata kasnije Andrejev i Britt su se sreli ispred kabine kozmičkog dizala.

— Znači, poginut ćemo zajedno? — nasmijao se Britt radujući se što ga vidi i ne sumnjajući u razlog njegova dolaska.

— Dobio sam dozvolu... — Andrejev se na trenutak zbunio —... prisustvovati tvom eksperimentu.

Britt se osmjehnuo. Shvatio je brzo razlog njegove zbunjenosti. Bilo je jasno da Andrejev ne želi izreći riječ »kontrolirati«. Oni koji prisustvuju eksperimentu nemaju pristup »svetoj« crvenoj tipki pomoću koje se eksperiment može prekinuti svakog trenutka.

— Odlično — reče on — drago mi je što ćeš biti prisutan... Zašutio je, brzo se pomirivši s takvim razvojem događaja.

Dizalo se kretalo u vakuumu cilindra, nalik na raketu iz vremena prvih osvajača svemira, a radilo je na principu magnetskih impulsa. Taj veličanstveni uređaj koji su svojedobno izgradili specijalno radi veze s Kozmičkim naučnim centrom, bio je zapravo mnogokanalni toranj koji se uzdizao u stratosferu, gdje su se nalazile putanje umjetnih satelita. Pa i sam taj toranj bio je zapravo napol satelit, držeći se jednim krajem za Zemlju, a drugim za masivnu gromadu Kozmičkog grada. Kasnije je cilindar, kako su jednostavno učenjaci prozvali taj toranj-dizalo, dobio još mnogo drugih funkcija. Na

njegovim spojnim platformama počeli su pristajati manji međuplanetarni teretno-putnički brodovi, koji su savladavali rute u Sunčanu sistemu. S pojavom cilindra postalo je jasno da je on potreban i predstavnicima nekih profesija koje do tada nisu ni pomišljale da rade u stratosferskim prostorima. Tako su se na cilindru otvorili domovi pisaca, umjetnika, kompozitora, koji su tražili osamu u filozofskoj bliskosti zvijezda. Na cilindru su poput pupoljaka »izrasli« maleni astronomski opservatoriji, filijale nekih industrijskih poduzeća, sanatoriji, bolnice, turistički objekti...

A prava nevolja postali su turisti. Nemirne skupine turista cijele su se dane tiskale po mnogobrojnim platformama za pro matranje. Mladenci su držali da im je dužnost da se na dan vjenčanja poljube i fotografiraju na cilindru. Đaci i studenti da obilježe značajne datume završetka jednog životnog razdoblja i početka drugog. Na tom dizalu-tornju su se slavili susreti prijatelja, na njega su odlazili i samo zato što su bili dobre volje, ali i zbog toga jer su bili loše...

Sada je cilindar bio potpuno pust. Tako je odlučilo vijeće, popustivši pred Andrejevljevom upornosti. Sasvim utonuo u udoban naslonjač, Britt je pogledavao svog prijatelja koji je sjedio uz njega i kao uvijek veselo se osmjehivao. Andrejevljevo raspoloženje nije bilo tako optimistično. Njega je neprestano mučilo to što nije mogao uvjeriti prijatelja svojim argumentima. Sada je bio gotovo siguran da prodor u drugi vremenski prostor ne može ostati bez posljedica za dimenziju u kojoj su oni živjeli. Teorija nije slučajno predviđala mogućnost da se na supermalim rastojanjima, koja odgovaraju teoretskoj veličini deset na minus trideset treći stupanj centimetra, sastaju mikrofizika elementarnih čestica i megafizika zvjezdanih skupina. Zakoni prirode su isti i za mikročestice i za galaktiku. Ne možemo reći da poznajemo sve zakone prirode. Naprotiv. A što ako između mikro i makro zaista postoji izravna veza? Što ako zaista jedna veličina može prelaziti u drugu? Ako odjednom, prošavši kroz zabranjena vrata, narušimo ravnotežu u našem vremenskom prostoru? Istodobno je Andrejeva mučilo i suprotno.

U dubini duše on se nije mogao ne suglasiti sa svojim prijateljem: nauka je nauka, njen je bog — pokus, a ne predosjećaj. Slutnje, ma koliko se one činile ozbiljne, ne treba uzimati kao argumente.

Na visini od pedesetak kilometara kompaktan cilindar se završavao i pred očima se ukazala rešetka armature u kojoj je klizila kapsula dizala. S tog se mjesta dobro vidio cijeli Kozmički centar — to osmo čudo svijeta — koje se na kraju čvrsto držalo savijene linije cilindra. Kozmički naučni centar je nalikovao na kotač bicikla. Tako minijaturan izdaleka, taj je »kotačić« imao u presjeku oko osam kilometara.

Na vanjskom rubu »kotača« je bio smješten magnetski sistem

glavnog akceleratora, šipke »kotača« su zapravo bili međusobno povezani sistemi tunela, a u središtu tog »kotača« se nalazio golem neboder s laboratorijima.

— Još sumnjaš? — upitao je Britt kada je prestalo iscrpljujuće djelovanje akceleracije.

— Sumnjat ću sve dok se ne uvjerim u suprotno.

Britt se osmjehnuo promatrajući svjetlucanje zvijezda. Zatim su opet osjetili pritisak gravitacije ubrzanja i ušutjeli mirujući sve do Kozmičkog grada. Čim su se izvukli iz hermetički zatvorene kabine, odmah prijeđoše u mali dvosjedni vagončić. Pažljivo su se privezali sigurnosnim pojasima kako ne bi ispali u uvjetima beztežinskog stanja za vožnje u dugim hodnicima i spojenim tunelima.

Centralni komandni pult s kojeg se upravljalo akceleratorom bio je smješten u manjoj ovalnoj prostoriji. Čitav jedan zid prekrivao je mutan ekran koji je podsjećao na mliječnobijelu nevidljivu opnu, ispunjenu gustom maglom. Ispred ekrana se nalazilo nekoliko u polukrug razmještenih naslonjača na naslonima kojih je bilo mnogo raznobojnih tipki. Bio je to komandni pult s kojeg se upravljalo elektronskim supermozgom, sistemom pomoću kojeg se kontrolirao rad akceleratora. Vedar zbog eksperimenta, Britt se nemirno vrpoljio i neprestano lakrdijao.

— Samo ti budi prisutan. Dobro je što ima dovoljno naslonjača. Ali, mi bismo mogli i bez njih. Sistem bi besprijekorno funkcionirao čak i bez nas, dovoljno je samo da ga programiraš... Zbog čega si tako uznemiren? A mogao si sada biti s Martom. Kako li je njoj sada? Već joj godinu dana obećavam cvijeće iz marsovskih staklenika, čim završim s ovim poslićem, otići ću na Mars i donijeti joj...

Kao slučajno, on se naslonio na naslonjač u kojem je sjedio Andrejev, uzdišući se sagnuo i neprimjetno isključio naslonjač iz sistema akceleracije.

— E, sada možemo početi — nasmija se Britt, spusti se u svoj naslonjač i ušuti, potpuno zaklonjen naslonom, tako da mu Andrejev nije mogao vidjeti pobjednički osmijeh.

Elektronski sistem je zaista mogao samostalno obaviti svaki eksperiment. On je dobro »znao« što je potrebno učenjacima, pa je sve ono što je u toku eksperimenta bilo interesantno, snimao i s potrebnim uvećanjem i usporeno prikazivao na ekranu. Tako su se na trodimenzionalnom filmu pred istraživačima nizali procesi rađanja i umiranja mikročestica.

Svaki put kada je nestajala maglica u dubini ekrana i kada su na njegovoj crnoj podlozi usplamtavale sjajne zvijezde, Andrejeva bi hvatala nekakva čudna drhtavica. Nikako se nije mogao priviknuti na to da bez strasti, bez prvobitnog stvaralačkog zanosa promatra tu sliku kataklizama neviđenih razmjera. To što je prikazivao elektronski

sistem, uzimajući u obzir sposobnost ljudskih osjetila, ne samo da je zadovoljavalo vječitu naučnu glad za novim već je i zabrinjavalo. Tuđe, predstavljeno kao naše, nužno je nametalo misli o nepoznatim tajnama mikrosistema, sakrivenog u mikrokozmu i o višeslojevitosti prostora.

I priča Sivog planeta o bićima koja su došla niotkud, u čiju istinitost Andrejev nije sumnjao, učvršćivala je njegove pretpostavke.

Neko je vrijeme akcelerator radio sasvim tiho. Zatim se odjednom odnekud začulo jako zujanje i Andrejev, pojačavši oprez, primakne ruku crvenoj tipki na naslonu fotelje oslušku jući.

Zvuk je nestao isto tako neočekivano, kao što se i pojavio.

Andrejevljevo polje rada je već mnogo godina zahtijevalo od njega da raščlanjuje čestice, uporno se probijajući sve više k teoretskim predjelima mikrokozma. No taj je prostor i dalje ostajao nedostiživ. Na nekim nepoznatim razinama bio je nemoćan čak i elektronski sistem, koji je praktički imao bezgranične sposobnosti. Nešto je ipak i njega sprečavalo da se približi tim »vratima«. Zbog toga se Andrejev često nemoćno ljutio. Zatim se naviknuo i čak počeo neobjašnjivo radovati neuspjesima, dok nije postao protivnik vlastitog naučnog programa.

Ponovo su začuli visok, zvonak ton, koji je Andrejeva prisilio na oprez. Kao kad ljeti, ležeći noću u krevetu čujemo zujanje komarca, budimo se bezvoljno i ne mičući se, čekamo da komarac sjedne, kako bismo ga ubili.

— Što je to? — upitao je Britt.

Andrejev nije odgovorio. Uznemireno je čekao trenutak kada će se zujanje akceleratora, koje ga je podsjetilo na komarca, izoštriti. Tada će pritisnuti crvenu tipku. Nije ni sam znao zašto je upravo taj trenutak držao opasnim, ali je vjerovao u svoj predosjećaj.

Kretanje zvijezda na ekranu je odjednom postalo brže i često sudaranje mikročestica počelo je podsjećati na iskakanje iskri iz vatre. Na rubu komandnog pulta elektronskog sistema nešto je strašno zaškljocalo i zvjezdice na ekranu su se umirile, krećući se kao na usporenom filmu. Pri tom se ekran čudno udubio, rubovi su mu se rastvorili i raspali na dijelove, kao da im je u prostoru određenom za njih bilo pretijesno.

— Sad! — pomisli Andrejev i pritisne crvenu tipku. Ali se ništa nije dogodilo. Pult je i dalje nesnosno cvilio, sad već tako jako da su ih počele boljeti uši. Andrejev je opet i opet pritiskao po crvenoj tipki sa stravom gledajući kako se raspadaju i nestaju rubovi ekrana. Sada su se čestice već rađale i umirale svugdje.

— Isključi! — kriknuo je Andrejev, ali nije čuo svoj glas.

Sada ne samo da su iščezavali rubovi ekrana, već je i prostor u kome su se nalazili Britt i Andrejev, bljeskao u crnoj pustoši gomile mikročestica i zvjezdanih akumulacija.

Andrejev se u tom času sjetio priče u kojoj je nebo poludjelo i u kojoj su zvijezde lijetale kao ptice gaseći se i paleći. Pred nima se događalo upravo to i on se baci prema Brittu. U tom času nešto ga je silovito bacilo ravno u to mnoštvo zvijezda. Sve je prekrila gusta tama i njega obuze teška vrtoglavica.

— Stop, stop! — krikne Andrejev, u nadi da će osjetljive »uši« elektronskog supermozga osjetiti njegovu stravu i sve učiniti za čovjeka.

— Punu analizu! Vrati sve natrag, sve na početak!... I odjednom se sve vratilo na svoje mjesto. Ponovo su se pojavili zidovi i ekran s poznatim okvirima, a na njemu su se kao i na početku eksperimenta, rađale i umirala milijarde nepoznatih čestica.

— Evo, zašto si vikao? — veselo uzvikne Britt. Ustao je, protegnuo se i pošao do pregrade iza koje se nalazio veliki ovalan prozor...

— Sutra ću otići na Veneru, a ti ćeš proanalizirati što se ovdje danas događalo...

Odjednom je prigušeno kriknuo. Nešto u njegovu glasu prisili Andrejeva da potrči k prozoru tako naglo da je udario u prozračnu kupolu, ali bol nije ni osjetio. Ukočio se od strave ugledavši sliku pred sobom. Prsten akceleratora je bljeskao nepoznatim, narančastim svjetlom, ali ni naučnog centra, ni cilindra, a ni same Zemlje više nije bilo. Uokolo, dokle mu je po gled dosezao, prostiralo se beskonačno, crno nebo na kom su zlokobno svjetlucala nepoznata sazviježđa. Andrejev se gotovo ugušio od jeze. Odjurio je prema drugoj pregradi iza koje se nalazio također prozor, no i ovdje je vidio istu međuzvjezdanu pustoš.

— Ništa zato — umirivao ga je Britt. — Isplatilo se! Konačno smo otkrili nešto zaista fantastično!

Andrejev nije odgovorio. Sada im je preostala jedino slijepa Brittova nada. Velika otkrića ne znače ništa, ako ne služe ljudima. No, kako da njihovo otkriće koristi ljudima, kako da se vrate iz tog nepoznatog svijeta kada ni sami nisu mogli objasniti na koji su se način odjednom u njemu našli?

— Sve na početak! — ponovio je Andrejev slomljenim gla som.

— Zadatak razumljiv — čuo se jednoličan odgovor iz megafona.

— Na početak i to istom brzinom!

— Zadatak razumljiv.

— Vrijeme je protiv nas. Nismo uzeli u obzir vrijeme i kako da se vratimo u onu istu točku svoje dimenzije s koje smo krenuli?

— Zadatak razumljiv.

— Je li kod tebe sve ispravno?

— Jest.

Samouvjeren glas iz megafona ih ovaj put nije mogao umiriti jer se još nikada nije dogodilo da supermozak ne odgovori odmah na

pitanje...

— Shvatio sam gdje se nalazimo — veselo je rekao Britt.— Mi smo u mikrosvijetu s onu stranu tvojih »zabranjenih« vrata.

— Pričekaj s utjehama, one će nam još i te kako dobro doći — reče Andrejev.

— Ne trebamo se bojati zbrke s vremenom. Vratit ćemo se u isti tren i nitko neće ni opaziti da smo načas nestali.

— Da, samo ako se vratimo.

Andrejev shvati da će čekati na povratak cijelu vječnost ako elektronski mozak još radi istom brzinom. Isti taj put nije jednak za sve putnike. I odjednom je strašno poželio da je sada pokraj njega Marta. Sjetio se, a da ni sam nije znao zašto, ne toga što je bilo, već svega što je moglo biti. On se toga odricao zbog svojih istraživanja čija mu se vrijednost sada učinila tako bezvrijedna. Sjetio se priče Sivog planeta i zavidao je njenim poludivljim stanovnicima. Prvi put shvati da oni možda i nisu baš tako poludivlji. Držimo sebe superiornim bićima samo zato šio smo izgradili svijet strojeva. Svijet domorodaca čine oni sami i izgleda da im je glavni cilj usavršavanje njih samih. Možda njihova sposobnost nasljeđivanja svih prijašnjih znanja i nije prirodan fenomen, nego nešto sasvim drugo?... Andrejev je dobro znao da mu je sada jedino preostalo — misliti, razmišljati, kalkulirati. Nije mogao pomoći elektronskom mozgu i samo je on znao, (ako je znao), sve mogućnosti izlaza iz tog labirinta kojim su stigli u ovu dimenziju. Ostalo im je samo čekanje. Čekati i nadati se. I razmišljati, čeprkati po mnoštvu uspomena... Prisjećati se...

Čudovište

A. E. Van Vogt

The Monster

Preveo *Božidar Stančić*

Veliki se svemirski brod zaustavio na milju iznad grada. Dolje se protezala kozmička pustoš. Ulazeći u svoj energetski mjehur, Enash je spazio ruševine zgrada. Odmah se javio preko komunikatora:

— Nema tragova ratnih razaranja. — Zatim prekine vezu. Čim je dotakao tlo, ispraznio je energetski mjehur. Prostor je bio okružen zidom i obrastao korovom. Posvuda kosturi bića sa dvije duge noge i dvije ruke, s glavom na kraju kralješnice. Činilo se da su kosturi odraslih u očuvanom stanju, ali čim se meteorolog Enash sagnuo i dodirnuo jedan, on se raspao. Kad je digao glavu, Enash je opazio povjesničara Yoala kako mu se približuje, izlazeći iz mjehura,

— Mislite li da bi se trebalo poslužiti metodom vraćanja mrtvaca u život pomoću rekonstruktora? — zapitao ga je Enash.

— Ima ovdje nečega neprirodnog — odvrati Yoal. — Ovdje je nestalo svakoga života. Valjalo bi otkriti što se dogodilo prije nego što počnemo naseljavanje.

Enash je šutio. Vjetar je šumio u granama susjednog drveća. Meteorolog pokaže rukom na njih. Yoal kimne glavom.

— Jest, biljke nisu uništene, ali one se razlikuju od oblika aktivnoga života.

Prekine ih glas iz prijemnika:

— Otkrili smo muzej. Na krovu je signalni toranj.

— Idem s vama, Yoal — reče Enash. — Možda pronađemo kosture životinja i inteligentnih bića u različitim fazama razvoja. Niste odgovorili na moje pitanje: Hoćete li ih oživljavati?

— Porazgovorit ću o tome sa savjetnicima — polako je odgovorio Yoal. — Moramo saznati uzrok katastrofe. — Mahao je sisaljkom. — Moramo, dakako, biti oprezni i početi od najprimitivnijih oblika. Budući da nema kostura djece, možemo pretpostavljati da su postigli osobnu besmrtnost.

Stigli su članovi savjeta radi pribavljanja i ispitivanja dokaza. Odluka je bila donesena: oživit će se neki mrtvaci. Članovi savjeta bili

su znatiželjni. Pristajanje na nekom prostoru svemira uvijek je uzbudljivo. Pogotovo kad su u pitanja istraživanja nepoznatih oblika.

Muzej je bio običan: velike, kupolaste dvorane, plastične reprodukcije čudnovatih životinja, mnogo predmeta. Na ploči iznesen razvoj rase. Enash je bio zadovoljan kad je skupina došla do poredanih kostura i balzamiranih tijela. Sjeo je iza energetskog zaštitnog zaslona kako bi mogao promatrati stručnjake biologe koji su vadili tijela iz kamenih kovčega. Mrtvac je bio omotan vrpcama. Biolozi nisu skidali sve zavoje nego su kliještima odigli vrh lubanje. Taj je dio omogućavao najfunkcionainije oživljavanje. Šef ekipe, biolog Hamar tumačio je:

— Materijal što je upotrijebljen za konzerviranje svjedoči o osnovnim poznavanjima kemije. Isto tako i skulpture na sarkofagu. Živčani sustav nije bio osobito razvijen u toj civilizaciji. Naši su lingvisti analizirali snimljene glasove što se nalaze uz svaki izložak i uspjeli su odgonetnuti jezik bez teškoća. I sad je dovoljno govoriti u komunikator da bi se razgovor preveo na jezik oživljene osobe. Evo, vidim da je sve spremno za prvo oživljavanje.

Enash je zapazio da je zatvoren poklopac plastičnoga rekonstruktora života i počeo je proces oživljavanja. Meteorolog je osjetio napetost. Pokušaj nije bio izvođen nasumce. Za nekoliko minuta nekadašnji stanovnik tog mjesta ustat će sa svoga ležaja i promatrat će ih.

—... U živom biću ostaju sitni tragovi, trag početka i kraja života i... neživota. U toj nepoznatoj zoni materija se koleba, oscilira između staroga i novoga, organskoga i anorganskog. Atomi ne znaju ništa o beživotnosti. Ali kad se atomi počnu skupljati u molekule, učinjen je sitan korak prema životu. Ili prema tami neživota. Ili kamen ili životna stanica. Zrnce zlata ili vlat trave.

Otkine li se noga rakovici, izrast će druga. Rastu i dva ekstremiteta trepetljikaša, izrastu u dva crva, dva bića. Svaka sitnica može biti i cijelo biće. Paradoksalno je da sjećanje nije organsko. Svaka magnetska traka može pamtiti glasove godinama. Pamćenje je psihološki biljeg, obilježje tvari, morfološka modifikacija molekule da može reagirati.

U lubanji mumije počele su funkcionirati strukture. Čovjek je zatreptao očima.

— Dakle, istina je — rekao je povišenim glasom, dok se njegov govor prevodio na jezik Gana. — Smrt su samo vrata u drugi život? Ali gdje je moja pratnja? — cmizdravo će oživjeli.

Sjeo je i izišao iz postolja u kojem se nalazio. Vidio je došljake. Ukočio se, a onda postao ohol i hrabar. Pao je na koljena pun osjetnog skepticizma.

— Jesam li pred egipatskim bogom? — reče digavši se opet. —

Kakva je to komedija? Neću valjda padati ničice pred ne znam kakvim demonima!

— Ubijte ga! — naredi kapetan Gorsid.

Dvonogo čudovište se zavrtjelo i nestalo u prahu kad je planulo atomsko oružje. Ubrzo zatim oživio je drugi, blijed i drhtav.

— Bože moj — počne on— kunem se da više nikad neću ni dirnuti onu svinjariju. Od toga možeš vidjeti ružičaste slonove...

— Kakvu to »svinjariju«? — zanimalo je Yoala.

— Ma ona rakija, onaj otrov što sam pio u bifeu. — Kapetan Gorsid uputi pogled povjesničaru Yoalu.

— Treba li se još zadržavati s njim?

Povjesničar je oklijevao. Zatim se okrenuo k čovjeku.

— Što biste rekli kad bismo vam otkrili da dolazimo s druge zvijezde?

Oživjeli ga je gledao preneraženo i ustrašeno.

— Čujte... — izusti napokon. — Ja sam vozio pristojno. Priznajem da sam popio jednu ili dvije previše, ali kunem vam se da nisam vidio drugi auto. Pa ako je to novi sistem kažnjavanja pijanih vozača, uspjeli ste. Više nikad ni kapi dok sam živ!

— Vozio je neki »auto« — primijeti Yoal. — Nismo opazili da ovdje ima auta. Nisu ih sačuvali čak ni u muzeju.

Enash je znao da svi čekaju nekakav komentar. Zato reče: —Tražite neka opiše taj auto.

— Ah, napokon ste progovorili — poviče čovjek. — Hajde, označite crtu kredom, vidjet ćete da mogu hodati po njoj. Možete mi postavljati i pitanja. Kako funkcionira auto? Staviš u njega plin...

— Plin — ponovi inženjer Veed. — Motor s unutrašnjim sagorjevanjem.

Kapetan Gorsid dade znak stražaru naoružanom atomskom puškom da ubije dvonošca.

Treći oživjeli diže se s postolja i zagleda se u prisutne.

— Došli ste sa zvijezda? Znate li sistem putovanja ili je to bila sreća?

Ganci su se zagledali i uskomešali. Enash spazi smeteni pogled povjesničara Yoala. Odmah zatim mu reče:

— Dvonožac se vrlo brzo prilagođava situaciji i shvaća stvarnost. Nijedan Gan ne bi mogao tako brzo reagirati.

— Brzina razmišljanja nije obavezno znak superiornosti —primijeti Hamar, šef biologa. — I onaj tko misli polako i precizno ima svoje mjesto na hijerarhijskoj ljestvici inteligencije.

»Ne, nije riječ o samoj brzini nego o preciznosti reakcije« — pomisli Enash. Oživjeli je odmah shvatio značenje prisutnosti čudnih bića, došljaka sa zvijezda.

Čovjek je izišao iz postolja i uputio se prema prozoru.

— Posvuda isto — reče zatim. Opet je začudna bila njegova reakcija. Ovaj put je odgovorio Yoal.

— Da. Posvuda pustoš, smrt i ruševine. Znate li što se to moglo dogoditi?

Čovjek se okrene od prozora i zaustavi se pred zaštitnom energetskom pregradom koja je štitila Gane.

— Mogu li pogledati u muzej? Treba da procjenim svoju starost. Dok sam ja bio živ, imali smo neka sredstva za razaranje, ali treba da saznam koliko je vremena proteklo od moje smrti da bih utvrdio metodu.

Savjetnici su se okrenuli prema kapetanu Gorsidu, koji je poslije kraćeg oklijevanja naredio oružanoj straži:

— Pazite na njega! — Zatim se okrenuo čovjeku. — Shva ćamo što želite. Htjeli biste preuzeti situaciju u svoje ruke radi svoje sigurnosti. Pazite: nemojte učiniti neki nepromišljeni korak i sve će biti u redu.

Da li je čovjek povjerovao u tu laž? Tko bi to znao? Nije to odavao nijednom kretnjom ni izrazom lica. Nije odavao da je možda spazio karbonizirano tlo na mjestu gdje su ubijeni njegovi oživjeli prethodnici. Približio se najbližim vratima, promotrio drugoga čuvara koji ga je ondje čekao i ušao. Prvi stražar za njim, a za njima energetska pregrada i savjetnici. U prostoriji u koju je ušao Enash bilo je kostura i plastičnih modela životinja. Slijedeća je bila soba kulture. Bilo je tu predmeta iz određenog razdoblja civilizacije, napredne civilizacije. Razgledao je neke izložene strojeve i pomislio: atomska enregija. Nije on jedini na to pomislio, jer je odjeknuo glas kapetana Gorsida.

— Nemojte ništa dirati. Na svaku sumnjivu kretnju stražari će otvoriti vatru.

Oživjeli je stajao u sredini prostorije. Činilo se da je zado voljan. Enash se i protiv svoje volje divio njegovoj vedrini. Vjerojatno je dvonožac znao što ga čeka, a bio je tako miran i zamišljen. Napokon je čovjek progovorio:

— Ne treba da idemo dalje. Vi ćete vjerojatno bolje nego ja izračunati koliko je vremena prošlo između moga rođenja i stvaranja ovih strojeva. Vidim ovdje stroj koji, prema oznaci na njemu, broji atome što eksplodiraju. Kad je dezintegriran dovoljan broj atoma, prekida se tok energije dok se ne izazove lančana reakcija. Dok sam ja bio živ, imali smo uređaje za ograničavanje širenja nuklerane reakcije. Možete li vi izvući neku usporedbu?

Savjetnici su se okrenuli prema Veedu. On je nakon nekog vremena preko volje odgovorio:

— Prije devet tisuća godina poznavali smo mnoge procese ograničavanja. — Zašutio je, a zatim dodao: — Nisam nikad čuo za uređaj što kontrolira atomske eksplozije.

— A ta je rasa ipak bila uništena — promrmlja astronom Shuri.

Nastala je dugotrajna tišina, koju je prekinuo kapetan Gorsid naređenjem stražaru:

— Ubijte to čudovište!

Međutim, umjesto čovjeka, pod mlazom plamena pali su svi stražari u isto vrijeme. Jezik plamena zahvatio je i energetsku pregradu, povukao se, ponovo silovito suknuo i opet se povukao. Enash je preko mlaza vatre spazio čovjeka pred vratima prilično daleko od stroja za brojanje atoma. Stroj je sada bio usijan.

— Uperite atomska oružja prema svim izlazima!— naredi kapetan Gorsid. — Svemirski brod neka bude pripravan da tuče to stvorenje teškim naoružanjem!

— Kamo smo mi došli! — uzviknuo je netko. — On ima sposobnost mentalne kontrole.

Gani su se povlačili. Plavkasti je plamen lizao strop, tražeći način da prijeđe zaštitnu pregradu. Stroj je bio paklenski usijan. Stavljena je u pogon druga pregrada za zaštitu. Gani su se povukli u svoje mjehure, izašli iz muzeja i stigli do svemirskog broda. Kad je brod poletio, izbacio je atomsku bombu. Gljiva je zahvatila muzej i cijeli grad.

— Još ne znamo kako je izginula ta rasa — šapne Yoal na uho Enashu kad se stišala grmljavina bačene bombe iza njih.

*

Blijedožuto sunce dizalo se na obzorju. Prošla su tri dana otkako je bačena bomba. Enash se sa skupinom suradnika spustio na drugi grad. Opirao se novim oživljavanjima.

— S meteorološkog stajališta planet je pogodan za naselja vanje. Ne treba da riskiramo bilo što. Ona je rasa otkrila svoj mehanizam reagiranja i mi si ne možemo dopustiti...

Biolog Hamar suho ga prekine:

— Zašto ljudi koji su osvojili takva znanja nisu pošli u neki drugi zvjezdani sustav da nađu utočište?

— Čvrsto vjerujem da nisu pronašli metodu koja bi im dopuštala da lokaliziraju pogodne zvijezde — odvrati Enash. — I mi priznajemo da smo ga otkrili slučajno. Dakle, pitanje sreće a ne inteligencije..

Na licima drugova vidio je da se ne slažu. Enash je počeo predosjećati nevolju. Počeo je zamišljati visokorazvijenu rasu koja se sučelila sa smrću, znajući unaprijed da će ona doći. Mnogo je kostura bilo vani, po vrtovima. Kao da su svi izašli, uspravno čekajući uništenje vrste.

Enash je to pokušao predočiti drugovima. Nije bio dovoljno uvjerljiv jer su se oni vrpoljili na svojim sjedalima.

— Tko je u vama usadio tu osjećajnu reakciju? — zapita ga kapetan Gorsid.

Tek poslije ovoga pitanja Enash je postao svjestan da je to doista osjećajna reakcija.

— Onaj treći — odgovorio je polako. — Kad smo napuštali prostoriju, vidio sam kako nas promatra sa zanimanjem. Neustrašivost, smirenost, vještina kojom nas je prevario sve je to...

— ... dovelo do njegove smrti — upadne u riječ Hamar. Svi su se nasmijali.

— No, Enashe — vikne poručnik Mayard — nećete valjda ustvrditi da je ta rasa nadmašila našu u neustrašivosti i da se mi moramo plašiti jednoga jedinog čovjeka uza sve zaštitne naprave?

Enash nije odgovorio. Bio je zbunjen. Imao je dojam da se nije dobro ponio.

— Htio sam samo spomenuti da nije neophodno saznati što se dogodilo toj rasi...

Kapetan Gorsid dade znak biologu.

— Nastavite oživljavanje. — Zatim se obrati Enashu. — Ne bismo smjeli početi naseljavanje i pri tome priznati da nismo istraživanja obavili do kraja.

Otrcani argument, ali ipak prilično logičan. Nije više mogao razmišljati o svemu tome. Slijedeći je čovjek upravo oživio.

Ustao, sjeo i — nestao. Nastala je strašna tišina i zaprepaštenje. Zatim je kapetan Gorsid promuklo viknuo:

— Ne može pobjeći odavde. Negdje je u zgradi.

Gani što su bili oko Enasha skočili su i promatrali okolo. Stražari su držali svoje atomske puške. Meteorolog je opazio kako je jedan od tehničara za energetski zaslon pozvao Veeda da se približi. Kad se vratio, inženjer je bio zbunjen.

— Upravo me obavještavaju da su kazaljke mjerača skočile za deset kad je čovjek nestao. To je nuklearni stupanj.

— O, očevi i djedovi! — promrmlja Shuri. — Došlo je ono čega smo se uvijek bojali.

Gorsid se derao u komunikator.

— Uništite sve selektore-lokalizatore u brodu! — Kad se okrenuo prema Shuriju, njegove su oči plamtjele. — Čini mi se da ne razumiju. Neka vaši podređeni stupe u akciju. Odmah uništite sve selektore i sve životne rekonstruktore.

— Izvršite naređenje! — naredi Shuri svojoj ekipi drhtavim glasom. — Brzo!

Kad je naređenje bilo izvršeno, Gani su odahnuli. Na licima im zloslutni i gorki osmijeh.

— Barem neće nikad otkriti Gan — javi se poručnik Mayad. — Naš nedohvatan sustav otkrivanja pogodnih planeta ostat će naša tajna.

Uostalom, nismo ni krivi za ktastrofu koja je pogodila stanovnike tog planeta.

Enash je shvatio da se u njih usadio osjećaj krivnje, utvare svih onih koje su Gani uništili, mračni ponor mržnje i straha koji ih je nadahnjivao i poticao na uništenje...

— Ne vjerujem da je izmakao — javio se kapetan Gorsid. — Još je negdje ovdje, čeka da isključimo ploče pa da pobjegne. Ne, nećemo isključiti zaštitne ploče.

Nastala je tišini. Gani su pažljivo promatrali prazan prostor pred energetskim plastom. Životni rekonstruktor je sjajio u podnožju metala. Nigdje ništa nenormalno pod jakimžutim svjetlom.

— Straža, uništite i taj rekonstruktor — naredi Gorsid.

— Mislio sam da će se čovjek ponovo pojaviti i da će ga razgledati. Ipak, ne možemo sve staviti na kocku.

Rekonstruktor je nestao.

— Kamo je mogao otići taj dvonožac? — zapita Yoal.

U trenutku kad je htio odgovoriti povjesničaru, Enash ugleda čudovište ispod nekoga stabla. Promatrao je Gane. Vjerojatno je iskrsnuo toga trenutka, jer su svi savjetnici ustuknuli. Jedan je tehničar pokazao priličnu prisutnost duha i namjestio još jednom energetsku ploču između Gana i čudovišta. Stvor na dvije noge polako se približi. Bio je vitak, koračao je uzdignute glave, a oči su mu blistale.

Došavši pred zaštitnu ploču, dvonožac se zaustavi i dodirne oklop prstima. Ploča se zamuti i počne gorjeti, svjetliti u raznim bojama i sa zamršenim crtama. Zatim se opet razbistri i boje nestane. Čovjek prijeđe ploču i značajno se nasmije. Zatim reče:

— Kad sam se probudio, bio sam zainteresiran. Postavio sam sebi pitanje što da uradim s vama.

U tiho jutro na planetu smrti te su riječi odjeknule proročki u Enashovim ušima. Tišinu prekine visoki i nekako neprirodni glas, u kojemu je Enash jedva prepoznao glas kapetana Gorsida.

— Ubijte ga!

Kad su bljeskovi prestali, nevjerojatno je biće još stajalo. Čovjek se približio na nekoliko koraka od skupine.

— Imam dva rješenja — reče dvonožac. — Jedno mi nameće zahvalnost... ipak ste me vi vratili u život. Drugo mi nameće stvarnost. Znam tko ste vi. Upoznao sam vas, na žalost. Teško je biti milostiv. Pretpostavimo, za početak, da ćete mi otkriti tajnu selektora-lokalizatora. Sad kad znam da postoji taj sustav, ništa nas više neće iznenaditi.

Enash je pažljivo slušao, zaokupljen pomišlju na katastrofu. Znatiželja ga navede da zapita:

— Što se to ovdje dogodilo?

Čovjek je promijenio boju lica. Kad je progovorio, glas mu je treperio od osjećaja pri pomisli na onaj strašan dan.

— Iz dubine svemirskog prostora sručila se na nas atomska oluja i pomela cijelo to područje galakasije u promjeru od devedeset godina svjetlosti upravo do granica naših mogućnosti. Nismo mogli izbjeći. Već smo se odavno odrekli brodova i napustili ih, a nismo imali vremena da sagradimo nove. Jedina pogodna zvijezda Castor također je bila zahvaćena olujom... — On se prekine. — A tajna?

Savjetnici se više nisu toliko bojali. Yoal se javio. — Ah, vi ne znate tajnu. Unatoč vašem krupnom razvoju, mi smo jedini u stanju osvojiti galaksiju. — Yoal uputi svojim drugovima zadovoljan osmijeh. — Gospodo, s pravom se ponosimo svojim velikim otkrićima. Nadam se da ćemo ubrzo na svoj brod. Nemamo više što tražiti na ovom planetu.

Kad su spremili mjehure za odlazak na brod, osjetila se zbunjenost među posadom. Hoće li se dvonožac suprotstaviti njihovu odlasku? Tri atomske bombe što su bačene nakon uzletanja nisu eksplodirale. Gani su razmišljali. Enash se toga sjećao.

— Nećemo se tako lako odreći toga planeta — reče napokon Gorsid. — Hajde da ponovo porazgovaramo s tim stvorenjem.

Enash, Yoal, Veed i kapetan vratiše se u grad. Iz komunikatora je opet odjeknuo Gorsidov glas:

— Po mojem mišljenju, suviše smo brzo zaključivali. Kad se to storenje probudilo, odmah je nestalo. Zašto? Preplašilo se nas, dakako. Zatim je htio zagospodariti situacijom. On zna da nije svemoguć.

Tvrdnja se činila logičnom. Enash osjeti zadovoljstvo. Začudi se kako je dopustio da ga obuzme panika. Sad je promatrao opasnost u novom svjetlu... Jedan čovjek na planetu. Naseljenici bi se mogli naseliti kao da njega i nema. Toga je već bilo. Preostali bi domoroci potražili neki kutak gdje će se skloniti. U nekim slučajevima naseljenici bi ih progonili, ali bi ih obično pustili da žive na zemljištu koje su izabrali. Jedan čovjek ne može zauzimati mnogo mjesta...

Našli su ga kako čisti donji dio zgrade. Kad ih je spazio, izišao je na terasu. Bio je u sandalama i nekoj napuhnutoj blistavoj odjeći. Ravnodušno je i bez riječi promatrao Gane.

Zatim je kapetan Gorsid počeo govoriti. Enash je bio vrlo zadovoljan njegovim izlaganjem. Kapetan je govorio otvoreno. Unaprijed su se bili dogovorili o taktici. Ne treba očekivati od Gana, rekao je, da ožive cijeli planet. Bilo bi to nerazumno kad se zna da je taj prostor dragocjen za njihove stanovnike, kojih ima sve više. Svaki rast stanovništva izaziva teškoće. Naseljenici će poštivati prisutnost jednog čovjeka — izlagao je.

Čovjek prekine kapetana.

— Koji je cilj te beskonačne ekspanzije? — Činilo se da je doista

znatiželjan. — Što će se dogoditi kad zauzmete i po punite sve planete galaksije?

Gorsid je upitno pogledao Yoali, pa Veeda i Enasha. Meteorolog je osjetio samilost za dvonošca, pa je slegnuo ramenima. Čini se da čovjek ne shvaća. Možda ne može shvatiti? Stara je to konfrontacija između srčanosti i nazatka.

— Zašto ne kontrolirate rađanje? — ustrajno će čovjek.

— Pa da vlada bude oborena? — vikne Yoal. Enashu se činilo da se sve više produbljuje jaz koji ih je dijelio. Njihov sugovornik nije znao igru prirodnih faktora.

— No dobro, ako vi nećete kontrolirati rađanje, onda ćemo to učiniti mi umjesto vas — nastavi dvonožac.

Tišina. Gani su se ukočili. Enash je osjetio napetost. Znao je da su i drugi napeti. Pomislio je odjednom kako se čini da je protivnik nenaoružan. »Mogao bih ga stisnuti svojim sisaljkama i zdrobiti ga« — pomisli. Protiv kakve se snage to stvorenje može boriti? Znao je dosad da kontrolira atomsku, nuklearnu energiju i gravitaciju. Možda ta snaga ima i granica? To se ne zamjećuje. A sad lansira i prijetnju nad prijetnjama: »Ako vi nećete kontrolirati rađanje, onda ćemo to učiniti mi umjesto vas.«

Te su riječi odzvanjale u Enashovu mozgu. Uvijek je bio samo promatrač. Bio je i protiv ovoga oživljavanja. Sad je vidio da je imao pravo. Nikad nije bio sasvim ni za osvajanje planeta. Gledao je na stvari izdaleka, razmišljao o stvarnosti. Sad je znao da život ima smisla. Zahvatio ga je val osjećaja. Osjetio je da je jedan od Gana. U njemu je tekla njihova krv.

— Nemojte se zanositi mislima da ćete oživjeti svoju umrlu rasu — dobaci on stvorenju.

Čovjek ga promotri, ali ne reče ništa. Enash je žestoko nastavio:

— Ako nas možete uništiti, neka bude. Ali, istina je da je vaša moć ograničena. Naš brod je takve konstrukcije da ga nikakva lančana reakcija ne može pokrenuti ni naškoditi mu. Možda biste mogli pokrenuti eksplozije u motoru, ali i tu je vaša snaga ograničena, jer su motori tako građeni da se ne može razviti lančana reakcija.

Enash osjeti dodir Yoalove sisaljke.

— Pazite da mu u bijesu ne odate nešto nepotrebno — reče povjesničar.

— Budimo realisti — odvrati Enash odgurnuvši sisaljku. — Već sam pogled na nas i naše tijelo odao je tom stvorenju mnoge tajne naše rase. Bilo bi smiješno nijekati da on nije procijenio sve mogućnosti koje mu nudi situacija.

— Enash — glas kapetana Gorsida bio je zamjerajući — zapovjednički. Enashov bijes splasne i on se povuče za korak.

— Mislim da znam što ste sve htjeli reći. Slažem se s vama. Ali na

meni je da postavim ultimatum. — I Gorsid se okrene. Rastom je nadvisivao čovjeka.

— Izrekli ste strašnu prijetnju — počne kapetan. — Zapravo ste time rekli da ćete zaustaviti sjajan napredak duha naše rase.

— Ne duha. — Čovjek se nasmiješio.

Kapetan kao da je prečuo primjedbu.

— Kad biste imali vremena da izradite rekonstruktor za oživljavanje i materijala da to učinite, vi biste ga mogli izraditi. Trebalo bi vam oko dvije godine za to. Pod pretpostavkom, dakako, da to znate uraditi, jer je to složen uređaj, koji će teško sklopiti jedini preživjeli predstavnik vaše rase. Niste imali vremena da izradite svemirski brod kad je trebalo, a mi vam nećemo dati vremena da izradite uređaj. Nekoliko minuta po našem odlasku, bombardirat ćemo grad. Možda ćete moći zaustaviti nekoliko eksplozija u svojoj blizini, ali nastavit ćemo s drugoga kraja, pa ako ni to ne bude dovoljno, zatražit ćemo pojačanje. Za šest mjeseci putovanja najvećom brzinom doseći ćemo planet najbliži Ganu i poslati vijest. Pred silom koja će nam doći u pomoć morat ćete podleći. Razorit ćemo sve gradove. Neće od njih ni od vaših kostura ostati ni prašine. Učinite sada što možete.

Čovjek odmahne glavom.

— Ne... ne sada. — Nekoliko trenutaka je šutio. Zatim će zamišljeno. — Pravilno rasuđujete. Ja nisam svemoguć.Imam, međutim, dojam da vam je promakla neka pojedinost. Ne bih vam, dakako, rekao koja. Zasad, zbogom. Putujte. Imam posla.

Enash je dotad šutio. Sad ga je ponovo spopao bijes i on ispruženih sisaljki poleti za čovjekom. Već je gotovo dodirnuo dvonošca kad ga nešto zgrabi i on se nađe na mjestu odakle je pošao. Gorsid, Yoal i Veed gledali su ga zaprepašteno. Enash je, ukočen, pomišljao na čovjekove riječi:... »promakla vam je neka pojedinost«. Promakla? Znači, znali su za nju. Razmišljao je kad je Yoal rekao:

— Možemo biti sigurni da naše bombe neće biti dovoljne.

I nisu bile.

*

Svemirski se brod nalazio na četrdeset svjetlosnih godina od Zemlje kad je Enash bio pozvan u sobu za sjednice. Yoal mu je klonulim glasom kazao:

— Čudovište je na brodu.

Meteorologu se činilo da ga je udario grom. Iznenada je sve shvatio.

— To je, dakle, bila ta pojedinost koja nam je promakla. On može slobodno putovati prostorom u promjeru od... koliko je rekao.... oko devedeset godina svjetlosti.

Jest, Gani su bili zaokupljeni brodom pa su zaboravili na tu pojedinost. Odjednom je Enash osjetio da postaje star i iznemogao. Ali i ravnodušan. Čudno kako već prije nisu otkrili uljeza.

— Mi ćemo se zaustaviti prije nego što stignemo na neki od naših planeta. Upotrijebit ćemo video-vezu.

Zašutio je. Dakako, kad bude uspostavljao vezu pomoću usmjerenih zraka, čovjek će se moći usmjeriti u željenom pravcu. Postoji jedino rješenje. Ali intuitivno je znao da mu je opet promakla neka vrlo važna pojedinost. Polako se približavao velikoj 25-metarskoj video-ploči u dnu komore. Inače jasna slika sad je treperila. Sjale su zvijezde. Nijedna galaksija nema toliko zvijezda. Samo jedna od dvjesta tisuća imala je pogodne planete...

— Čudovište je bilo vrlo lukavo — reče Enash mirno. Nastavimo li putovanje, čudovište će nas pratiti i domoći se rekonstruktora života i vratiti se na svoj planet zahvaljujući sposobnosti putovanja prostorom. Ako upotrijebimo usmjerene zrake, ista stvar. Pa kad bismo se vratili na planet da ga uništimo, ondje bi već bio priličan broj njegovih sugrađana. Oživjelih. Ofenzive ne bi koristile.

Bilo je to točno. Ali još je nešto nedostajalo.

— Ostaje nam samo jedan način.

Kapetan Gorsid prekine tišinu koja je bila nastala.

— Dakle, gospodo, usmjerit ćemo motore, uništiti komande i povesti to čudovište sa sobom.

Gani su se zgledali. Ponos je sjao u njihovim očima. Enash je dotaknuo sisaljke svakoga od njih. To će učiniti u određe no vrijeme.

Jedan sat poslije toga, kad je vrućina postala gotovo nesnosna, u Enashovoj glavi nikne iideja i on teturajući pođe do komunikatora pa pozove astronoma Shurija.

— Shuri! — viknuo je u komunikator. — Sjećate se kad se ono čudovište probudilo... sjećate se da kapetan Gorsid nije mogao uspostaviti vezu s posadom kad im je naređivao da unište rekonstruktore i selektor-lokalizator? Mi nismo razmišljali o uzroku. Pitajte posadu zbog čega.

Nekoliko trenutaka poslije toga začuo je opet Shurijev glas, isprekidan sve češćim smetnjama.

— Oni nisu... mogli ući u komoru. Vrata su bila blokirana.

Enash se sruši na pod. Dakle, izmaklo im je više pojedinosti. Čovjek se probudio od mrtvih i odmah je procijenio situaciju. Kad je nestao, ušao je u brod i otkrio tajnu lokalizatora, a možda i rekonstruktora za oživljavanje. Kad se opet pojavio, znao je sve što je htio znati. Sve poslije toga bilo je proračunato kako bi Gani negdje pogriješili.

A čovjek će uskoro napustiti brod, uvjeren da nijedno izvanzemaljsko biće neće znali da postoji njegov planet. I da će

njegova rasa preživjeti. A ovi ne mogu u komoru. Vrata su blokirana.

Enash je ustao teturajući i zbog smetnji urlajući objavio što je ustanovio. Odgovora nije bilo. Nepojmljiva i nekontrolirana bujica energije tjerala je brod u zaglušnoj buci. Paklenska je vrućina palila njegov oklop. Liznuo je vatreni jezik. Enash je pokušao nešto reći u komunikator, urlao je i jecao. A veliki je usmjereni svemirski brod ulazio u usijano bijelo sunce.

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

Monstrumi

Robert Sheckley

The Monsters

Preveo *Nikola Popović*

Cordovir i Hum stajali su na stjenovitoj planini, na samom vrhu, i promatrali što se to zbiva u dolini. Obojica su bili dobro raspoloženi. Bez sumnje, u posljednje vrijeme dogodilo se nešto novo.

— Uzgred rečeno sunce sada sja odatle — reče Hum — rekao bih da je od metala.

— Složio bih se s tobom ali što ga drži tamo gore u zraku?

Obojica su i dalje zurila napeto u dolinu gdje se događalo to novo. Nekakvo duguljasto i zašiljeno tijelo lebdjelo je iznad tla. S jednog kraja izlazilo je nešto poput vatre.

— Ono se u zraku održava uz pomoć te vatre — reče Hum. — To bi morale da vide i tvoje već ostarjele oči.

Cordovir se podigne malo više na svom snažnom repu da bi bolje vidio. Ta se nepoznata stvar spustila u dolinu i vatra je prestala sukljati.

— Da siđemo i da malo bolje pogledamo što je to? — pitao je Hum.

— Možemo. Mislim da imamo i za to vremena... ali čekaj! Koji je danas dan?

Hum je u sebi izračunavao, pa onda reče:

— Peti dan Lugata.

— Prokletstvo! — reče Corđovir. — Moram se vratiti kući da ubijem ženu.

— Malo je ostalo do zalaza sunca — reče Hum. — Ali mislim da imamo vremena i za jedno i za drugo.

Cordovir je oklijevao:

— Ne volim zakašnjavati.

— Dobro, ti znaš koliko sam ja brz — reče Hum. Ako se pokaže da bih mogao zakasniti, požurit ću natrag i sam ću je ubiti. Što kažeš?

— To je vrlo lijepo od tebe — Cordovir zahvali mladiću pa onda obojica krenu u dolinu niz strmi obronak.

Ispred metalnog predmeta zaustave se i podignu na svoje snažne

dugačke repove.

— Mnogo je veći nego što sam zamišljao — reče Corđovir odmjeravajući predmet pogledom. Ocijenio je da je nešto duži od njihova sela i gotovo napol tako širok. Otpuzali su oko njega i zaključili da je predmet napravljen vjerojatno ljudskim alatima i ljudskim ticalima.

U daljini je manje sunce već bilo zašlo.

— Mislim da je vrijeme da se vratimo — reče Corđovir, opažajući da je nestalo svjetla.

— Ja imam još dosta vremena. — Hum je rastezao svoje mišiće zadovoljno.

— Da, ali čovjek voli da svoju ženu ubije sam.

— Kako želiš. — Krenuli su prema selu što su brže mogli.

U kući Cordovirova je žena upravo završavala večeru. Bila je leđima okrenuta vratima kako joj je i bila dužnost. Cordovir ju je ubio jednim jedinim zamahom svoga snažnog repa, izvukao tijelo napolje i sjeo da jede.

Poslije obavezna razmišljanja nakon jela, krenuo je na skup. Hum, mladi i nestrpljiv već je bio stigao. Pričao je o metalnom predmetu. On je vjerojatno na brzinu smazao svoju večeru, razmišljao je gunđajući Cordovir.

Kad je mladić završio svoju priču, Cordovir iznese što je on bio zapazio. Zapravo jedino je dodao Humovoj priči da bi u tom metalnom predmetu mogla biti razumna bića.

— Otkud ti ta misao? — upitao ga je drugi starac, Mishill.

— Izbacivao je vatru kad se spuštao — reče Corđovir — a osim toga vatra je prestala kada je taj predmet dotakao tlo. Netko je svakako morao ugasiti vatru.

— Pa nisam siguran da bi baš tako moralo biti — reče Mishil.

U naselju su duboko u noć raspravljali o tome. Zatim su prekinuli sastanak, pokopali nekoliko mrtvih žena i otišli kućama.

Ležeći u mraku, Cordovir je ustanovio da još nije sasvim načistu o toj novoj stvari tamo u dolini. Vjerojatno u njoj ima razumnih bića. A ako ih ima, da li su moralna? Da li imaju osjećaj za pravdu i nepravdu? Cordovir je u to sumnjao i s tim je mislima zaspao.

Slijedećeg jutra je svaki muški stanovnik sela krenuo do metalnog predmeta. I to je bilo u redu, jer su muškarci imali zadatak da ispituju nove stvari i da ograničavaju žensku populaciju. Načinili su krug oko tog nepoznatog predmeta i nagađali što bi moglo biti unutra.

— Vjerujem da unutra ima ljudskih bića — reče Ekstel, stariji Humov brat. Cordovir je tresao cijelim tijelom što je bio znak da se s tim ne slaže.

— Prije bih rekao da su monstrumi — reče on. — Ako uzmete u obzir...

— Ne bi baš morali biti monstrumi — reče Ekstel. —Uzmite samo logičan slijed našeg fizičkog razvitka! Jedno centralno smješteno oko...

— Ali u velikom vanjskom prostoru — reče Cordovir — može biti mnogo stranih rasa, a većina ih je neljudska. U beskrajnom...

— Pa ipak — nastavio je Ekstel — logika našeg raz...

— Kao što sam rekao — nastavio je Cordovir — vrlo su male mogućnosti da bi mogli nalikovati na nas. Njihovo vozilo, na primjer. Kada bismo ga mi gradili...

— Ali na osnovi čiste logike — uporno je nastavljao Ekstel — može se zaključiti...

Već je po treći put upadao u riječ Cordoviru. Jednim pokretom snažna repa on baci Ekstela o metalni objekt i Ekstel pade mrtav na tlo.

— Oduvijek sam svoga brata držao vrlo dosadnim — reče Hum. — Što si ono htio reći?

Ali Cordovira su još jednom prekinuli usred govora.

Komad metalne oplate se odvojio, okrenuo u luku i zaustavio a onda je nekakvo stvorenje izišlo iz predmeta koji je doletio.

Cordovir je odmah vidio da je imao pravo. Stvor što je ispuzao imao je dva repa. Bio je pokriven nečim metalnim i još nečim što Cordovir nije mogao odrediti. A tek boja! Cordovir se stresao.

Taj je stvor imao boju vlažna drhtava mesa.

Svi su se mještani povukli, čekajući što će učiniti to stvorenje. Ali, nije učinilo ništa. Stajalo je na metalnoj platformi, a okruglasti dio tijela koji mu je bio pričvršćen na repovima okretao se amo-tamo. Napokoti je to biće podiglo ticala i pustilo nekakav glas.

— Što misliš, pokušava li s nama komunicirati? — pitao je Mishil udvorno.

Još su se tri bića pojavila na metalnom otvoru, noseći nekakve štapove u svojim ticalima. Ta su bića ispuštala čudne glasove.

— Dakle, sasvim sigurno nisu ljudska bića — reče Cordovir uvjereno. — Slijedeće je pitanje, da li su moralna biča? — Jedno od tih bića se spustilo s metalne platforme i stalo na tlo, ostali su svojim štapovima pokazivali na tlo. I to njihovo iskrcavanje djelovalo je kao neka vrst religioznog obreda.

— Zar bi nešto tako nakazno moglo biti moralno? — pitao je Cordovir s gadljivošću u glasu. Kad su malo bolje pogledali, ta su im se bića učinila mnogo gorima nego što su mogli i zamisliti. Okrugla stvar na gornjem dijelu možda im je bila glava, razmišljao je Cordovir, iako nije nalikovala ni na kakvu glavu koju je on do sada vidio. Na sredini glave umjesto mekane površine stršila je nekakva izraslina. S obje strane te izrasline bila su udubljenja, i još po dva kao ispupčenja. Na donjem dijelu, ispod glave, ako je to uopće bila glava, nalazio se poprečan zarez crvenkaste boje. Cordovir je pretpostavljao, ali samo

uz veći napor mašte, da bi to mogla biti usta.

No, to nije bilo sve, uvidio je Cordovir. Ta bića kao da su imala kosti. Kad su pokrenula udove, nije to bilo glatko, elastično gibanje pravih ljudskih stvorenja već poskakivanje ukrućenih udova kao da su od drveta.

— Neka nam bogovi pomognu — reče tiho Gilrig, jedan od mlađih. — Trebalo bi ih sve pobiti da ih spasimo te njihove bijede. — Činilo se da su i ostali tako osjećali i svi su krenuli naprijed.

— Čekajte — povikao je jedan mladić. — Pokušajmo prvo razgovarati s njima, naravno, ako je to moguće! Možda su ipak moralna bića. Vanjski svijet je vrlo velik, sjetite se, i svašta je moguće.

Cordovir se zalagao za to da ih odmah sve unište, ali ostali su zastali i još o tome raspravljali. Hum je svojom poznatom smjelošću otišao do tih stvore nja i obratio im se.

— Halo, kako ste?— Stvorenje je nešto odgovorilo.

— Ne razumijem vas — reče Hum i počne se povlačiti.

Jedno je stvorenje pokrenulo svoja ticala, ako su to bila ticala, i pokazalo na jedno od sunaca. Pustilo je nekakav glas.

— Da, da, svakako je toplo — reče Hum veselo.

Stvorenje je pokazalo na tlo i ispustilo drugačiji glas.

— Mi nismo imali baš bogzna kakvu žetvu ove godine — reče Hum razgovorljivo.

Stvorenje je pokazalo na sebe i ispustilo još jedan glas.

— Slažem se — reče Hum — ružan si kao grijeh.

E, sada su mještani već bili ogladnjeli i vratili se u selo. Hum je ostao i slušao kako stvorenje ispušta nekakve glasove prema njemu, dok ga je Cordovir već pomalo nervozan, čekao.

— Znaš — reče Hum kada se pridružio Cordoviru. — Mislim da bi oni htjeli naučiti naš jezik. Ili žele da ja naučim njihov.

— Da nisi to učinio! — reče Cordovir naslućujući velike nevolje.

— Mislim da ću ipak pokušati — mrmljao je Hum.

Zajedno su se vratili u selo.

To popodne Cordovir je otišao u ženski zabran i zapitao jednu mladu ženu da li bi htjela upravljati u njegovoj kući slijedećih dvadeset i pet dana. Naravno, žena je to prihvatila sa zahvalnošću.

Na putu do kuće Cordovir srete Huma koji je također krenuo do zabrana, zapravo do farme gdje se odgajao višak žena.

— Upravo sam ubio svoju ženu — reče rastreseno Hum, jer, inače, zašto bi išao u ženski zabran.

— Hoćeš li sutra opet otići da gledaš one spodobe? — pi tao je Cordovir.

— Možda — odgovorio je Hum — ako se ne pojavi nešto novo i zanimljivije.

— Trebali bismo ispitati da li su to moralna bića ili su čudovišta.

— Svakako — odvrati Hum i nastavi dalje puzati.

Tu večer je opet bio sastanak u selu. Svi su se složili da pridošlice nisu ljudska bića. Cordovir je naročito uporno dokazivao da oni već po samom izgledu ne mogu biti ljudi.

Ništa što je tako nakazno ne može imati moralna načela, a niti bilo kakva smisla za istinu.

Mlađi se nisu odmah složili jer se toliko novih stvari dogodilo u posljednje vrijeme. Oni su tvrdili da je taj metalni objekt svakako djelo inteligentnih bića. A inteligencija sama po sebi znači određenu sposobnost diferencijacije. A tko umije da razlikuje, taj shvaća dobro i zlo.

To je zaista bio vrlo uvjerljiv argument. Olgol se suprotstavio Arastu i ovaj ga je jednostavno dotukao svojim snažnim repom. U neobičnom nastupu ljutine Mort koji je inače bio tako miran i staložen, ubio je tri brata Holiana, a njega je ubio Hum koga je snažno potresla ta rasprava. Čak se i u ženskom zabranu čulo kako žučno raspravljaju o tome.

Premoreni raspravom i vrlo sretni zbog ishoda, svi su otišli na spavanje.

Slijedećih tjedana nije bilo ni kraja ni konca raspravama, ali i dalje se živjelo i ubijalo bez većih promjena.

Žene su ujutro izlazile, skupljale hranu, pripravljale je i, naravno, legle jaja. Jaja su odnosile u zabran kao nasad. Kao i obično, izleglo bi se osam ženskih i po jedno muško iz jednog nasada. I opet je dvadeset i pet dana nakon vjenčanja svaki muškarac ubijao svoju ženu i uzimao drugu.

Muškarci su odlazili do broda da bi slušali kako Hum uči strani jezik i kada bi im dosadilo, vraćali su se uobičajenim lutanjima po brežuljcima i po šumama pronalazeći nove stvari.

Strana čudovišta su se držala svoga broda i izlazila su samo kad je Hum bio tamo.

Dvadeset i četvrtog dana od dolaska tih nakaznih stvorenja Hum je objavio da se on može sporazumijevati s njima.

— Kažu da dolaze iz velike udaljenosti — rekao je Hum svojim sunarodnjacima te večeri. — Tvrde da su oni odvojena spola kao i mi i da su ljudska bića kao i mi. Kažu također da postoje razlozi što se oni razlikuju po obliku od nas, ali ništa nisam shvatio od njihova tumačenja.

— Ako ih mi prihvatimo kao ljudska bića — reče Mishil — onda je sve što kažu istina.

Ostali su kimali u znak odobravanja.

— Oni kažu da nas ne žele ometati u našem načinu života, ali da bi vrlo rado htjeli da ga promatraju. Htjeli bi doći u selo da ga razgledaju.

— Ne vidim razloga zašto ne bi — reče jedan od mlađih.

— Nikako! — uzviknuo je Cordovir. — Ta vi hoćete da pustite u naše selo zlo. Ta su čudovišta podmukla. Mislim da su ona sposobna govoriti i neistinu. — Ostali stariji složili su se s Cordovirom, ali kad su ga prisilili da to i dokaže, nije ni čim mogao potkrijepiti svoju optužbu.

— Napokon — reče Sil — samo zato što nalikuju na čudovišta ne možemo uzeti zdravo za gotovo da i razmišljaju kao monstrumi.

— Ja mogu — ustrajao je Cordovir ali je bio nadglasan.

Hum je nastavio:

— Oni su mi ponudili, to jest nama, različne predmete od metala, zapravo ne znam kakve. Samo su kazali da se njima mogu učiniti razne stvari. Prešao sam preko te njihove pogreške u vladanju jer sam držao da se ne znaju bolje vladati.

Cordovir je kimnuo. Mladić je odrastao. Konačno je pokazao da poznaje neka pravila vladanja.

— Oni bi htjeli doći u naše selo već sutra.

— Nikako! — viknuo je Cordovir ali su svi ostali pristali.

— Ah, da, uzgred da vam kažem — reče Hum kada je sastanak bio pri kraju. — Oni imaju sa sobom nekoliko žena. To su ona bića s vrlo crvenim ustima. Zaista me neobično zanima kako njihovi muškarci ubijaju žene. Sutra je dvadeset i peti dan što su stigli k nama.

*

Slijedeći dan ta su bića došla u selo pužući polagano i oprezno preko brežuljka. Na mještane je njihova ukočenost i to puzanje djelovalo strašno odurno.

— Svakako ljepotani nisu — mrmljao je Cordovir. — I svi su slični jedan drugome.

U selu su se ta stvorenja vladala bez imalo stida. Ulazila su i izlazila iz koliba. Nešto su brbljali kod zabrana viška žena. Dizali su jaja i razgledali ih. Zurili su u mještane kroz nekakve crne predmete i kroz neke svijetle stvari.

U kasno popodne Rantan, jedan od starijih mještana zaključio je da je vrijeme da ubije svoju ženu. On je odgurnuo u stranu biće koje je razgledalo njegovu kolibu, tresnuo svoju ženu repom i ubio je.

Odjednom su dva bića nešto počela brbljati međusobno, i požurila iz kolibe.

Jedno je biće imalo crvena usta ženke.

— Mora biti da se sjetio kako je vrijeme da i on ubije svoju ženu — primijetio je Hum. Mještani su čekali ali nije se dogodilo ništa slično.

— Možda — reče Rantan — možda bi on želio da netko drugi ubije ženu umjesto njega. Možda je to običaj u njegovoj zemlji.

I ne razmišljajući više, Rantan smlavi ženu svojim snažnim repom.

Muško biće zagalami i upre nekakav metalni predmet u Rantana i Rantan pade mrtav.

— To je čudno — reče Mishil. —Pitam se jesu li se možda uvrijedili?

Stvorenja u metalnim oklopima, njih osmoro, načinili su uski krug. Jedan je držao mrtvu ženu a ostali su uperili metalne štapove na sve strane. Hum im priđe i zapita ih što nije u redu.

— Ne razumijem — reče Hum nakon što je razgovarao s njima. — Upotrijebili su riječi koje nisam naučio. Ali nagađam da su se uzbudili.

Čudovišta su se povlačila. Jedan drugi mještanin, koji je također zaključio da je vrijeme, ubio je svoju ženu što je stajala na vratima kolibe. Grupa čudovišta je zastala i brbljala međusobno. Onda su domahnuli Humu.

Nakon razgovora sa čudovištima opazili su već po Kumo vim pokretima da je zaprepašten.

— Ako sam ih dobro razumio — reče Hum — oni nam naređuju da više ne ubijamo svoje žene.

— Što? — dreknuo je Cordovir i za njim i svi ostali.

— Pitat ću ih ponovo. — Hum se vrati i započe razgovarati sa čudovištem koje je mahalo metalnim štapom u svojim ticalima.

— Da, točno to — reče Hum. Bez i jedne riječi Hum zamahne repom i baci jedno čudovište preko seoskog puta. Ostali su se odmah počeli brzo povlačiti.

Kad su čudovišta otišla, ustanovili su da je sedamnaest mještana mrtvo. Hum je pukim slučajem bio pošteđen.

— A, sada, hoćete li mi vjerovati? — viknuo je Cordovir. — Ta su čudovišta nama namjerno kazala neistinu. Kazala su da nas neće ometati a onda su ubili sedamnaest naših. To nije samo nemoralni akt već zločin.

To je gotovo prelazilo shvaćanja ljudskih bića.

— Namjerna neistina! — vikao je Cordovir o tom svetogrđu, bolestan od gnušanja. Ljudi su vrlo rijetko raspravljali o tome da uopće netko govori neistinu.

Mještani su bili ogorčeni kada su jednom shvatili što zapravo znači lažljivo biće. A tim lažima pridružio se još i vrlo veliki zločinački napor i akcija.

I te neistine i taj zločin oni su doživljavali kao da je najgora noćna mora postala stvarnost. Odjednom je postalo jasno da ta stvorenja ne ubijaju žene. Očito im dopuštaju da se neograničeno razmožavaju. Sama pomisao na to bila je dovoljna da čovjeka natjera na povraćanje.

Žene su izišle iz zabrana i zajedno s ostalim ženama htjele doznati što se dogodilo. Kada su im kazali, one su bile još ogorčenije od muškaraca, jer takva je bila priroda žena.

— Pobijte ih! — vikale su žene iz zabrana. — Ne dopustite im da nam mijenjaju način života! Ne dopustite im da medu nas unose amoralnost!

— To je točno — reče Hiram tužno. — Morali smo to predvidjeti.

— Njih treba odmah poubijati — vikala je jedna žena. Kako je bila iz zabrana još nije imala ni ime, ali ona je vikala kao da je kakva značajna ličnost.

— Mi žene tražimo samo to da živimo moralno, pristojnim životom, legući jaja dok ne dođe vrijeme udaje. A onda dvadeset i pet uzbudljivih dana! Kako bismo i mogle tražiti nešto više? A ova čudovišta žele da unište naš način života. Žele da nas pretvore u čudovišta kakva su oni.

— Da li sada shvaćate? — vikao je Cordovir na ostale. — Upozoravao sam vas što će se dogoditi ali me vi niste htjeli slušati. Mladi ljudi moraju u odsudnim trenucima slušati starije. — U svom bijesu ubio je dva mladića jednim udarcem repa. Mještani su mu burno odobravali.

— Otjerajte ih — vikao je Cordovir dalje. — Prije nego što nas sve pokvare!

Sve su žene krenule da poubijaju čudovišta.

— Ali oni imaju smrtonosne štapove — upozorio ih je Hum. — Da li to naše žene znaju?

— Ne vjerujem — reče Cordovir. On je sad već bio posve smiren. — Bilo bi dobro da ih upozoriš.

— Ja sam već umoran — reče Hum mrzovoljno. — Ja sam predvodio. Zašto ne odeš ti?

— Pa pođimo obojica — odvrati Cordovir oneraspoložen mladenačkom hirovitošću. Praćeni većim brojem mještana, požurili su za ženama koje su već bile odmakle.

Stigli su ih kod stjenovitih grebena odakle su mogli vidjeti metalan predmet. Hum je tumačio ženama da čudovišta imaju smrtonosne palice, dok je Cordovir duboko razmišljao što da učine.

— Survajmo kamenje na njih — rekao je ženama. Možda će kamenje probiti metal na predmetu.

Žene su velikom energijom počele kotrljati kamenje niz stjenovite padine. Neke su gromade udarile u metalni predmet. Odjednom je iz predmeta suknuo krug crvene vatre i žene su bile mrtve. Tlo je podrhtavalo.

— Brzo natrag! — povikao je Cordovia?,. — Žene su dobro obavile svoj posao, a ovo podrhtavanje tla nikako mi se ne sviđa.

S ostalim se muškarcima povukao na cigurnu udaljenost i promatrao što se zbiva.

Žene su umirale na sve strane ali stigle su im u pomoć i preostale žene iz sela koje su čule što se događa. Žene su se sada borile za svoje

domove, za svoja prava i bile su žešće nego što bi to mogao biti bilo koji muškarac. Predmet je rigao vatru na sve strane i preko stijenja ali je baš ta vatra pomogla da odvale više krupnih gromada koje se otkotrljalo niz padinu na predmet. Konačno je velika vatra izbila iz donjeg dijela predmeta. Teren je počeo da klizi i brod se podigao na vrijeme u zrak.

Zamalo je okrznuo vrh jedne planine a zatim se počeo uspinjati dok nije postao malena točka na nebu. A onda je nestao.

Te su večeri otkrili da su bile ubijene pedeset i tri žene. To je bila prava sreća: brzo se smanjio višak ženskog stanovništva. Ali situacija u selu bila je ipak vrlo ozbiljna: u jednom trenu nestalo je i sedamnaest muškaraca.

Cordovir se osjećao posebno ponosan. I njegova je žena bila slavno ubijena u toj bici ali on je odmah uzeo drugu.

— Morat ćemo neko vrijeme naše žene ubijati i nešto prije isteka dvadeset i pet dana — kazao je na večernjem sastanku. — Sve dok opet ne uspostavimo ravnotežu.

Preostale žive žene u zabranu čule su što je rekao i divlje su mu odobravale pljeskanjem.

— Mene zanima — reče Hum — kamo su nestala ona čudovišta?

To su pitanje također ozbiljno razmatrali na večernjem sastanku.

— Vjerojatno da porobe neku bespomoćnu rasu — reče Cordovir.

— Može biti ali i ne mora... — završio je te večeri raspravu Mishil.

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A, München)

Posuda za zlatnu ribicu

Robert A. Heinlein

Goldfish Bowl

Preveo *Nikola Popović*

Na horizontu su nepomični oblaci natkrili čudnovate vodene pijavice, poznate kao »stupovi s Havaja«. Kapetan Blake je spustio dalekozor.

— Evo, tamo stoje, moja gospodo.

Na komandnom mostu velikog broda za hidrografska istraživanja »Mahan« bila su na straži, osim mornaričkog osoblja, još i dva civila. Kapetan se bio obratio jednome. Stariji i manji gledao je pažljivo kroz dalekozor što ga je posudio od jednog oficira.

— Ja ih ne mogu uhvatiti — žalio se.

— Evo, pokušajte s mojim, doktore — predloži Blake pružajući mu dalekozor. A zatim se okrene oficiru na palubi i doda: — Poručniče Mota, stavite posadu na prednji mjerač dometa.

Poručnik Mott pogleda kapetanova prijatelja slušajući s pristojne udaljenosti i podiže palac u zrak. Jedan mrzovoljni oficir priđe mjedenoj cijevi i prenese kapetanove riječi:

— Dooooomet I! Izbaciiiiiti!

— Pitao sam — reče kapetan — da li ih vidite.

— Čini mi se da ih vidim — potvrdio je Jacobson Graves. —Dvije tamne okomite crte od oblaka do horizonta.

— Da, to su ti stupovi.

Drugi civil, Bili Eisenberg, uzeo je teleskopski dalekozor kada ga je Graves zamijenio kapetanovim.

— I ja ih vidim — rekao je. — Sve je u redu s ovim dalekozorom, doktore, ali ne izgledaju tako veliki kao što sam očekivao — priznao je.

— Oni su još iza horizonta — objasnio je Blake.

— Vidite im samo gornji dio. A oni imaju oko tri tisuće metara od površine vode do oblaka, iako se još nisu oblikovali dokraja.

Graves je brzo pogledao gore:

— Čemu ta rezerva? Zar se još nisu oblikovali?

Kapetan Blake je slegnuo ramenima:

— Vjerojatno nisu. Ali ne bi smjeli biti tu ni u kom slučaju. Prije četiri mjeseca nisu postojali. Otkud znam što će se s njima dogoditi danas ili... sutra?

Graves se suglasio.

— Shvaćam što želite reći i slažem se s vama. Možemo li im procijeniti visinu s ove daljine?

— Vidjet ću! — Blake se okrenu prema kabini na mostu. — Ima li nekih podataka, Archie?

— Samo trenutak, kapetane. — Navigator je lice zabio u cjevastu trubu i zavikao: — Domet!

Prigušeni glas je odgovorio: —Domet I, nema podataka.

— Nešto veći od dvadeset milja — reče Blake Gravesu raspoloženo. — Morat ćete malo pričekati, doktore:

Poručnik Mott je dao naređenje dežurnom da zazvoni tri puta. Kapetan je napustio komandni most, rekavši da ga obavijeste kada se brod približi kritičnoj granici na tri milje od tih stupova. Oklijevajući, Graves i Eisenberg krenuše za njim dolje. Imali su toliko vremena da se presvuku za večeru.

Kapetan Blake je imao staromodne navike. Nije dopuštao da se razgovor povede o poslovima sve dok večera ne bi stigla do kave i cigara.

— E pa dobro, gospodo — započeo je kada je zapalio cigaru — što predlažete da učinimo?

— Zar vam nije kazala komanda mornarice? — zapitao ga je Graves pogledavši ga iznenađeno.

— Ne previše. Dobio sam jedno pismo i nalog da vam pomognem u istraživanju tih stupova i prije dva dana jednu obavijest u kojoj mi je naloženo da vas danas u jutro primim na brod.

Graves je nervozno pogledao Eisenberga pa opet kapetana. Malo se nakašljao.

— Eh, pa mi predlažemo da odemo gore do Kanaka, kapetane, a onda dolje do Wahini.

Blake ga oštro pogleda. Htio je nešto reći ali je odustao, a onda ipak progovori:

— Doktore, oprostite, ne bih htio biti grub, ali to zvuči potpuno ludo. To je najljepši način da sami sebe ubijete.

— Pa moglo bi biti malo opasno...

— Hmmm!

— Ali, imamo mogućnosti i sredstava da to ostvarimo. Vjerujem da Kanački vodeni stup na povratku postaje Wahini stup. — On i Eisenberg su zajedno imali skoro dvadeset i pet godina iskustva s batiskafima, on sedamnaest a Eisenberg osam. Ponijeli su na »Mahan« nekakvu čudnu veliku bačvu s lepezastim repom, modificirani batiskaf. Izvana je to bio batiskaf bez utega i sidra, a iznutra nešto

nalik na bačve kojima su sumanuti ekshibicionisti pokušavali spektakularne i beskorisne padove niz slapove Nijagare. Bilo je u njima zraka za dvadeset i četiri sata, nešto vode i hrane a i nekakvi sanitarni uređaji.

No glavna je osobina batiskaf a da je otporan na udarce, a čovjek je u odijelu mogao visiti na mreži opruga i gumenih traka dalje od stijenki batiskafa i tako preživjeti i najjače udarce. Mogao je u tom batiskafu biti ispaljen iz topa, bačen niz padinu brijega, izložen udarcima razbijača zidova a ipak preživjeti.

Blake upre prstom u crteže kojima je Graves ilustrirao svoj opis.

— I vi se, stvarno, namjeravate u tome uspeti u stupove?

— Ne on, nego ja, kapetane odgovorio je Eisenberg. Graves je pocrvenio.

— Prokletstvo, doktore.

— Riječ je o ovome, kapetane: s doktorovim je živcima sve u redu, ali on ima šuplje srce, podmorničke uši i jedan splet ne baš tako dobrih arterija. Zato me Institut delegirao da malo pripazim na njega.

— Ama, slušajte — protestirao je Graves — Bili, ta valjda nećete s tim cjepidlačiti. Ja sam stariji čovjek i nikada više neću imati ovakvu priliku.

— Svejedno, to neće ići — ponovo je odbio Eisenberg. —Kapetane, moram vas obavijestiti da je Institut mene posebno upozorio da pripazim na starog entuzijasta da ne bi učinio nešto nepromišljeno.

— To je vaša stvar — odgovorio je Blake mrzovoljno.

— Dobio sam upute da omogućim istraživanja doktoru Gravesu. Pomirio sam se sa činjenicom da jedan od vas dvojice želi počiniti samoubojstvo u toj čeličnoj bačvi. Vi meni samo recite kako mislite ući u Kanačke stupove?

— Pa, to je vaša dužnost kapetane. Vi ćete postaviti batiskaf u uzlazni stup i prihvatiti ga kada se spusti niz silazni stup.

Blake naškubi usne i polagano zaklima glavom.

— Ja to ne mogu učiniti.

— A zašto?

— Svoj brod ne želim dovesti bliže tim stupovima od tri milje. »Mahan« je čvrst brod ali nije brz. On ne može brže od dvanaest čvorova na sat. A unutar toga kruga, odakle se snabdijevaju ti vodeni stupovi, strujanje bi moglo biti brže od dvanaest čvorova. Ne bih želio riskirati i izgubiti brod. Već se nekoliko ribarskih brodova s okolnih otoka izgubilo na tom prostoru u posljednje vrijeme. Ne bih htio da se i »Mahan« nađe među njima.

— Mislite li da ih je privukao stup?

— Baš tako.

— Ali, vidite, kapetane — predložio je Bili Eisenberg — vi uopće ne morate izlagati brod opasnosti. Možete spustiti naš batiskaf iz

jednog motornog čamca.

Blake je opet zakimao glavom. — Ne dolazi u obzir — rekao je namršteno. — Čak i da su brodski čamci građeni za takav posao, ne bih izlagao takvoj opasnosti svoje mornare. Napokon, ovo nije rat.

— Ne bih rekao — reče Graves tiho.

— Kako to mislite?

Eisenberg se smijuckao.

— Doc ima nekakav romantični osjećaj da se svi čudni događaji i pojave u posljednjih nekoliko godina mogu svesti pod zajednički nazivnik i da je svima isti, još neobjašnjiv uzrok: — od tih vodenih stupova do LaGrangeovih vatrenih lopta.

LaGrangeove vatrene lopte? Ta kakve one imaju veze s ovim ovdje? One su bile najobičniji statični elektricitet i isijavale su vrelo svjetlo. Ja to dobro znam. Vidio sam ih na svoje oči.

Gravesovo zajedljivo i Eisenbergovo veselo lice odjednom posta sama pažnja.

— Vi ste ih vidjeli? Kada? Gdje?

— U zaljevu Hilo na golfskom igralištu. U ožujku. Bio sam...

— Taj slučaj! Pa to je bio jedan od slučajeva nestanka!

— Dakako. Pa to vam i želim ispričati. Stajao sam na pijesku blizu trinaeste zelene, kad sam slučajno pogledao gore... Bio je jasan blagi dan na otoku. Bez oblaka, barometar je bio na normali, lagani povjetarac, ništa nije ukazivalo na atmosferske promjene, nije bilo promjena na Sunčevim pjegama, ni smetnji na radiju. Bez ikakva upozorenja nekih pola tuceta ili čak i više vatrenih lopta, velikih, svijetlećih neobičnim sjajem, prešlo je preko golfskog igrališta kao u vojničkom stroju. Neki su promatrači tu liniju opisali kao matematičku jednadžbu, dok su je drugi negirali.

Jedna turistkinja s kopna, koja je igrala golf, zavikala je i počela bježati. Jedna lopta skraja napustila je svoje mjesto i zaplovila za njom. Nitko nije bio siguran da ju je do takla. Blake to nije mogao reći, iako je vidio što se događa, no kada je lopta prošla, turistkinja je ležala mrtva na travi.

Neki lokalni liječnik s nešto pomodarske reputacije tvrdio je da je na mrtvom tijelu našao tragove koagulacije i elektrolize, ali je sud prema nalazu mrtvozornika to nazvao posljedicom srčane mane. Taj je nalaz rado prihvatila mjesna privredna komora i turistički biro.

A muškarac, koji je nestao, nije ni pokušavao trčati. Sudbina mu je izišla u susret. Bio je mješanac između Japanca, Portugalca i Kanaka, bez rođaka, pa bi njegova pogibija ostala nezabilježena u novinama da to nije nanjušio neki novinar.

— On je stajao na zelenom polju, nekih dvadeset i pet metara od mene — pričao je Blake — kada su se približile vatrene lopte. Sa svake strane pokraj mene je prošla po jedna. Koža me je svrbjela i kosa mi se

nakostriješila. Osjetio sam miris ozona. Stajao sam kao ukopan...

— To vas je spasilo — dodao je Graves.

— Koješta — reče Eisenberg. — Spasio se jer je stajao na pijesku.

— Bili, vi ste ludi — reče Graves umorno. — Te vatrene lopte djeluju kao inteligentna bića.

— Na temelju čega to pretpostavljate? — pitao je Blake.

— Za sada nije važno. Molim vas nastavite svoju priču.

— Hmm. Dakle, oni su prošli kraj mene. Onaj mješanac našao se točno na putu jedne kugle. Ne vjerujem čak ni da ju je spazio jer mu je došla s leđa. Stigla ga je, obujmila ga i pošla dalje, a momka je nestalo.

Graves je kimnuo glavom.

— To se podudara s pričama koje sam čuo. Čudno je da vam nisam upamtio ime iz izvještaja.

— Radije sam ostao u pozadini — reče Blake kratko. — Ne volim novinare.

— Imate li što dodati tim izvještajima?

— Ništa čega bih se mogao sjetiti. Jesu li izvještaji spominjali torbu sa štapovima za golf koje je on nosio?

— Mislim da nisu.

— Nađena je dolje na obali nekih šest milja daleko zajedno sa štapovima.

Eisenberg se uspravi: — To je novo. Recite mi da li je netko pokušao rastumačiti zašto su pali tako daleko? Jesu li štapovi bili zdrobljeni ili bar prelomljeni?

— Nisu imali ni ogrebotine, niti je u pijesku bilo tragova. Ali, bili su hladni kao led.

Graves je čekao da nastavi i kada je kapetan zašutio, on ga zapita:

— I što vi mislite o tome? Što ste zaključili?

— Ja? Ništa nisam zaključio.

— Kako sve to tumačite?

— Nikako! Još neutvrđeni fenomeni elektriciteta. No ako baš želite da i ja nešto pretpostavim, mogu vam reći da je kugla obuhvatila momka i odbacila ga a on je odletio kao lagana loptica i kao da je smaknut u trenu na električnoj stolici. Kada je napon popustio, pao je u more.

— Tako? Znači dogodilo se kao u Kansasu, samo malo predaleko od mora.

— Tijelo više nikada nije nađeno?

— Nikada. Ali, čak i da je tako, kako objašnjavate da su kompletni štapovi bili spušteni tako nježno? I zašto su bili hladni?

— Do đavola, pa ne znam! Nisam teoretičar. Ja sam pomorski inženjer po profesiji a empiričar po položaju. —Bilo bi dobro da mi vi to kažete.

— Dobro, ali uzmite u obzir da su moje hipoteze više pokušaji i samo nekakva osnova za istraživanja. U tim vodenim stupovima, velikim vatrenim kuglama i u nizu zabilježenih pojava koje su se dogodile po nama neshvatljivoj logici, uključivši i čudan slučaj malog brežuljka južno od Bouldera u Coloradu, čiji se vrh sam od sebe, »spontano«, izravnao. U tim pojavama vidim poteze nekakve svijesti, inteligencije. — Slegnuo je ramenima. — Nazovite to faktorom X. Ja tragam za tim faktorom X.

Eisenberg ga je samo sa žaljenjem pogledao.

— Siromah stari Doc — uzdahnuo je.

Druga dvojica nisu obraćala pažnju na ova peckanja.

— Vi ste u početku bili ihtiolog? — pitao je Blake.

— Jesam.

— Pa kako ste se počelili baviti ovim stvarima?

— Ne znam, možda sam samo znatiželjan. Moj bučni prijatelj može vam reći da je porijeklo riječi ihtiologija... odvratno, (engleska igra riječi o.p.)

Blake se okrenuo Eisenbergu. — Pa zar vi niste ihtiolog?

— Do vraga, nisam! Ja sam oceanograf, specijalist za ekologiju.

— On se nadmudruje, opet igra riječima — primijeti Graves. — Recite kapetanu Blakeu o vašim mezimcima Cleu i Patu.

Eisenberg je djelovao zbunjeno.

— To su vrlo zgodni mezimci — reče on mirno u svoju obranu.

Blake je bio zbunjen. Graves je rastumačio:

— On se šali sa mnom ali ima tajnu koje se stidi: par zlatnih ribica. Naći ćete ih u kadi u njegovoj kupaonici i sada.

— Znatiželja učenjaka? — pitao je Blake mirnim glasom.

— Ah ne! On drži da su one njemu odane.

— Ali, to su zaista vrlo zgodni mezimci — ustrajao je Eisenberg. — Ne laju, ne ujedaju, ne grebu, ne prave neprilike. A Cleo zaista lijepo izgleda.

*

Usprkos prvotnom protivljenju, Blake je ipak surađivao vrlo aktivno da bi se pronašlo kako da se predloženi eksperiment ipak realizira, a da se ne ugrozi posada broda. Svidjela su mu se ova dvojica civila. Shvatio je koliko su požrtvovni ali i vrlo oprezni. A to je odgovaralo njemu i njegovu stavu. Bila je to profesionalnost koja se razlikovala od ekonomske i materijalne motivacije.

Ponudio je pomoć svoga glavnog ronioca, jednog starijeg čovjeka, bivšeg oficira, i tehničku ekipu da pregleda njihovo »vozilo«. — Znate — dodao je — ima dosta razloga da vjerujemo da će vaš batiskaf proći taj kružni put, bez obzira na to što sve što ode gore mora i da se vrati

dolje. Vi znate za slučaj VJ-14?

— Da li je to onaj avion ratne mornarice koji je nestao za prvih istraživanja?

— Jest. — Pozvonio je svome pomoćniku. — Neka mi donesu fascikl s predmetom VJ-14 — naredio je.

Odmah nakon otkrića te pojave pokušalo se ispitati avionom iz zraka taj čudni stalni oblak i te nevjerojatne vodene stupove. Malo se saznalo. Avion bi ušao u oblak, motori bi prestali raditi, skliznuo bi iz oblaka i motori bi ponovo proradili. Čim bi se vratio u oblak, motori bi se zaustavili. A koliko je okomito prostiranje oblaka nije se moglo ustanoviti jer nijedan avion nije mogao letjeti tako visoko.

— VJ-14 — počeo je kapetan Blake, pogledajući ponekad u fascikl — krenuo je u zračno izviđanje ovih vodenih stupova 12. svibnja uz pomoć broda »Pelican«. Osim pilota i radiotelegrafista u avionu je bio i filmski snimatelj i jedan fotograf. Ahm... »Mijenjamo kurs. Letjet ćemo između stupova 14' i 0913... brod se ne pokorava kontrolama — 14'«.

Dalekozorima s broda »Pelican« utvrđeno je da je avion napravio usku spiralu uvis oko Kanačkog stupa (oko jedan i pol okretaja), a onda je bio usisan u stup. Nitko nije opazio da je nešto palo.

Naknadno je pilota, poručnika Mattsona, sud koji je obavljao istragu posthumno oslobodio krivnje. Ovdje je i otvoreno pitanje kojim se i mi bavimo: Iz dnevnika »Pelicana«: Sakupljeni su ostaci identificirani kao dijelovi aviona VJ-14. Vidi dodatak s detaljnim popisom i opisom. Mi se time ne moramo baviti, činjenica je da su ostatke pokupili oko četiri milje daleko od stupa Vahini i to na suprotnoj strani od kanačkog stupa. Zaključak je očit i vaša bi se namjera mogla ostvariti. Ali, ne i da to preživite.

— Pokušat ću — rekao je Eisenberg.

— Hmmm. Da. No ja sam htio predložiti da pošaljemo gore nešto bez posade, recimo sanduk s jajima, dobro zapakiran.

Začulo se zvonce s komandnog mosta. Kapetan Blake je povišenim glasom okrenuvši se mjedenom lijevku cijevi zapitao: »Da?«

— Osam je sati, kapetane. Svjetla do osam sati i vatre na galiji su ugašene a zarobljenici čvrsto vezani. (Znak za povečerje zadržan na brodovima iz doba galija, o.p.)

— Hvala. — Blake se digao. — Detalje možemo razraditi ujutro.

Veliki čamac od petnaest metara ljuljao se nemirno uz bok »Mahana«. Jak konop držao ga je privezana za matični brod. Uz konop je bio pričvršćen i telefonski kabel koji se u čamcu završavao s parom slušalica na glavi mornara signalizatora koji je sjedio na krmenom dijelu čamca. Par zastavica i jedno staklo za promatranje morskog dna ležali su na klupi kraj njega. Bluza mu se malo podigla na leđima i otkrila u džepu svezak »Dinamičnih priča«, prokrijumčaren za

razbijanje dosade.

U čamcu je već bio kormilar, vođa čamca, strojar i oficir čamca, Graves i Eisenberg. U prednjem dijelu čamca nalazio se rezervoar s vodom, dva kontejnera s po dvije stotine litara nafte i jedna bačva.

U bačvi nisu bila samo dobro zapakirana jaja već i čvrsto zamotan aparat za signale tri puta zaštićen, podešen da izbacuje dimne signale za osam, devet i deset sati, te radio-relej povezan s brodom s propustom za slanu vodu da bi se osigurao električni krug. Torpedist, koji je sada bio zadužen i za ronjenje, nadao se da će bar jedno od toga djelovati i time pomoći u pronalaženju bačve. On je bio vrlo zaposlen pokušavajući da sve priredi što sličnije onome što će morati podnijeti batiskaf.

Oficir čamca je dao signal komandnom mostu da je sve spremno. Jedan glas iz megafona je odgovorio. »Ispratite je vrlo nježno!« — Čamac se polagano počeo udaljavati od broda ravno prema kanačkom stupu koji je bio udaljen tri milje. Kanački stup nazirao se nejasno iznad njih na milju daleko, ali ipak impresivno natmuren, bez obzira na udaljenost. Mjesto gdje se gubio u oblaku činilo se kao da je iznad glave i kao da pada na njih. Sto pedeset metara debeli vodeni stup svjetlucao je ljubičastocrno, više kao uglačani čelik nego kao voda.

— Pokušajte opet sa strojem, kormiralu.

— Aj, aj, gospodine. — Stroj je zakašljao, proradio, strojar je otkačio spojku, vijak je zagrizao i čamac je krenuo naprijed napinjući uže za tegljenje.

— Uže miruje!

— Zaustavite stroj. — Oficir čamca se okrene svojim putnicima. — U čemu je stvar, Eisenberg? Jesu li vam se smrzle noge?

— Ne, prokletstvo! Morska bolest! Mrzim male čamce.

— Eh, to je onda loše. Pogledat ću da li imamo nekakav krastavac tamo u toj gomili stvari.

— Hvala, ali krastavac mi ne pomaže. Nema veze, izdržat ću nekako.

Oficir čamca slegne ramenima i okrene se te pogleda vrtoglavu visinu vodenog stupa. Zazviždao je, što je činio svaki put kada bi pogledao u taj stup. Eisenberg koji je bio iznerviran mučninom, pomišljao je da bi to mogao biti razlog za ubojstvo.

— Fijuuuu! I vi se stvarno namjeravate uspeti po toj stvari, gospodine Eisenberg?

— Svakako !

Oficir čamca ga je iznenađeno pogledao zbog tona kojim je to kazao, nasmijao se nelagodno i dodao:

— E pa tamo će vam biti mnogo gore nego sada, od morske bolesti, ako mene pitate za savjet.

Nitko ga za to nije pitao. Graves je znao narav svojega prijatelja pa

on nastavi razgovarati nekoliko slijedećih minuta.

— Zapalite motor, kormilaru. — Omaleni je podoficir potvrdio naredbu, ali je odmah dodao: — Starter ne radi!

— Pomozite strojaru da to učini konopom a ja ću prihvatiti kormilo..

Dva čovjeka su okrenula zamajac konopom ali motor nije htio ni da zakašlje.

— Još jednom! — Bez rezultata.

Oficir čamca ostavi beskorisno kormilo i skoči do motora da svojim mišicama pomogne u povlačenju konopa. Preko ramena je naredio signalistu da to javi brodu.

— Čamac 3 zove komandni most. Čamac 3 zove komandni most. Most javi se. — Signalist stavi jednu slušalicu na uho. — Telefon je mrtav.

— Pokušajte zastavicama. Javite im da nas povuku natrag! — Oficir se uspravio i brisao znoj sa čela i lica. Nervozno je pogledao na strujanje vode koja je prolazila uz bokove čamca.

Graves mu dotače rame.

— Što da radimo s bačvom?

— Bacite je preko ograde u more ako vam je po volji. Ja imam posla. Možete li je podići, gospodine?

— Pokušavam, gospodine.

— Dođi ovamo, Bili — reče Graves Bisenbergu. Njih su dvojica krenula prema prednjem dijelu čamca prolazeći pored motora gdje su se tri čovjeka mučila oko paljenja.

Graves je odsjekao užad koja su držala bačvu te zajednički pokušaše da pokrenu tu neprikladnu stvar. Bačva za jedno sa svojim teretom nije bila teža od stotinu kilograma, ali je bilo teško rukovati njome, posebno još i zbog nesigurnog tla pod nogama.

Nekako su je uspjeli prebaciti preko ograde, samo što je Eisenberg ogulio prst a Graves dobio dobar udarac u bradu. Teško je pljusnula u vodu, poprskavši ih slanom vodom. Uz to ih je odbacila unatrag, jer je čamac povučen strujom brzo krenuo prema kanačkom stupu.

— Brod odgovara, gospodine!

— Dobro! Kaži im da nas oprezno počnu vući natrag.

— Oficir čamca iskoči iz prostora za motor i potrča naprijed da provjeri je li uže kojim je čamac bio privezan za brod drži čvrsto.

Graves ga potapša po ramenu:

— Zar ne bismo mogli ostati ovdje da vidimo kako bačva ulazi u stup?

— Ne! Sada imamo mnogo važnijeg posla, da izdrži uže a ne da se brinemo što će biti s bačvom, jer ćemo inače i mi otići u taj prokleti stup. Gospodo, je li brod odgovorio?

— Upravo sada, gospodine.

— Zašto je uže od kokosova vlakna, gospodine Parker? — pitao je Eisenberg. Potpuno je bio zaboravio na svoju morsku bolest od silna uzbuđenja. — Ja bih se Više pouzdao u čelično ili dobro pleteno od manilske konoplje.

— Zato što kokos pluta a onda druga ne — reče oficir odsječno. — Uže od dvije milje povuklo bi nas na dno. Gospodo, recite im da popuste uže jer zahvaćamo vodu.

— Aj, aj, gospodine.

Bačvi je trebalo manje od četiri minute da stigne do stupa i da uđe u njega, u što se Graves uvjerio posudivši od signalista dalekozor i tako je pratio posljednje kretanje bačve do stupa, što je izazvalo prijekorni pogled nervoznog oficira čamca. Nekoliko minuta kasnije kada je čamac bio nekih pet stotina metara od stupa, odjednom je proradio telefon. Odmah su iskušali i starter i stroj je proradio.

Put natrag prešli su uz pomoć motora koji je olakšavao onima na brodu povlačenje čamca, ali s pola brzine da se uže ne bi zaplelo u elisu.

*

Dimni signali su radili na ovaj ili onaj način. Dim se vidio na dvije milje južno od stupa Vahini, kada je isteklo osam sati otkako je bačva ušla u kanački stup.

Bili Eisenberg je sjeo u sedlo za masiranje. Trebalo ga je izmasirati protiv posljedica od vezivanja, trideset minuta napornog rada da bi mu se ubrzala cirkulacija, dok je udisao mješavinu helija i kisika i na kraju je ugljični dioksid bio resorbiran a njegovo će mjesto u cijelom krvotoku zauzeti helij. On je bio na najobičnijem biciklu montiranom na jednu platformu. Blake je pregledao napravu.

— Niste se morali mučiti i to donositi — primijetio je. — Mi imamo nešto mnogo bolje na brodu. To je standardna vježba za operacije ronjenja.

— Nismo to znali — odgovorio je Graves. — Ova je stvarca svakako dovoljna. Je li u redu, Bille?

— I ja tako mislim. — Pogledao je preko ramena gdje je stajala gromada batiskafa, otvorena, provjerena i oprem ljena, pripravna da bude prebačena preko ruba čamca ma lim kranom. — Jeste li dobili sve što vam je potrebno za hermetičko zatvaranje batiskafa?

— Sve je u redu. Željezna ljepotica je u redu. Torpedist i ja ćemo vas dobro zatvoriti. Evo tu su vaše maske.

Eisenberg je uzeo masku, stavio je na glavu, pričvrstio je i ispitao kako funkcionira. Graves je opazio da mu je izraz na licu čudan.

— U čemu je problem, sinko?

— Doc, ovaj, hm...

— Da, reci...?

— Htio bih... ovaj, vi ćete pripaziti na Cleo i Pat?

— Svakako, ne brini. Ali, njima neće biti ništa potrebno dok budete odsutni?

— Aha, ne, pretpostavljam da neće. Ali, vi ipak pripazite na njih.

— Hoću, hoću, ne brini.

— O. K. — Eisenberg je stavio masku za disanje na lice, mahnuo torpedistu i pričekao da mu stave i boce s kisikom. Torpedist je otvorio dovod plina i Eisenberg je počeo okretati pedale kao trkač na trci od šest dana.

Kako bi prekratili vrijeme od trideset minuta, Blake je pozvao Gravesa da pođe s njim i popuše zajedno po jednu cigaru i prošetaju palubom.

Napravili su dvadeset krugova po palubi kada se Blake zaustavio, izvadio cigaru iz usta i primijetio.

— Znate, mislim da on zaista ima sve šanse da uspije.

— Tako, drago mi je da to od vas čujem.

— Da, doista vjerujem da će uspjeti. Uspjeh s »mrtvim teretom« me je u to uvjerio. A što se tiče dimnih signala radili oni ili ne, ako batiskaf dođe dolje niz stup Vahini ja ću ga već naći.

— Uvjeren sam u to. Vaša ideja da ga obojimo žuto je vrlo dobra.

— To će nam pomoći da ga prije nađemo. No ne vjerujem da će on bilo što saznati tamo unutra. Kroz ta vrata neće vidjeti ništa osim plave vode, od trenutka kada uđe u taj stup pa do momenta kad ga pokupimo na moru.

— Vjerojatno će biti tako. . .

— Što bi drugo mogao vidjeti?

— Ne znam. Možda ono što je stvorilo te stupove od vode.

Prije nego što je odgovorio, Blake je stresao pepeo sa cigare vrlo pažljivo preko ograde.

— Doktore, ne shvaćam vas. Po mojem mišljenju ti su stupovi prirodne pojave iako vrlo čudne.

— A za mene je isto tako jasno da to nisu prirodni fenomeni. Oni pokazuju da se nekakva inteligencija umiješala u redovne i obične procese u prirodi tako jasno kao da je to ispisano na njima.

— Ne razumijem kako to možete reći. Očito je da ih nije stvorila. ljudska ruka.

— I nije.

— Pa tko ih je onda načinio, ako su uopće načinjeni?

— Ne znam.

Blake je počeo govoriti, zatim je slegnuo ramenima i zašutio. Nastavili su šetnju. Graves se okrenuo da strese pepeo sa cigare u more i pogledao preko ograde.

Zastao je, zagledao se i povikao:

— Kapetane Blake!

— No, što je? — Kapetan se okrenuo prateća očima Gravesov pogled. — Svemogući! Vatrene lopte!

— To sam i mislio.

— Dosta su daleko — govorio je Blake više sebi nego Gravesu. Odlučno se okrenuo. — Most! Most! Ahoj!

— Most! Aj, aj, gospodine!

— Gospodine Weems, prenesite dalje: Svi neka se maknu s palube. Zatvorite sve otvore i sva vrata. Zatvorite i komandni most! Dajte znak za opću uzbunu.

— U redu, kapetane.

— Požurite! — Okrenuvši se Gravesu, dodao je: — Uđite. — Graves ga je slijedio. Kapetan je zastao da bi zakračunao vrata kroz koja su prošli. Blake je dalje krenuo unutrašnjim stepenicama na most, a Graves je nastavio svojim putem. Po brodu su odjekivali zvižduci starješina, čuo se zvuk iz glasnogovornika, trupkanje užurbanih nogu i monotoni, jednolični zvuk opće uzbune.

Dežurni se na mostu još borio sa zatvaranjem teških staklenih prozora kada je kapetan upao na most.

— Preuzimam komandu, Weems — rekao je kratko; Prošao je s jedne strane mosta na drugi i pri tome kontrolirao da li su zatvoreni svi ulazi, a zatim je pogledao vatrene lopte koje su se očito približile ravno prema brodu. Opsovao je, — Vaš prijatelj nije čuo što se događa — reče Gravesu. Zgrabio je ručicu kojom su se zatvarala i otvarala vrata na desnoj strani mosta.

Graves je pogedao preko njegova ramena i vidio je što je kapetan htio reći. Zadnja paluba je bila prazna osim jedne usamljene figure koja je i dalje vrtjela pedale na onom biciklu. Vatrene lopte LaGrangea su se približavale.

Vrata su se zaglavila, kapetan ih nije mogao otvoriti. Blake napusti taj pokušaj, okrene se brzo ploči s razglasoia i uključi cijelu palubu, bez mnogo oklijevanja.

— Eisenberg! Maknite se s palube!

Eisenberg mora da je čuo svoje ime, okrenuo se i pogledao preko ramena baš u trenutku kada je lopta stigla do njega. Prešla je preko njega i sjedalo na biciklu je ostalo prazno.

Naprava za vježbanje je bila prazna i neoštećena kada su je kasnije pomnije pregledali. Gumeno crijevo koje je vodilo do boca za inhaliranje bilo je presječeno. Nigdje nije bilo krvi, ni bilo kakvih tragova. Bili Eisenberg je jednostavno nestao.

— Ja ću se popeti umjesto njega.

— Vi niste u takvoj fizičkoj kondiciji da biste to mogli učiniti, doktore.

— Vi ne preuzimate nikakvu odgovornost, kapetane.

— Znam. Možete ići, ako baš želite, ali tek pošto potražimo tijelo vašeg prijatelja.

— Do vraga i to traženje! Idem gore da ga sam potražim.

— Ha? Eh? Kako to?

— Ako vi imate pravo, onda je on mrtav i nema nikakve svrhe tražiti tijelo. Ako ja imam pravo, postoji jedna mala šansa da ga pronađem tamo gore u stupovima! — On pokaza prema stupu koji se gubio u oblacima.

Blake ga je šutke promatrao, a onda se okrene starješini ronilaca.

— Hargreave, pronađite jednu masku za doktora Gravesa.

Dali su mu trideset minuta vježbe protiv kesonske bolesti, dok ga je Blake promatrao bezizražajna lica i šuteći.

Posada, podoficiri i oficiri stajali su po strani i šutjeli. Hodali su kao po jajima kada je »Stari« imao takav izraz na licu.

Vježba je bila gotova i ekipa ronilaca je na brzinu obukla Gravesa i zatvorila ga u batiskaf dobro privezana za sigurnosne konope, kako ne bi bio izložen predugo dušiku iz zraka. Neposredno prije nego što su se vrata na batiskafu zatvorila, Graves progovori: — Kapetane Blake!

— Da, doktore?

— Billove zlatne ribice... hoćete li pripaziti na njih dok...?... Hvala. Jeste li spremni?

— Spreman.

Blake stupi naprijed i pruži ruku kroz vrata batiskafa i čvrsto stisnu ruku Gravesu...

— Sretno, — Odstupivši korak, reče: — Zatvorite dobro.

Spustili su ga preko ograde. Dva motorna čamca su ga odvukla prema kanačkom stupu oko pola milje, a tamo je struja već bila dovoljno jaka da ga privuče. Ostavili su batiskaf i uz jaku struju vratili se na brod.

Blake je pratio čelični batiskaf dalekozorom s mosta. Batiskaf je polagano krenuo, a zatim je sve većom brzinom stigao do podnožja stupa. Kad je bio prešao rastojanje od nekoliko stotina metara, Blake je vidio samo još žuti odbljesak s batiskafa i ništa više.

Osam sati nakon toga nije bilo dimnog signala. Devet sati, deset sati, ništa. Nakon dvadeset i četiri sata neprestanog patroliranja u blizini stupa Vahini, Blake je radiom javio svojoj komandi.

Četiri dana su patrolirali. Blake je znao da čovjek u batiskafu već mora biti mrtav, bilo od gušenja ili drobljenja ili na neki drugi način, što i nije bilo važno. Tako je javio i dobio je zapovijed da nastavi put kumo mu je bilo naređeno. Posada je bila pozvana na palubu. Kapetan Blake je pročitao posmrtno slovo promuklim glasom i preko ograde bacio nešto cvijeća, sve što je stjuard mogao pronaći na brodu, i vratio se na most da bi nastavio put u Pearl Harbor.

Na putu do mosta zaustavio se pored svoje kabine i pozvao

stjuarda.

— Naći ćete neke zlatne ribice u kabini u kojoj je bio Eisenberg. Nađite neku dobru posudu stavite ih u moju ka binu.

— Razumijem, kapetane.

*

Kada je Bili Eisenberg došao k sebi nalazio se na nekom mjestu.

Da, baš tako jer nikakav drugi opis ne bi bio prikladan: nije bilo oblika. Oh, ne baš sasvim, naravno, nije bilo mračno tu gdje se našao, niti je to bio nekakav vakuum, niti je bilo hladno, niti je bilo premaleno. Ali, nije imalo oblik, tako da mu je bilo teško procijeniti veličinu mjesta. Zamislite stereoviziju pri kojoj procjenjujemo veličinu stvari direktno. Ona ne djeluje izvan dvadeset stopa. Na većim udaljenostima oslanjamo se na ranija znanja o pravim razmjerima poznatih predmeta, obično procjenjujući podsvjesno — čovjek te veličine je otprilike toliko udaljen, i obratno.

Ali, na ovom mjestu nije bilo poznatih predmeta. Strop je bio relativno visoko iznad njega, predaleko da bi ga mogao dotaći i kad bi skočio. Pod je bio zakrivljen i spajao se sa stropom tako da je dopuštao samo oko dvanaestak koraka. Granice bi postao svjestan po tome što bi gubio ravnotežu. Nije imao nikakva oslonca, ni polazišta po kome bi mogao odrediti što je okomito, a njegov osjećaj ravnoteže je bio narušen jer mu je srednje uho bilo oštećeno od dugih godina ronjenja. Bilo je mnogo lakše sjediti nego hodati. A nije bilo ni naročita razloga za hodanje nakon nekoliko neuspješnih i beskorisnih pokušaja.

Kada se prvi put probudio, protegnuo se, otvorio oči i pogledao oko sebe. Nedostatak detalja ga je zbunio. Bilo je kao da se nalazio u ljusci velikog jajeta, osvijetljen niotkuda mekanom, difuznom, pomalo žućkastom svjetlošću. Bezoblična praznina ga je smetala, zatvorio je oči zatresavši glavom i opet ih otvorio, ali nije bilo ništa bolje.

Počeo se sjećati posljednjeg osjećaja prije no što je izgubio svijest, vatrene kugle koje su se spuštale, panike, uzaludnog pokušaja da se sagne i misli »Držite se, momci, dobro«, koja mu je proletjela mozgom, i dugog djelića sekunde prije dodira.

Razum mu je sada počeo tražiti objašnjenje. Ohlađen, mislio je da je i optički živac paraliziran. Da li sam slijep zauvijek?

Svakako ga ne bi smjeli ostaviti u ovakvu stanju, bospomoćna.

— Doc! — povikao je. — Doc Graves!

Nije bilo odgovora, nije bilo odjeka, postao je svjestan da se nije ništa čulo osim njegova glasa u toj praznini koja je bila puna »mrtve« tišine. Ovo je mjesto bilo tako tiho kao unutrašnjost vreće s brašnom. Da li su mu i uši začepljene?

Ne, on je čuo vlastiti glas. U tom je trenutku shvatio da gleda u vlastite ruke. Nije mu se dogodilo ništa s očima, mo gao je dobro vidjeti svoje ruke. Također i sve ostale dijelove tijela. Bio je gol.

Moglo je biti nekoliko sati kasnije. Tada je bilo trenutaka kada je zaključivao da je mrtav. To je bila jedina hipoteza koja je mogla odgovarati ovim činjenicama. Po uvjerenju je bio dogmatski agnostičar i nije očekivao nikakav život poslije smrti. No on je bio izvrgnut elektricitetu dovoljnom da ubije čovjeka i kada se ponovo osvijestio našao se bez uobičajenih osjećaja koji su činili život. I bez odjeće. Zbog toga je bio mrtav.

No još mu je ostalo sjećanje, a najjači primjer sjećanja je svijest o vlastitu tijelu. Zapravo to i nije bilo njegovo tijelo nego samo sjećanje na njega. Tako je razmišljao. Vjerojatno, mislio je da će mu tijelo iz sna iščeznuti što će više slabjeti sjećanje na njegovo stvarno tijelo.

Nije mogao učiniti ništa, ništa osjećati, ništa što bi mu skrenulo misli. Napokon je zaspao, razmišljajući ako je mrtav da je to vrlo dosadno.

Probudio se osvježen ali i vrlo gladan i još žedniji. Pitanja smrti ili nesmrti više ga nije zanimalo, više ga nije zanimala ni teologija, ni metafizika. Bio je gladan.

Osim toga je pri buđenju zapazio pojavu koja je srušila skoro do temelja njegovo uvjerenje u vlastitu smrt. Zapravo ono nije nikada ni dostiglo stupanj emocionalnog uvjerenja. Sada su s njim na ovom mjestu bili i materijalni objekti, objekti koje je mogao vidjeti i dodirnuti.

I jesti.

Ovo posljednje nije odmah uočio, jer nije bilo nalik na hranu. Bilo je dvije vrste. Prva je bila neka bezoblična masa koja nije bila ničemu slična, pomalo masna na dodir i nije bila ukusna. Druga je vrst bila grupa predmeta međusobno jednakih i vrlo ukusna izgleda. Bile su to loptice, njih nekoliko desetaka, svaka se činila Billu Eisenbergu kao duplikati kristalnih loptica koje je nekada kupio — pravi brazilski kristali kamena savršene ljepote kojoj nije mogao odoljeti. Kupio ih je i prokrijumčario ih kući kako bi im se mogao stalno diviti.

Te male kuglice bile su njima slične i po izgledu. Dodirnuo je jednu. Bila je glatka kao kristal i imala je istu čistu hladnoću ali je bila mekana i drhtava. Podrhtavala je kao želatina, uzrokujući da svjetlo igra na njoj vrlo ugodno, dok se ne bi umirila i postala savršeno okrugla.

Kakogod lijepo izgledale, nisu nalikovale na hranu, dok je ona sirasta sapunasta masa mcgla to biti. Odlomio je komad, pomirisao i kušao oprezima. Bila je kisela, mučna, neugodna. On je ispljune, načini kiselo lice i od srca je zaželio da opere zube. Ako je to hrana, morat će biti mnogo gladniji...

Svoju je pažnju opet skrenuo na lijepe, malene kristalne kuglice. Uzeo ih je u ruku i uživao u mekanu, glatku dodiru.

U srcu svake od njih. vidio je svoj vlastiti odraz. Lik u minijaturi, patuljast i dražestan. Tu je postao gotovo prvi put svjestan ozbiljne ljepote ljudske spodobe, gotovo svake ljudske figure, kada se promatra kao cjelokupna kompozicija a ne kao izdvojeni detalji.

Ali, žeđ je postajala sve ozbiljnija, ozbiljnija od narcisoidnog divljenja. Učinilo mu se da će te glatke hladne kuglice ako ih stavi u usta možda smanjiti žeđ, kao što to može kamenčić. Pokušao je. Kuglica koju je odabrao zapela mu je za donje zube kada ju je stavio u usta, a usne i brada odjednom su bili mokri dok su mu se kapljice cijedile niz bradu. Kuglice su bile voda, ništa osim vode, bez celofanske kožice, bez ikakva suda bilo kakve vrste. Voda mu je bila isporučena čisto pakirana s nepoznatim trikom neke površinske napetosti.

Kušao je još jednu, postupajući još pažljivije da je ne zdrobi zubima dok ne bude cijela u ustima. Uspjelo je. Usta su mu bila puna hladne, čiste vode tako brzo da se zagrcnuo. Ali, savladao je trik: popio je četiri kuglice.

Utaživši žeđ, zainteresirao se kakav je to čudan trik po kome je voda postala vlastita posuda. Kuglice su bile čvrste, nije ih mogao stisnuti da ih prelomi, niti ih je mogao razbiti bacajući ih na pod, ostale su kakve su bile. Odskakivale su kao loptice za golf. Uspio je noktom probiti površinu jedne kuglice, između palca i prsta. Raspala se odmah i voda mu je potekla između prstiju, sama voda, bez kožice ili neke strane tvari. Čini se da je jedan zarez mogao poremetiti ravnotežu napetosti, čak ni vlaženje nije smetalo, jer je mogao držati kuglicu u ustima i osušiti je na vlastitoj koži. .

Zaključio je kako su njegove rezerve vode bile ograničene a druge vode nije bilo u izgledu, pa bi bilo pametno da sačuva to što ima i da ne eksperimentira dalje.

Kad je utažio žeđ, postao je još gladniji. Svoju je pažnju skrenuo sada na onu drugu tvar i zaključio da je može sažvakati i. progutati. Možda i nije bila hrana, mogla je biti i otrov, ali on je natrpao želudac i utolio glad. Čak se osjećao i dobro nahranjen kada je uklonio okus iz usta još jednom kuglicom vode.

Poslije jela je ponovo stao razmišljati. On nije bio mrtav, ili, ako je bio, onda razlika između života i smrti nije bila primjetna, verbalno je bio živ. Ali bio je zatvoren, netko je znao gdje je on i bio je svjestan njegove prisutnosti, jer ga je opskrbljivao hranom i pićem tajanstveno ali mudro. Prema tome, on je bio zarobljenik, riječ koja uključuje i čuvara.

Čiji zatvorenik? Udarila ga je LaGrangeova vatrena lopta i on se probudio u ovoj ćeliji. Činilo se, to je morao priznati, kao da je doktor

Graves imao pravo. Tim su vatrenim loptama upravljala inteligentna bića. Štoviše, ta ili te osobe iza njih imali su nove ideje kako da drže i brinu o zarobljeniku, te i vrlo čudan način za njegovo hvatanje.

Eisenberg je bio hrabar čovjek, kao i svaki drugi izdanak vrste kojoj je pripadao, srčane vrste kao što je psić pekinezer. Imao je vrlo visok stupanj hrabrosti tako poznat u ljudskoj vrsti, vrsti koja je bila sposobna da shvati i prihvati smrt, sposobna da se suoči s dnevnim izazovima na cesti, na kirurškom stolu, na bojnom polju, u zraku, u podzemnoj željeznici i da na kraju laka srca prihvati izvjesnost smrti.

Eisenberg je bio bistra uma i nije ga uhvatila panika. Njegov je položaj sasvim sigurno bio vrlo zanimljiv i više mu nije bilo dosadno. Ako je bio zatočenik, vrlo je vjerojatno da će njegov hvatač doći da ga sam ispituje, možda da ispita kako bi se njime mogao dalje koristiti. U činjenici da je bio spašen a ne ubijen, postojali su i nekakvi planovi za budućnost. Vrlo dobro, on će se pripremiti za susret za bilo kakvu priliku mirno i s puno razumijevanja. U međuvremenu nije bilo ni čega što bi on mogao učiniti za svoje oslobođenje i on se s tim već pomirio. Ovo je bio zatvor koji bi zbunio i čuvenog Houdinija: glatki zidovi, nigdje ničega za što bi se mogao uhvatiti. Jednom je pomislio na to da je našao ključ za bijeg. Ćelija je imala neku vrst sanitarnog uređaja, jer ono što mu je izbacivalo tijelo odlazilo je nekamo. Ali, nije dalje stigao s tom zamisli, kavez se nekako čistio sam od sebe. I tako je i to završilo. Nije mogao otkriti kako se to zapravo događalo. Opet je zaspao.

Kada se probudio nešto se bilo promijenilo. Hrana i voda su bili obnovljeni, dopunjeni. »Dan« je prošao bez događaja, osim njegovih zbrkanih i beskorisnih misli. I slijedeći »dan«. I još jedan.

Odlučio je da ostane tako dugo budan dok ne otkrije kako se obnavljaju hrana i voda u ćeliji. Uložio je golem napor u to, koristeći se drastičnim mjerama da mu tijelo ostane budno. Grizao je usne, jezik, štipao je resice na ušima prstima i bockao noktima.

No, ipak je zadrijemao, a kada se probudio, hrana i voda bili su na svom mjestu.

Period hodanja smjenjivao se sa spavanjem, ponovo glad i žeđ, zadovoljavanje, pa opet spavanje. Poslije šestog ili sedmog spavanja odlučio je da bi bilo potrebno voditi neku vrst kalendara zbog mentalnog zdravlja. Nije imao nikakva druga načina da mjeri vrijeme osim po spavanju. Zaključio je da bi to trebali biti dani. Nije imao nikakva sredstva da to zabilježi osim vlastita tijela. To je moralo zadovoljiti. Otkinuo je komad nokta i napravio od njega grubu iglu za tetoviranje. Stalno grebući na jednom mjestu na koži bedra načinio je crvenu ogrebotinu koja je trajala dan-dva i mogla se obnoviti. Sedam ogrebotina činili su tjedan. Slaganje tih znakova duž bedra omogućili su mu da zabilježi dvadeset tjedana, što je bilo mnogo više nego što je

on mislio da će morati mjeriti.

Zabilježio je sedam novih crta, kada je slijedeći događaj narušio usamljenost. Kada se probudio iz sna, slijedeći tužni redoslijed, odjednom je postao svjestan da više nije sam!

Pokraj njega je spavala ljudska prilika. Kada se uvjerio da je stvarno potpuno budan, zgrabio je tu priliku za rame i prodrmao je.

— Doc! — vikao je. — Doc! Probudite se!

Graves je otvorio oči, zapiljio se u njega i ispružio ruku.

— Hej, Bille — progovorio je. — Prokleto sam sretan što vas vidim.

— Doc! — tapšao je starog čovjeka po ramenu. — Doc! Sto mu gromova! Vi i ne znate koliko sam ja sretan što vas vidim.

— Mogu pretpostaviti.

— Hej doktore, pa gdje ste vi bili? Kako ste vi dospjeli ovamo? Zar je i vas pokupila neka vatrena lopta?

— Polako, idemo redom. Prvo da doručkujemo. Na podu blizu njih je bila dvostruka porcija hrane i vode. Graves je uzeo jednu kuglicu, prinio je stručno i popio da pri tome nije prolio ni kapi. Eisenberg ga je promatrao ispitivački.

— Vi ste već proveli ovdje neko vrijeme.

— Točno.

— Je li vas vatrena lopta pokupila u isto vrijeme kada i mene?

— Nije. — Pružio je ruku i dohvatio hranu. — Ja sam došao ovamo uz kanački stup.

— Što?

— Da, upravo tako. Zapravo krenuo sam u potragu za vama.

— Koješta!

— Pa ipak, to je točno, čini se da je moja luda pretpostavka bila točna; vodeni stupovi i vatrene lopte samo su različite manifestacije jedne te iste pojave, nekakav X!

Učinilo se kao da se može čuti okretanje, zvrjanje kotača u Eisenbergovoj glavi.

— Ali, doktore, pa to znači da je vaša pretpostavka bila ispravna. Netko je stvorio tu stvar. Netko nas je zatvorio sada ovdje

— I to je točno. — On je polagano žvakao. Činilo se da je jako umoran, stariji i tanji nego što ga se sjećao Eisenberg.

— Sve je to dokaz da to kontrolira razumno biće. Nema drugog tumačenja.

— Da, ali tko?

— Eh!

— Neka strana sila? Da li smo mi na tragu nekih potpuno novih i dosad nepoznatih invazora.

— Tja! Mislite li da bi se Japanci bavili time da nam ovako serviraju vodu? — Podigao je jednu od dražesnih malih kuglica.

— Tko bi onda bio?

— Ne znam. Nazovite ih Marsovcima — to je jedan od prihvatljivih načina da razmišljamo o njima.

— Zašto Marsovci?

— Nema posebna razloga. Rekao sam da je to samo jedan od prihvatljivih načina da razmišljamo o njima.

— Prihvatljivih, kako?

— Prihvatljiv jer vas odvraća da o njima mislite kao o ljudskim bićima a što oni očito nisu. Niti su životinje. Oni su nešto vrlo inteligentno ali nisu životinje, jer su mnogo pametniji od nas. Marsovci.

— Ali, pričekajte malo. Zašto pretpostavljate da ti vaši X ljudi nisu ljudska bića? Zašto to ne bi bila ljudska bića koja imaju mnogo stvari na raspolaganju a koje mi nemamo?, Novi znanstveni napredak?

To je vrlo dobro pitanje — odvratio je Graves. — Dat ću vam i pravi odgovor. Jer pri sadašnjem stanju stvari svjetskog mira i dobrih odnosa, znamo vrlo dobro gdje su najbolji umovi i što rade. Postizavanje ovakvih rezultata ne bi se moglo duže kriti a trebalo bi mnogo vremena za takvo nešto. Ovaj nama nepoznati fenomen ukazuje na prisutnost najmanje pola tuceta različitih pravaca razvoja koji su potpuno izvan dometa naših spoznaja i za koje bi trebalo mnogo godina rada. Samo po sebi, prema tome to i nije ljudska znanost.

— No naravno — nastavio je — ako želite pretpostaviti postojanje nekog ludog znanstvenika i tajni laboratorij, onda za to nemam argumenata. No ja ne pišem senzacionalističke podlistke u nedjeljnim novinama.

Bili Eisenberg je zašutio i razmišljao što mu je Graves rekao u svjetlu vlastitih iskustava. — Imate pravo, doktore —priznao je na kraju. — Vi obično imate pravo kada se oko nečega sporimo. To će biti Marsovci. Oh, ne mislim baš na stanovnike Marsa, mislim na inteligentna bića izvan našeg planeta.

— Možda.

— Ali, vi ste to kazali!

— Ja sam samo rekao da bi to bio najprikladniji način razmišljanja o svemu ovome.

— Ali, po sistemu eliminacije moralo bi biti tako.

— Eliminacija je vrlo riskantan način razmišljanja.

— Pa što bi drugo moglo biti?

— Hmmm. Nisam spreman reći ono što upravo sada mislim... bar za sada. No postoje mnogo jači razlozi od onih koje smo spomenuli kad. smo zaključili da smo kod neljudskih bića. To su psihološki razlozi.

... — Koje vrste?

— X ne postupa sa zarobljenicima nimalo slično ljudima. Razmislite o tome.

Razgovarali su mnogo o tome, mnogo više nego o samom X, iako je X bio subjekt na koji su svakako bili obavezni da se vrate. Graves je ispričao Billu u najkraćim crtama kako se popeo uz stup— priču u kojoj je Bili našao da je bilo mnogo uzbudljivije ono što je izostavio nego ono što je ispričao. Osjećao se vrlo potišten i nedostojan kada je pogledao u svo jeg starijeg i izmučenog kolegu.

— Doc, vi ne izgledate dobro.

— Izdržat ću, ne brinite.

— Taj put uz stup je za vas bio vrlo težak. Niste trebali to pokušavati.

Graves slegae ramenima.

— Pa ja sam ga dobro prošao. — Ali nije ostalo bez traga na njemu. Bili je to mogao vidjeti. Stari se čovjek doimao jadno.

Spavali su, jeli i razgovarali i ponovo spavali. Redoviti ritam na koji se Eisenberg već bio navikao, vrijedio je sada za obojicu. No Graves se nije oporavljao.

— Doc, morali bismo nešto učiniti.

— Što da učinimo?

— Pa ovo što se nama dogodilo je strahovita opasnost za cijeli ljudski rod. Ne znamo što bi se sve moglo dogoditi tamo dolje...

— Zašto kažete »tamo dolje«?

— Zašto, pa vi ste došli gore uz stup.

— Da, to je istina, ali ne znam ni kada su me, ni kako izvadili iz batiskafa, niti kamo su me prenijeli. Ali nastavite, Da čujem vašu ideju.

— Dobro, mi ne znamo što bi se moglo dogoditi ostalom čovječanstvu. Vatrene lopte bi ih mogle skupljati jednog po jednog bez ikakve mogućnosti da se s njima bore i da bilo kako otkriju što se dešava. Naše je da pobjegnemo i da upozorimo ljudski rod. Mora postojati neki način na koji bismo im se suprotstavili. To je naša dužnost, možda budućnost čovje čanstva zavisi od toga.

Graves je šutio nakon što je Bili završio svoje zvonjenje na uzbunu, pa se Bili počeo osjećati nelagodno i pomalo glupo. No kada je napokon progovorio, suglasio se s njim. — Mislim da imate pravo, Bille. Ne baš u potpunosti nego je to moguće. A ta mogućnost predstavlja za nas obavezu prema cijelom čovječanstvu. Ja sam to znao. Znao sam i prije nego što smo upali u cijelu ovu kašu, ali nisam imao dovoljno podataka da bih povikao »vuk!«.

— Pitanje je — nastavio je — kako bismo sada mogli poslati nekakvo upozorenje?

— Moramo pobjeći!

— Eh!

— Mora postojati nekakav izlaz.

— Možete li mi reći bar jedan?

— Možda. Mi do sada nismo uspjeli naći nikakav put ni unutra ni van iz ove ćelije, ali mora postojati nekakav put, ta nas su ovamo unijeli. Nadalje naša hrana stiže svaki dan unutra, ali kako? Jednom sam pokušao ostati budan da bih vidio kako se to dešava, ali sam zaspao...

— I ja također.

— Aha. Ne čudim se! Ali, sada smo dvojica, mogli bismo naizmjence stražariti sve dok se nešto ne dogodi.

Graves kimne glavom.

To bi bilo zaista vrijedno pokušati.

Kako nisu imali mogućnosti mjeriti vrijeme stražarenja, svaki je ostajao budan dok pospanost ne bi postala nepodnošljiva, a onda bi probudio drugoga. No ništa se nije dogodilo. Hrana je bila potrošena a druga nije stizala. Sačuvali su kuglice s vodom i napokon im je ostala samo jedna koju nisu popili, jer je svaki ostavljao onom drugom da je popije. Ali, nikakva znaka od nevidljivih tamničara.

Poslije neodređenog i neizmjerljivog vremena ali svakako dugog, gotovo nepodnošljivo dugog, u jedno vrijeme kada je Eisenberg bio u lakom, mučnom snu, netko ga je probudio dodirnuvši ga i zvao imenom. Sjeo je trepćući i ne snalazeći se. — Tko je? Što se događa?

— Mora biti da sam zadrijemao — reče Graves očajno. — Meni je jako žao, Bille. — Eisenberg je gledao kamo je pokazivao Graves. Hrana i voda bili su im obnovljeni.

Eisenberg više nije predlagao da nastave eksperiment. Kao prvo, bilo je očito da tamničari nemaju namjeru da im dopuste upoznati kombinaciju pristupa njihovoj ćeliji, a bili su dovoljno inteligentni da izbjegnu njihove dosta slabe pokužaje da to otkriju. Kao drugo, Graves je očito bio bolestan. Eisenberg nije imao srca predložiti još jedno dugo, bolno, naporno, izgladnjujuće stražarenje.

No, bez poznavanja kombinacije bilo je očito nemoguće pobjeći iz zatvora. Goli je čovjek naročito bespomoćan stvor i bez materijala od kojeg bi načinio nekakvo oruđe može učiniti vrlo malo. Eisenberg bi žrtvovao pola života za jednu bušilicu, za jednu acetilensku varilicu, ili čak za zarđalo, rabljeno dlijeto. Bez ikakva oruđa njemu je bilo jasno da je imao šanse da se spasi isto toliko koliko i njegove zlatne ribice đa progrizu sebi put iz staklene posude.

— Doc!

— Da, sinko.

— Mi smo ovome pristupili pogrešno. Znamo da je X inteligentan, pa umjesto što pokušavamo pobjeći, trebalo bi pokušati uspostaviti kontakt s njim.

— Kako?

— Ne znam. Ali mora postojati nekakav način.

No da je i postojao, nikada ga ne bi mogao ostvariti. Čak i kada bi pretpostavio da ga njegovi tamničari mogu vidjeti i čuti, kako da im to dade na znanje riječima ili kretnjom? Da li je bilo moguće za neko neljudsko biće, bez obzira koliko inteligentno, da nađe smisao u ljudskim govornim simbolima, ako ih susreće bez konteksta, bez pozadine, bez slike, bez naglaska? Svakako je točno da je ljudska vrsta, radeći pod mnogo povoljnijim uvjetima, potpuno propustila da nauči jezik drugih životinjskih vrsta.

Što bi morao učiniti da im privuče pažnju, da izazove njihov interes? Da im recitira Shakespearea ili tablicu množenja? Ili, ako bi se služio gestama, da li bi jezik gluhonijemih značio nešto više ili manje njegovim tamničarima od mornarske zviždalje?

— Doc.

— Što je Bili? — Graves je Kopnio, vrlo je rijetko započinjao razgovore tih »dana«.

— Ta zašto smo ovdje? Neprekidno sam se podsvjesno nadao da će nas odjednom odavde izvući i nešto učiniti s nama. Da će nas, možda, pokušati ispitivati. Ali, čini se da nemaju takve namjere.

— Ne, čini se da nemaju.

— Pa zašto smo onda ovdje? Zašto brinu o nama? Graves je šutio dugo prije no što je odgovorio.

— Mislim da oni očekuju od nas da se razmnažamo.

— Što? — Graves slegne ramenima. — Ali, to je smij šno.

— Svakako, ali otkuda bi oni to znali?

— Ta oni su inteligentni.

Graves se smijuckao, to je prvi put učinio nakon tako dugog vremena.

— Da li znaš one male stihove o muhi? »Muha je čudno stvorenje; ne možeš razlikovati njega od nje — ali zato to i ON i ONA mogu.«

— Nakopon vidljiva razlika između muškarca i žene vrlo je površna i može se zanemariti osim u odnosu između muškarca i žene!

Eisenberg je smatrao da je to uspoređenje odurno, gotovo odbojno i tome se usprotivio.

— Ali, gledajte doktore, čak i malo proučavanje pokazat će im da je čovječanstvo podijeljeno u dva spola. Napokon mi nismo prva vrsta koju oni proučavaju.

— Možda nas uopće ne proučavaju.

— Ha?

— Možda smo im samo mezimci.

— Mezimci!

Billov se moral pobunio protiv takve opasnosti. Ovaj napad na njih je bio mnogo prefinjeniji. Mezimci! On je o sebi i Gravesu razmišljao kao o ratnim zarobljenicima, ili čak možda kao o objektima

znanstvenog istraživanja. Ali, mezimci!

— Znam kako se osjećate — nastavi Graves promatrajući mu lice. — To je... ponižavajuće s jednog antropocentričnog stajališta. Ali, mislim da bi to moglo biti istina. Mogao bih također da vam ispričam svoju privatnu teoriju o mogućoj prirodi X i o odnosu X-a prema ljudskoj vrsti. Nisam je još zaokružio, ona je sada još samo pusto nagađanje, teme ljeno na vrlo malo podataka. Ali, ona dobro pokriva poznate činjenice.

— Zamišljam da su ta X stvorenja jedva svjesna postojanja ljudi i ne obraćaju pažnju na njih.

— Ali oni nas love!

— Možda. Ili nas možda tu i tamo pokupe slučajno. Mnogo je ljudi sanjalo o sudaru između izvanzemaljskih bića i ljudske vrste. Gotovo svi su snovi imali jedan od dva oblika, invaziju i rat ili istraživanja i zajedničko društveno dopunjavanje. Ali, te su pretpostavke polazile od toga da su ta druga bića dovoljno nalik na nas da bi se s njima ratovalo ili razgovaralo i da bi nas tretirali kao sebi ravnima na ovaj ili onaj način.

— Ne vjerujem da su oni toliko zainteresirani za ljudska bića da bi ih htjeli pretvoriti u robove ili čak da ih iskorijene. Oni nas možda čak ne istražuju, ne ispituju, čak i onda kada dođemo u polje njihove pažnje. Oni možda čak i nemaju znanstvena duha u smislu da su kao majmuni znatiželjni za sve ono što se kreće. Kad smo već kod toga, kako mi proučavamo druge oblike života? Da li ste ikada pitali svoje zlatne ribice za njihove nazore o svojoj poeziji ili politici? Da li jedan termit razmišlja o tome da li je ženino mjesto u kući? Da li dabrovi vole više plave ili smeđe?

— Pa vi se šalite.

— Ne, ne šalim se. Možda oblici života koje sam spomenuo nemaju takve ideje. No htio bih istaći, ako su to činili ili čine, mi to nikada nećemo saznati. Mislim da oni ne smatraju ljudsku vrstu inteligentnom.

Bili je neko vrijeme mozgao o tome, a onda je dodao:

— Što mislite, odakle dolaze, Doc? S Marsa, možda? Ili su sasvim izvan Sunčeva sustava?

— Ne bi moralo biti, čak ni slučajno. Nagađam da oni potječu s istog mjesta s kojeg i mi, iz istog mulja ovog planeta.

— Ovaj, doktore...

— Ja doista tako mislim. I nemojte me gledati takvim pogledom. Nisam posenilio. Evolucija.

— Doc, jeste li sigurni da se osjećate dobro?

— Prokletstvo, hoćete li me podvrći psihoanalizi? Dobro, napuštam alegoriju. Evo što želim reći: mi nismo ni posljednja ni najviša faza u evoluciji. Prvo su bili naseljeni oceani. Od riba s plućima do

vodozemaca i tako dalje sve dok i kontinenti nisu bili nastanjeni i došlo je vrijeme kada je čovjek zavladao na Zemlji ili je bar tako mislio. Ali, da li je evolucija tu zastala? Mislim da nije. Promislite samo, sa stajališta ribe zrak je pravi vakuum. S našeg stajališta gornji slojevi atmosfere trideset, pedeset kilometara čine nam se kao vakuum i sasvim neprikladni za bilo kakav život. Ali, tamo ipak nije vakuum. Zrak je istina rijedak ali i to je materija i postoji zračenje energije. A zašto ne bi bilo i života, visoko razvijenog, kakav bi i trebalo da bude od istih predaka od kojih potječemo mi i ribe? Mi to, naravno, nismo mogli vidjeti kako se odvija, čovjek toga nije mogao biti svjestan u znanstvenom smislu. Kada su se naši pra-pra-pra-djedovi zibali na drveću to se već bilo dogodilo.

Eisenberg je duboko uzdahnuo.

— Stanite malo, doktore. Ne želim pobijati teoretske mo gućnosti vaše teze ali mi se čini da se ona uopće ne može primijeniti u ovom slučaju. Mi ih nikada nismo vidjeli i nemamo potvrde da postoje. Bar ne donedavna. A mi smo ih morali vidjeti.

— Zašto? Da li mrav vidi čovjeka? Jako sumnjam.

— Da, ali pogledajte, čovjek ima bolje oči od mrava.

— Bolje oči za što? Za vlastite potrebe. Pretpostavite da su X bića daleko gore, pa su ili previše rijetki ili se kreću prebrzo da bismo ih mi uopće mogli vidjeti. Čak i veliki avion od čvrsta materijala može da se popne dovoljno visoko da bude izvan domašaja pogleda čak i po najbistrijem danu. Ako su X tako rijetki, čak možda poluprovidni, nikada ih nećemo vidjeti, čak ni kao trak zvijezde, ni kao sjenu prema Mjesecu, iako je činjenica da je bilo vrlo čudnih priča upravo o takvim stvarima.

Eisenberg ustade i poče šetati gore-dolje.

— Hoćete reći — pitao je — da su ta bića, tako nematerijalna da mogu lebdjeti u mekanom vakuumu, sagradila te stupove?

— A zašto ne? Pokušajte objasniti kako je napola dovršeni goli embrio kao što je homo sapiens sagradio Eiffelov toranj.

Bili je kimao glavom.

— Ne mogu shvatiti.

— Niti ne pokušavate. Pa što mislite odakle dolazi ovo? — Graves je podigao jednu čudesnu kuglicu od vode. — Pretpostavljam da je život na ovom planetu podijeljen na tri načina gotovo bez dodirnih točaka. Kultura oceana, kultura kopna i još jednu — nazovite je stratokulturom. Možda postoji i četvrta, dolje ispod kore — ali to ne znamo. Znamo ponešto o životu ispod mora, jer smo znatiželjni. Ali, koliko oni znaju o nama? Da li nekoliko desetaka batiskafa znači invaziju? Neka riba koja je to vidjela, te naše batiskafe, možda je otišla kući na spavanje s teškom glavoboljom, ali neće o tome razgovarati i ne bi joj vjerovali čak i ako bi progovorila o tome. Ako

nas je više riba vidjelo i zaklinje se u to, odmah će doći riba-psiholog i objasnit će to kao masovnu halucinaciju.

— Ne, nego je bilo potrebno nešto tako veliko, stalno kao što su ti vodeni stupovi da bi imali neki utjecaj na ustaljene koncepcije. Slučajni posjeti nisu imali pravog efekta.

Eisenberg je pustio da mu misli malo blude prije nego što bi nešto odgovorio. Kada je to učinio, bilo je to napola za sebe.

— Ne mogu to vjerovati. Neću u to da vjerujem.

— Vjerovati u što?

— U tu vašu teoriju. Pogledajte, Doc, ako vi imate pravo, zar ne vidite što to znači? Mi smo onda bespomoćni, izopćeni.

— Ne vjerujem da će se oni previše baviti ljudskim bićima. Nisu se njima bavili ni do sada.

— Ali, nije stvar u tome. Zar ne vidite? Mi smo imali neko dostojanstvo kao vrsta. Borili smo se i izgradili nešto.

— Čak i kada nismo uspijevali, imali smo tragično zadovoljstvo u spoznaji da smo, bez obzira na to, mi superiorniji i mnogo sposobniji od drugih životinja. Imali smo povjerenja u našu vrstu da će načiniti još mnogo stvari. No ako smo mi samo neka vrsta nižih životinja, što onda znači naše veliko djelo? A ja ne bih mogao više nastaviti tako, zamišljajući da sam »znanstvenik«, kada bih mislio da sam samo riba što luta po dnu nekakve bare. Moj rad ne bi značio ništa.

— Pa možda i ne znači.

— Ne, možda i ne znači ništa. — Eisenberg je ustao i koračao po ograničenom prostoru ćelije. — Možda ne, ali ja se ne predajem. Neću! Možda vi imate pravo. Možda i nemate. Ne čini mi se naročito važno odakle dolaze ta nepoznata bića. Na ovaj ili onaj način oni su prijetnja za našu vrstu. Doc, mi moramo izići odavde i upozoriti ostale!

— Kako?

*

Graves je duže vremena bio u komi prije nego što je umro. Bili je stalno pazio na njega, spavajući vrlo malo.

Ali, upravo je drijemao kada ga je Graves pozvao po imenu. Odmah se probudio, iako je zvuk bio jedva kao šapat.

— Da, Doc?

— Ne mogu više govoriti, sinko. Hvala vam što ste se brinuli za mene.

— Nema na čemu, Doc.

— Ne zaboravite zašto ste ovdje. Jednoga ćete dana ipak uspjeti pobjeći. Budite spremni na to i nemojte propustiti. Ljude treba upozoriti.

— Hoću, Doc. Zaklinjem se.

— Dobro, momče. — A onda je gotovo nečujno izustio —Laku noć, sinko.

Eisenberg je čuvao tijelo sve dok nije bilo sasvim hladno i ukočeno. A onda je iscrpljen dugim nespavanjem i emocionalno slomljen, pao u duboki san. Kada se probudio, tijelo je bilo nestalo.

Bilo mu je vrlo teško da sačuva moral pošto je Graves umro. Bilo je sasvim u redu odlučiti da treba upozoriti ostalo čovječanstvo prvom mogućom prilikom, ali bio je okružen beskrajnom monotonijom s kojom se trebalo nositi.

Čak nije imao ni to zadovoljstvo osuđenih zatvorenika da broji dane do izlaska. A njegov kalendar je bio samo beskonačno brojenje spavanja.

On nije više bio ni pri zdravoj pameti to cijelo vrijeme, a to je bilo dvostruko tragičnije za inteligenciju koja je bila svjesna vlastite nestabilnosti. Varirao je između perioda velikog poleta i perioda krajnje depresije, kada bi sebe i uništio samo da je imao čime.

Za vrijeme poleta pravio je velike planove za borbu protiv nepoznatih bića — pošto pobjegne. Nije bio siguran kada i kako, ali u tom je trenutku bio siguran da će se to jednom dogoditi. On će sam povesti križarsku vojnu. Avioni s dizelskim motorima mogli su se probiti kroz mrtvu zonu vodenih stupova a teška artiljerija bi mogla poremetiti dinamičnu ravnotežu stupova. Oni će ih opustošiti i srušiti, a zemaljska kugla će opet postati kraljevstvo čovjeka, kome i pripada.

Za vrijeme gorkih perioda potištenosti shvaćao je da je ljudska tehnika igračka, i da neće imati nikakva učinka protiv snage i znanja ovih bića koja su podigla te stupove, koja su otela njega i Gravesa na tako slučajan tajanstven način. Oni su bili izopćeni iz društva. Može li zlatna ribica planirati napad na New York? Da li bi nešto značilo kada bi brbljavi majmuni u Gvatemali donijeli rezoluciju o tome da unište britansku mornaricu?

Oni su nadmašeni i deklasirani. Ljudska je vrsta dostigla svoj najviši stupanj, stupanj na kojem je postala svjesna da nije najviša, i da je njihovo znanje ništa, čak i znanje kako bi Bili Eisenberg mogao sebe uništiti. Eisenberg — homo piscis. Siromašna riba!

Prenapeti mu je mozak izmislio sredstvo kojim bi njegova vrsta mogla biti upozorena. On neće moći pobjeći sve dok mu se okolina ne izmijeni. To je bila činjenica koju je prihvatio, Nije više hodao po kavezu. No neke su stvari napuštale taj kavez: ostatak hrane, izmet i Gravesovo tijelo. Ako i kada umre i njegovo će tijelo biti uklonjeno, u to je bio siguran. Neke stvari koje su se uspele uza stup, došle su kasnije dolje — to mu je bilo poznato. Zar nije moguće da ta nepoznata bića odlažu svaku težu masu koja im više nije potrebna jednostavno tako da je bace dolje niz vahinski stup?

Uvjerio je sebe da je tako.

Vrlo dobro, dakle, njegovo će tijelo biti vraćeno na površinu Zemlje. Kako bi ga mogao iskoristiti da uputi poruku prijateljima ljudima, kada ga pronađu? Nema nikakva materijala za pisanje, osim vlastita tijela.

Ali, ona ista metoda koja mu je poslužila za označavanje dana, omogućila mu je i pisanje poruke. Mogao je načiniti ogrebotine na svom tijelu s otkinutim noktom. Ako je isto mjesto stalno iznova bilo nadražavano a ne bi mu dao da zaraste, stvorit će se od ogrebotina ožiljak. Tako bi mogao ostvariti neku vrst permanentnog tetoviranja.

Slova su morala biti velika, pa je time bio ograničen prostor na prednje dijelove tijela. Bio je ograničen na vrlo jednostavno upozorenje. Da je bio nešto prisebniji mogao je, možda, izmisliti nekakvo pametnije upozorenje ali više nije bio.

S vremenom je pokrio svoje grudi i trbuh tetoviranjima koja su bila dostojna bušmanskog poglavice. Taad je već bio mršav i imao je vrlo nezdravu boju, a ogrebotine su se dobro vidjele.

*

Njegovo su tijelo našli na Pacifiku. Pronašli su ga Portugalci koji nisu mogli pročitati poruku ali su fotografirali tijelo u lučkoj policiji u Honoluluu gdje su ga bili predali. Tu su uzeli otiske prstiju i objavili ih. Otisci prstiju bili su provjereni u Washingtonu i William Eisenberg, znanstvenik, član mnogih uvaženih društava i tip visokog stupnja homo s a p i e n s a bio je proglašen službeno mrtvim po drugi put, što je uz njegovo ime dodalo još jednu tajnu više.

Čudni putovi službene korespondencije tekli su sami od sebe i jedan izvještaj o njegovoj ponovnoj pojavi stigao je na stol kapetana Blakea, u jednoj luci Južnog Atlantika. Fotografija tijela bila je uz izvještaj s nekoliko službenih riječi koje su kapetanu saopćavale da ga s obzirom na njegovu povezanost s tim slučajem o tome informiraju.

Kapetan Blake je pogledao fotografiju po deseti put. Porruka koja se nalazila napisana ožiljcima bila je dovoljno čitljiva: »PAZITE — EVOLUCIJA«. Ali, što je to moglo značiti?

U jednu stvar je bio siguran — Eisenberg nije imao te ožiljke kada je nestao s »Mahana«.

Čovjek je morao živjeti još dosta dugo pošto ga je ugrabila vatrena lopta — u to je bio siguran. I on je nešto otkrio. Što? Upućivanje na riječ o razvoju života na svijetu nije mu promaklo, ali nije bilo takvo da bi bilo što objasnilo.

Okrenuo se prema stolu s namjerom da napravi bilješku u izvještaju svome birou:

»Poruka koja je ožiljcima ispisana na tijelu samo je još jedna

misterija više. Prisiljen sam vjerovati da su vodeni stupovi i LaGrangeove vatrene lopte na neki način povezane. Patrole oko vodenih stupova ne bi trebalo ukloniti. Ako se po jave neki novi oblici metode istraživanja stupova, one bi se morale provesti vrlo pažljivo. Žao mi je što sam ne mogu ništa predložiti...«

Ustao je od stola i pošao do malog akvarija i prstom malo uzburkao vodu u kojoj su bile dvije zlatne ribice.

Okrenuo se vratima.

— Johnsone, vi ste u ovaj sud opet nalili previše vode, Pat je opet pokušala da iskoči van!

— Odmah ću to urediti, kapetane. — Stjuard je došao s malom zdjelicom. (Ne znam zašto stari drži te proklete ribe ovdje. Njega uopće ne zanimaju, to je sigurno.) Glasno je dodao: — Ta Pat ne želi da ostane unutra, kapetane. Stalno pokušava iskočiti van. I čini mi se da me ne voli, kapetane.

— Što to znači? — zapitao je kapetan čije su misli bile već daleko od riba. Bio je previše zabrinut zbog misterija.

— Kažem da me ne voli ta riba, kapetane. Pokušava svaki put kada čistim posudu da me ugrize.

— Ne budite smiješni, Johnsone.

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A. München)

Harrison Bergeron

Kurt Vonnegut jr.

Harrison Bergeron

Prevela *Vlasta Švarcmajer*

Bilo je to 2081. godine i svi su tada napokon bili jednaki. Ne samo pred zakonom, već u svemu. Nitko nije pametniji od drugih, nitko nije bio zgodniji od drugih, nitko jači niti brži. Jednakost je postignuta zahvaljujući 211, 212. i 213. amandmanu na ustav i budnosti agenata glavne uprave za hendikepe SAD.

Ipak, neke pojedinosti životnih uvjeta još nisu bile sređene. Travanj je, na primjer, i nadalje tjerao ljude u ludilo zato što nije bio pravo proljeće. I baš toga hirovita mjeseca ljudi uprave za hendikepe odveli su Harrisona, četrnaestogodišnjeg sina Georgea i Hazel Bergeron.

Bila je to tragedija, dakako, ali George i Hazel nisu mogli mnogo o tome razmišljati. Hazel je bila sasvim prosječno inteligentna, što znači da je o svemu mogla razmišljati samo vrlo kratko. A budući da je George bio inteligentniji od normalna prosjeka, imao je u uhu mali radio za stvaranje mentalnih hendikepa — prema odredbama zakona taj uređaj nije smio skidati. Njegov radio-prijemnik bio je povezan s vladinim odašiljačem, a otprilike svakih dvadeset sekundi odašiljač bi slao kakav oštar zvuk kako bi spriječio ljude poput Georgea da postupe neprilično i okoriste se svojim većim umnim sposobnostima.

George i Hazel gledali su televiziju. Na Hazelinim su obrazima bile suze, ali ona je zaboravila zašto ih je prolila čim su se balerine pojavile na ekranu.

U Georgovoj glavi zazuji zujalo. Misli mu panično umaknu poput lopova kad začuju alarmno zvono.

— Baš zgodan ples, taj što su otplesali — reče Hazel.

— Ha? — upita George.

— Ples — lijepo su plesali.

— Aha — reče George. Pokuša misliti o balerinama. Bile su zaista vrlo dobre, ništa bolje no što bi itko mogao biti. Bile su opterećene utezima i vrećicama i lica su im bila zakrabuljena tako da pogled na dražestan pokret ili ljupko lice ni u koga ne izazove osjećaj da u

usporedbi s balerinom izgleda kao očerupana kokoš. George se poigra s maglovitom pomisli da plesačice možda ne bi morale biti hendikepirane. Ali, nije se dugo zadržao na toj misli jer ju je raspršio nov zvuk u radio-prijemniku.

George se trgne. Trgle su se i dvije od osam plesačica. Hazel je vidjela da se trgnuo. Budući da ona nije nosila uređaj za stvaranje mentalnog hendikepa, upitala je Georgea što je to čuo.

— Zazvučalo je kao da je netko čekićem udario po bodi.

— Mislim da bi bilo zaista zanimljivo čuti sve te zvukove — Hazel će pomalo zavidno. — Sve ono čega se dosjete.

— Hm — promrmlja George.

— Znaš li što bih učinila da sam ja šef uprave za hendikepe? — upita ga Hazel. Hazel je, zapravo, bila silno nalik na šefa uprave, Dianu Moon Glampers. — Da sam ja Diana Moon Glampers, nedjeljom bi uključivala samo zvona.

— Mogu zamisliti kako bi to bilo.

— Dobro! Pustila bih ih glasno — nastavila je Hazel. — Mislim da bih bila dobar šef uprave za hendikepe.

— Ništa bolji od drugih.

— Tko zna bolje od mene što je normalno?

— Imaš pravo — složi se George. Počeo je treperavo misliti na sina koji je sada u zatvoru, na Harrisona, ali plotun iz dvadeset jednog oruđa što mu je grunuo u uhu prekine mu misao.

— Čovječe! — reče Hazel — Ovo je bilo gadno, zar ne?

Bilo je to tako gadno da je George problijedio i sav se tresao a suze su mu iskočile na crvene oči. Dvije od osam plesačica pale su na pod.

—Odjednom se doimaš tako umorno — reže Hazel. —Zašto se ne ispružiš na sofu, srce, i osloniš svoju hendikep-vrećicu na jastuke, — Mislila je pri tom na platnenu vreću sa dvadeset i tri kilograma sačme što ju je nosio oko vrata. — Hajde odloži na tren vreću. Neće me smetati ako neko vrije me ne budeš jednak meni.

George odvagne vreću u rukama. — Ne smeta mi. Više je i ne osjećam. Postala je dio mene.

— U posljednje si vrijeme tako umoran, iscrpen — reče Hazel. — Kad bismo mogli načiniti rupicu na dnu i izvaditi samo nekoliko olovnih kuglica. Samo nekoliko.

— Dvije godine zatvora i dvije tisuće dolara kazne za svaku izvađenu kuglicu. Mislim da se to ne isplati.

— Ali mogao bi izvaditi nekoliko kuglica kad se vratiš s posla. Hoću reći, ovdje se ne nadmećeš ni s kime.

— Ako se ja pokušam osloboditi — odgovori joj George — i drugi će ljudi pokušati to učiniti i vrlo brzo bismo se vratili u ono mračno doba kada se svatko nadmetao sa svakim. Valjda to ne priželjkuješ.

— Ni najmanje.

— Eto vidiš. Što misliš što bi se dogodilo s društvom kad bi ljudi počeli varati zakon?

Da Hazel nije smogla odgovor na to pitanje, ni George ga ne bi mogao dati. U ušima mu je zavijala sirena.

— Pretpostavljam da bi se raspalo — reče Hazel.

— Što to? — zbunjeno upita George.

— Društvo — nesigurno će Hazel. — Nisi li malo prije o tome govorio?

— Tko zna?

Televizijski je program iznenada prekinut zbog važne oba vijesti. Isprva se nije moglo pogoditi o čemu će biti riječ jer se spiker, poput svih spikera držao vrlo ozbiljno. Otprilike pola minute uzbuđeno je pokušavao izreći obavijest: »Dame i gospodo... « Naposljetku je pružio papir prvoj plesačici.

— To je u redu — Hazel poprati spikerov postupak — pokušao je. To je velika stvar. Pokušao je učiniti najbolje što može s onim što mu je dala priroda. Valjalo bi mu dati povišicu zbog toga što se toliko potrudio.

— Dame i gospodo — poče plesačica, čitajući obavijest. Zacijelo je bila izuzetno lijepa jer joj je maska bila zaista strašna. Na prvi se pogled moglo zaključiti da je najsnažnija i najdražesnija od svih jer su njene hendikep-vreće bile tolike kakve nose muškarci od sto kilograma.

I ubrzo se morala ispričati zbog glasa jer nije bilo fer što je tako progovorila. Glas joj je bio topla, lelujava vječna melodija. — Ispričavam se — rekla je i ponovo počela čitati, ali ovaj put posve bezličnim glasom.

— Četrnaestogodišnji Harrison Bergeron — rekla je gakutavo — pobjegao je iz zatvora pošto je bio zatočen pod sumnjom da je kovao urotu protiv vlade. On je genijalan i atletski građen, nosi hendikepe i vrlo je opasan.

Na ekranu se pojavila policijska fotografija Harrisona Bergerona — sprijeda, postrance, sprijeda i ponovo postrance. Fotografija je prikazivala Harrisona u cijelom, i to postavljena pred mjeračem visine. Bio je visok dva metra i deset centimetara.

Sve ostalo na Harrisonu bili su utezi i kojekakva opterećenja. Nitko nikad nije nosio teže hendikepe. Sve ih je nadrastao prije no što bi stručnjaci iz uprave dospjeli smisliti nove. Umjesto malog usnog radija nosio je goleme slušalice i naočale s debelim valovitim lećama. Naočalama je bila svrha da ga učine poluslijepim i da mu uzrokuju nesnosne glavobolje.

Komadi starog željeza visili su po njemu kao ukrasi na boru, ali povješani bez ikakva reda. Harrison je kroz život morao nositi teret od stotinu šezdeset kilograma.

A kako bi nagrdio svoje ljepuškasto lice, uprava mu je naložila da na nosu nosi crvenu gumenu loptu, da brije obrve i zube pokriva nazubljenim crnim navlakama.

— Ako ugledate ovog dječaka — govorila je plesačica — nemojte, ponavljam — nemojte ni pokušati raspravljati s njim.

I tada se začula snažna škripa i vrata su silom iščupana. Televizijska je ekipa zavrištala. Harrisonova fotografija na ekranu je zaplesala kao da ju je stresao potres.

George Bergeron je ispravno ocijenio porijeklo trešnje a to mu i nije bilo teško jer se i njegov dom mnogo puta zatresao na isti način. — Nebesa! — rekao je. — To je svakako Harrison!

Taj mu je zaključak ubrzo zbrisao zvuk sudara automobila što ga je začuo u uhu.

Kad je George ponovo otvorio oči, na ekranu više nije bilo Harrisonove slike. Ondje je sada vidio živ živcati Harrison.

— Ja sam car! — uzviknuo je Harrison. — Čujete li? Ja sam car! Svi me od sada morate slušati! — Topnuo je nogom i cijeli se studio zatresao.

— Čak i ovakav kakva me vidite sada — vrisnuo je —obogaljen, unakažen, opterećen, najveći sam vladar od svih što su do sada vladali! Sada pogledajte kako postajem ono što mogu postati.

Harrison potrga konope svojih utega kao da su vrpce od smočena papira, konope koji su zajamčeno mogli nositi trista kilograma.

Harrisonovi željezni utezi pali su na pod.

Zatim Harrison ugura palce u lokot na okovanim hendikepima na glavi. Lokot se kao od šale otvorio. Slušalice i naočale poletjele su o zid.

Odbacio je lopticu s nosa i na ekranu je osvanuo muškarac pred kojim bi zadrhtao i sam bog oluje.

— Sad ću odabrati svoju caricu! — rekao je gledajući na ljude što su se prestrašeno skrutili na podu. — Neka prva žena, koja se usudi ustati, bude moja družica.

Prošao je koji trenutak, a onda se s poda podigla jedna plesačica, uvijajući se poput vrbe.

Harrison joj izvadi mentalni hendikep iz uha i nježno joj skine fizičke hendikepe. Naposljetku joj skine i krinku.

Bila je zasljepljujući lijepa.

— A sada — reče, uhvativši je za ruku — hoćemo li ljudima pokazati što znači plesati? Glazba! — naredi.

Glazbenici su se vratili na stolice i Harrison i njih oslobodi utega. — Svirajte najbolje što umijete — reče im — i učinit ću vas barunima, vojvodama i grofovima.

Glazba otpoče. Isprva normalna — jeftina, glupa, neuskla đena. Ali, Harrison dograbi dva svirača i stane mahati njima kao

dirigentskim štapićima pjevajući i pokazujući im kako da sviraju. — Potom vrati svirače na stolce.

Glazba ponovo poče, ali ovaj put mnogo bolje.

Harrison i njegova carica malo su poslušali glazbu, potpuno ozbiljna lica, kao da pokušavaju uskladiti s njom otkucaje svojih srdaca.

Izdigli su se na vrškove prstiju.

Harrison obuhvati svojim velikim rukama djevojčin tanak struk kako bi joj pomogao da se osjeti lakom poput perca.

A onda, u eksploziji radosti i sklada, njih dvoje poskočiše!

Ne samo da su prekršili zakone zemlje, već i zakone gravitacije i pokreta.

Uvijali su se, vrtjeli, poskakivali.

— Skakali su poput srna na mjesečini.

— Strop u studiju bio je visok devet metara, ali svakim skokom plesači su mu bili sve bliže.

Očigledno su odlučili poljubiti strop.

I poljubili su ga!

A zatim, poništivši gravitaciju snagom svoje ljubavi i volje, ostali su lebdjeti pod stropom i spojili usne u dugom, dugom poljupcu.

I baš u tom je trenutku u studio ušla Diana Moon Glampers, šef uprave za hendikepe. Dvaput je zapucala iz automata i car i carica bili su mrtvi i prije no što su pali na pod.

Diana Moon Glampers uperi automat na svirače, rekavši im da imaju samo deset sekundi na raspolaganju da se ponovo opterete.

U tome je trenutku pregorio Bergeronov televizor.

Hazel se osvrnula da nešto o tome kaže Georgeu. Ali George je izašao u kuhinju po limenku piva.

Vratio se s limenkom i zastao kad ga je stresao signal u uhu. A onda je opet sjeo. — Plakala si?— upitao je Hazel, videči da otire suze.

— Aha.

— Zašto?

— Zaboravila sam. Zbog nečeg tužnog na televiziji.

— A što je to bilo?

— Sve mi se to zbrkalo u glavi.

— Zaboravi tužne stvari.

— Uvijek to činim.

— Ti si moja dobra djevojčica — reče George. Trgnuo se. U glavi mu je odjeknuo puščani prasak.

— Hej — ovaj put je moralo biti gadno — reče Hazel.

— Reci to još jednom.

— Hej — ovaj put je moralo biti gadno.

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A,, München)

Ur, svemirska ludnica

Hrvoje Hitrec

Ime mi je Krion.

Zovu me Krion Stvaralac. Ja sam Izabrani, čuvar Kodeksa, a povjereno mi je dvadeset tisuća galaksija. Velik je to i odgovoran posao, pa iako mi je dano mnogo eona, ipak katkad sumnjam da ću uspjeti u svemu što mi je naloženo, i, što je gore od toga, ponekad sumnjam u smisao tog grozničavog stvaranja, premda u trenucima najveće koncentracije naslućujem dijelove nepojmljivog.

Osobno sam, hvala na pitanju, dobro. Imam ženu i dvoje krasne djece, Hira i Bonu, volim glazbu i znanstveno-fantastične filmove, a mrzim ta beskonačna putovanja koja me odvajaju od obitelji i mojega grada Uksora na planetu Arh. No, posao je posao, uostalom i moja supruga Vena, pa i Hir i Bona, rade to isto, jer kao i svi Arhijevci — a ima nas stotinjak milijuna — poznaju tajnu stvaranja. Nije čudo što smo tjelesno dakle tako rijetko zajedno.

Jednom u deset eona sastajem se ja, Krion Izabrani, s preostalom jedanaestoricom Izabranih, i obično su to koliko dosadni toliko i bespredmetni skupovi, budući da do sada ništa nije narušilo sklad naših odnosa, niti se ikad dogodilo išta nepredviđeno, jer su čak i eksplozije zvijezda — koje sam volio promatrati iz što je moguće veće blizine — bile programirane Kodeksom. Istina, bilo je nešto što me je privlačilo Izabranima, jer, koliko god je službeni dio sastanka bio obična iako nezaobilazna formalnost, toliko je kuloarski nastavak svaki put na novi, uzbuđujući način značio korak bliže Smislu. Na kraju krajeva, ipak se radilo o dvanaestorici najpametnijih bića u svemiiu. I nakon svakog samita ja sam u svojoj velikoj dvorani u Uksoru, okružen veličanstveno inteligentnim kompjutorima, lučio gomile gluposti od blijesaka bezgranične bistrine Izabranih i mislim da sam blizu velikom odgovoru. O tome poslije.

Rekoh, dakle, ja, Krion, da se eonima na tim zborovima nije događalo ništa. Eonima!

A sada je nastupio čas kad će se zbiti neobjašnjivo!

Dok letim tunelom broj 104, ne tako davno pronađenim, a koji znatno skraćuje put do galaksije Faber (moje tijelo inače spava u Uksoru) prepušten brizi kiborga koji vješto upravlja ovom kapljicom plazme, smanjujući brzinu u uskim procijepima crnog bezdana gdje bi

letjelica mogla postati most između materije i antimaterije — osjećam se nelagodno. Zašto se to moralo dogoditi baš meni, zašto u mojem dijelu svemira? O, prokleti rode Aosov, prokleti Uran i sin mu Zodus, zar da se zbog njih moram crvenjeti ja, Krion, pred Izabranima!

No, dobro, crvenjeti se možda neću, rekoh sebi, promatrajući srebrno treperenje aure, jer tko zna u koje tijelo će me smjestiti i je li taj čiji ću lik uzeti uopće stidljiv.,. ali svakako neće biti lako...

Na izlasku iz tunela, u trenutku kad je tahionima tjerana plazma usporila let, skupih se u malu loptu da što bolje podnesem šok prijelaza. Premda sam bio izvježban, osjetih onaj poznati i tako neugodni nagon rasapa. Potrajalo je to kratko, a onda kiborg uvede drhtavu masu u unutrašnjost klasične fotonske letjelice s prvenstvom prolaza.

Stigao sam kad se mrak spuštao na planetu Orh. Doček bijaše uobičajen, sa svim propisanim počastima, a onda me odvezoše do moje orhovske rezidencije i ponudiše da izaberem tijelo između desetorice odabranih spavača. Trudili su se da to budu dostojanstveni, postariji muškarci, što sličniji meni. Ušao sam u jednoga čije su mi se crte učinile najplemenitijima, ugađajući tako vlastitoj sujeti.

— Vrlo dobro ste učinili — javi se momak koji me je dopratio do rezidencije. — To je Mork, sin Barda Izabranog. Mork je otputovao na konferenciju u Pragodu.

— A nije valjda — rekoh. — Onda će se Bard prema meni vladati očinski, a ja to ne mogu trpjeti. Još mi samo to treba...

— Što hoćete reći s tim »još mi samo to treba«?

— Ali molim vas — pogledah ga oštro i on ponikne. — Svakako neću Morka — rekoh i prijeđoh u spavača pokraj Bardova sina.

Bilo mi je to oduvijek strano i neprilično, to uzimanje tijela kao da su hotelske sobe, ali na tako duga putovanja čovjek jednostavno ne može vući još i samoga sebe, jer bi to značilo nove komplikacije, ono ogavno zamrzavanje ili još nelagodniji transfer s toliko posrednika da se koji dio prsta, recimo, lako mogao zagubiti, pa onda urgencije, čekanje, moljakanje, ne!

— Smiješno — rekoh stoga kad sam ulazio u dvoranu gdje su ostali Izabrani već sjedili i strpljivo odgovarali na (uvijek ista!) pitanja novinara. — Smiješno je da se mi zapravo nikada nismo vidjeli kako valja.

Jesam li točno zapazio ili sam se prevario. Jesu li se zaista lecnuli kad su me vidjeli. Trajalo je to možda sekundu, dvije, a onda se jedan od njih nasmije i reče:

— Ja sam ja. Ja, Bard.

Bio je domaćin sastanka i očito je uživao u tome da napokon, nakon jedanaest putovanja, ugosti ostale Izabrane i pokaže im se u svom pravom liku.

Nisam našao na njemu ništa zanimljiva. Likovi koje je prije uzimao bili su, koliko sam se mogao sjetiti, mnogo markantniji. Ruke su mu bile prekratke, svijetloplave oči premeke, mnogo je bolje izgledao na filmu. Međutim, bio je predsjedavajući, a ja sam pred vijeće morao izaći s tim mučnim problemom o rodu Aosovu, pa sam mu se nasmiješio što sam simpatičnije mogao, najsimpatičnije što su usne moga posuđenog lica mogle izvesti.

Novinari i kamere su udaljeni, teška, lijepo oblikovana vrata ukrašena skupocjenim radanom iz galaksije Borg zatvorena, i Bard uze riječ:

— Ovo je dvanaesti sastanak, dakle posljednji u trećem ciklusu. Pozdravljam Izabrane i želim im dobrodošlicu — nasmiješi se dobrohotno. — Molim da svaki od vas govori o svom dijelu, da govori istinu, i samo istinu.

Opet su svi pogledali u mene. Duboko sam udahnuo i zagledao se u bijele pločice.

Prvi ustade Gork. Ušao je bio u tijelo neke zanosne spavačice, kao što je i inače imao običaj, a kako to nije bilo protiv pravila, nitko mu nije mogao prigovoriti, iako su se neki jedva primjetno smijuljili. Zatreptao je velikim trepavicama, ljupko napućio usne i progovorio iz dubine mesa u kojemu se očito ugodno osjećao:

— Tako mi moći stvaranja — zakune se držeći lijepo oblikovanu ruku na Kodeksu.

— Tako mi moći stvaranja — ponovi — ništa nije naudilo skladu novih rađanja, nisu se izobičajili principi, niti se koja prkosnica digla u nerazumnom buntu. Napučeni su oni zeleni planeti koje je za ove eone odabrao Kodeks, i bića što ih stvorismo blaga su a njihov intelekt propisane snage.

On sjedne i mačkastom kretnjom zahvali na pljesku.

I opet me svi pogledaše. Znao sam da znaju, ta čitali su mi misli, no ipak su postajali sve nestrpljiviji. Slijedeća tro jica izgovoriše uobičajene formule vrlo brzo, a onda se ja podigoh, drhtav i skrušen.

— Tako mi moći stvaranja — rekoh dok su mi prsti poskakivali Kodeksom — tako mi moći stvaranja, dogodilo se!

Bili su prestravljeni. Znali su, ali su se sada opet uplašili, jednako kao i pri prvom nagovještaju. Gork čak histe rično kriknu.

— Dogodilo se — nastavih. — Jedan rod mojih Arhijevaca pokazuje znake degeneracije.

Nastala je takva tišina da sam čuo kako pucketaju zvijezde. Naravno da to nisu mogli lako podnijeti, taj prvi znak istina još daleke ali izvjesne propasti.

— Radi se — proslijedili polako i tiho — o starom rodu Aosovu, o Uranu, braći mu i djeci.

Eonima nakupljana blažena opuštenost Izabranih ne stade u hipu.

Glave im se uspraviše, strah nestade, crte otvrdnuše i pokaza se sva čvrstina njihova duha.

— Gospodo— diže se Bard svečano — ovo je povijesni trenutak za svemir. Počinje treća od šest velikih faza, počinje fazaprekretnica. No ostanimo vedri, jer nam je dano još mnogo stvaranja, još mnogo rađanja i još mnogo radosti. A ti, Krione, ne budi očajan, jer moglo se to dogoditi u bilo kojem dijelu svemira. I, uostalom, znano je da se negdje moralo dogoditi. Čemu onda tuga, Krione?

Eto, tako je to bilo na Orhu.

Ja, Krion, pozvah dakle toga eona među eonima, po povratku sa skupa Izabranih — a pošto sam, odahnuvši duboko, opet zauzeo svoje tijelo (oh, kako sam se osjećao udobno i blaženo, kao u starim papučama), pozvah, rekoh, viđenije Arhijevee i saopćih im najkobniju među vijestima. Kiborg-žapisničar čekao je mirno, s razjapljenim grudima punim svježe vrpce, no nitko se ne javi za riječ. Potraja mučna tišina, a onda se raziđoše.

Sada je valjalo porazgovarati s Uranom. Poslao sam svoga sina Hira, koji je srećom baš bio u Uksoru, da pronađe i dovede onoga čija je sudbina sada tako bolno i usko pove zana sa sudbom Svemira. Hir je malo oklijevao, ali je naravno poslušao, gunđajući u kratku, crnu bradu, nešto o nedostojnim poslovima.

Sjeo sam u veliku dvoranu i zamolio kompjutor svoga snažnog TV-teleskopa da mi projicira kvadrant 205 K, što je odmah i učinio. Onda sam ga zamolio da mi izoštri samo zelenu planetu Ur.

Nasmiješio sam se kad sam izgovorio »Ur«. Ta zar nisam počeo raditi na toj planeti mnogo prije nego što je rod, tko zna zašto, odgađao da ga naselim inteligentnim bićima? O, koliko puta me je prividna sloboda izbora učinila smiješnim pred samim sobom, koliko puta se programirana sudbina — igrajući se sa mnom — tako dobro kamuflirala u moje misli da sam ih smatrao originalnima u nevinom veselju stvaranja. I to ime, »Ur«, zašto sam mu dao to ime — Ur?

Promatrao sam ga, glave oslonjene o dlan nalakćene ruke, dugo i sjetno. Nije se ni po čemu razlikovao od ostalih zelenih planeta. Sjećam se kako sam ga izabrao jer je veličinom odgovarao Kodeksu, kako sam ga izvukao iz mraka — bijaše naime mnogo, mnogo udaljenija od zvijezde no što je bilo propisano — kako sam je dakle nuklearnom eksplozijom izbacio iz putanje i približio svjetlosti, i kako sam magnetskom centrifugom dohvatio gomilu meteorita iz međuprostora pa ih stopio u skladnu malu kuglu koju sam zavrtio oko Ura i na tom satelitu ostavio posadu kiborga da bombardiraju planet modrim algama.

Nekoliko puta sam poslije kontrolirao Ur. Prvi put kad se atmosfera već bila pristojno ustalila, kad su već lijevale silne kiše i pukotine se punile vodama. Drugi put kad su divovske molekule

života pronašle novu oranicu i zabile se u nju, neizmjerno i čudesno raznolike i bijesne. I naravno treći put, kad su supstance-katalizatori stale stvarati prve proteinske lance, prizor koji me je oduvijek posebno oduševljavao. Život je stvoren, umjetne plave alge mogle su sada propasti...

I eto, ta moja ljepotica je predviđena za svemirsku ludnicu. Koje li ironije! Ur da bude prepušten Uranu i njegovim potomcima, Ur da postane klicom svemirskog tumora!

Uključih Uranov dom. Bila je to velika, niska zgrada, obrubljena kamenim trijemovima, na periferiji Uksora, podno brda zvanog Benek, okružena bujnim livadama i šumom, a kako su se sve naše ceste, kao uostalom i sva tehnologija, nalazile pod tlom, bijaše dom Uranov nalik na bijeli komadić mramora slučajno bačen u travu. Uran je, naravno, reagirao kako sam očekivao...

— A, napokon me se sjetio taj stari gad —viknuo je Hiru tako snažno da je ekran zatitrao.

Ne bih se složio da je moj otac, Krion Stvaralac, gad — odvrati Hir mirno. — Osim toga, Urane, razlog koji ga je nagnao da te pozove suviše je važan, a posljedice suviše dalekosežne da bi...

— Ha! Znao sam. Stari jarac se zapetljao u nešto što ne može izvesti sam! Sada je Uran dobar, je li gnjido? Sada Urana zovu da spašava! A znali ste me držati na lancu kad je sve išlo glatko.

— Dopusti da kažem — zadrhće Hirov glas — da moj otac nije jarac. A ako je ikad itko od Arhijevaca nešto uprskao, onda bi morao znati, a budući da si sebi najbliži, da ti si taj! Sjeti se Sarga!

— Sjeti se Sarga! Sjeti se Sarga! — ponovi Uran imitirajući Hirov glas. — A koliko sam prije toga imao dobrih, uspjelih, veličanstvenih stvaranja! Ja! I onda se sve to briše zbog jedne greške! Takvi smo mi...

— Pogreške nisu dopuštene, Nikada ih nije ni bilo otkako je Aihijetf'aca.

— Ma nije... — odmahne Uran. — Kao da ne znam, samo su dokazi uništeni... No dobro, reci starom da dolazim, uostalom i ne moraš, on sigurno prisluškuje...

Ja, Krion, naglo isključih Uranov dom, slegnuh ramenima i okrenuh se opet Uru. Približavao sam, širio ekran po svim stijenama dvorane, pa se nađoh usred vreve života. Ptice su mi letjele nad glavom, životinje se šuljale kroz visoku travu pored mojih nogu, a ribe su iskakale iz vode za mušicama.

Što će tamo učiniti Uran?

Osjećao sam kako me trese nemoćan bijes, isključio ekran i zadubio se u misli.

Tko smo mi?

Obuze me jeza, kao i uvijek kad sam bio na granici pojmljivog. Je li moja pretpostavka točna? Je li ta spirala što se zove svemir samo

divovska molekula jedne nedokučivo velike žlijezde, i jesmo li mi Arhijevci i ostali Odabrani u toj velikoj Kemiji samo programirani virusi koji potiču skladno stvaranje... I koliko je nedokučivo mnoštvo takvih kao što smo mi na istoj razini tog golemog Metabolizma?

Pokušah si predstaviti mnogobrojne katove u kojima vrijemeprostor raste pomnoženo uvijek istim brojem...

I zašto stvaramo te zelene planete? Jesu li oni nešto po put crvenih krvnih zrnaca? Jesmo li koštana srž nečija? O, tko da mi kaže opipavam li pravi odgovor! Ili možda ti zeleni planeti i nisu toliko važni sami po sebi, nego su samo inkubatori inteligentnih bića. Očito da je tako... Očito!

Pravilno rasprostranjen galaksijama, taj fluid inteligencije stvara napetost bez koje bi se ovaj naš dio nepojmljivog jednostavno raspao.

Je li to Smisao?

Protrljah najnoviji hit Sorba Markala, vrlo nadarenog skladatelja s planeta Orh. Kristal mi je poklonio na rastanku kratkoruki Bard... Tako sam bolje razmišljao. A i to s našom spiralom... zar nije nalik proteinskom lancu čija su vlakanca namotana na zavojnicu? I nije li onda antisvemir, u koji nam nije dopušteno ući, nije li i on spirala, samo što mu se zavojnice uvrću ulijevo? Ako je tako, onda smo makromolekule neke genetičke tvari. Utješno! Nismo dakle sitne sluge nekog statičkog oblika.

Hm...

I što onda znači TO što će se dogoditi na Uru? Po svemu sudeći samo jedno: da će to nedokučivo veliko isto tako jednoga dana umrijeti...

— O, Krione — prekine me glas kiborga-tajnika. — Uran Stvaralac želi da ga primite.

— Neka uđe — rekoh i pođoh prema vratima da ga do čekam.

Šta kažu svjetski stručnjaci

Ivo Košutić

Istraživanja profesora Naglića

Poštovani kolega Jurkoviću,

Vaše pismo sam, na žalost, primio tek danas, upravo sam se, naime, vratio poslije duljeg izbivanja iz žemlje.

Drago mi je što želite objaviti nastavak teme koju sam započeo člankom o istraživanjima profesora Naglića.

Moje jednomjesečno izbivanje najuže je povezano sa spomenutim člankom i ono što sam kroz to vrijeme dozinao objašnjava mnoge stvari. Želio bih, stoga, da sve to opišem u najkraćim crtama i bilo bi mi drago ako biste to objavili u vašem cijenjenom magazinu.

Drugarski vas pozdravljam uz izraze poštovanja

Ivo Košutić

Ubrzo poslije izlaska iz štampe magazina SIRIUS u kojem je objavljen članak pod naslovom: ISTRAŽIVANJA PROFESORA NAGLIČA, dobio sam brzojav ovog sadržaja:

»Komitet za koordinaciju naučnoistraživačkog rada Organizacije UN, čije je sjedište u Heidelbergu, bio bi vrlo počašćen ako biste nas posjetili kako bismo razmijenili informacije, vezane uz vaš članak koji je objavljen u jugoslavenskom časopisu SIRIUS. Opširno pismo slijedi.«

Brzojav je potpisao prof. đr Giinter Winterberger.

Smatrao sam da će se nesporazum razjasniti bez velikih teškoća. Očito je da su časni znanstvenici precijenili moju ulogu u svemu što je vezano uz zabrinjavajuću temu o kojoj sam pisao. No, pričekajmo pismo.

Pismo je stiglo tjedan dana poslije brzojava. Bilo je gusto pisano i opširno. Citirat ću nekoliko odlomaka:

»... Drugoga juna počinje u Heidelbergu redovito konzultiranje o postignutim rezultatima na području istraživanja bioloških znanosti. Prisustvovat će oko petnaest članova Komiteta iz raznih zemalja .. «

» .. Vaš posljednji susret s uglednim jugoslavenskim učenjakom, pokojnim profesorom Naglićem, inače našim dugogodišnjim stalnim članom, ponukao nas je da vas zamolimo za prijateljski i nevezan razgovor. Sasvim je vjerojatno, a to se naslućuje i iz vašeg pisanja, da

je tom prigodom profesor Naglić rekao mnogo više nego što ste mogli iznijeti u vašem interesantnom napisu. Za nauku je korisna svaka pa i najsitnija informacija, jer može poslužiti kao indikacija,.. «

» .. Oprostite što vam to spominjemo, ali držimo da je potrebno istaći da svi troškovi vašeg puta i boravka u našem gradu idu na teret Komiteta. S iskrenom nadom da ćete pri hvatiti naš prijedlog, prilazem vam obrazac koji izvolite ispuniti. Napose bih vas molili da izrazite svoje eventualne želje što se tiče udobnosti boravka, a svakako — ako je to u skladu s vašim okolnostima i željama — da nam omogućite da za vašeg boravka u našoj sredini kao svoga gosta možemo po zdraviti i vašu cijenjenu suprugu...«

»Kako nikako ne bismo željeli zloupotrijebiti vašu eventualnu spremnost da nam izađete u susret, učinit ćemo sve da vaš boravak ne bude preopterećen programom. Ipak, s obzirom na to kako ste obradili svoju temu u magazinu S1RIUS, bila bi s naše strane toplo pozdravljena vaša eventualna spremnost da na sličan način, ako ocijenite da bi to s publicističkog stajališta moglo biti zanimljivo, objavite kraću seriju o radu našeg naučnoistraživačkog skupa.

Dakako, ako vam pri jedlog ne odgovara, molim vas da na njega odmah zaboravimo, jer nipošto ne bih želio da bilo kako utječe na vašu odluku o dolasku u naš grad ..«

Dva dana kasnije dobio sam pismo od Generalne skupštine UNESCO-a, centrale u Parizu. Potpisao ga je naš sunarodjak, inače moj novinarski kolega i sadašnji predsjednik evropske centrale Milan Vukčević. Očito je u toku svega i sugerira mi da bez kolebanja prihvatim ponudu Komiteta za koordinaciju naučnoistraživačkog rada iz Heidelberga.

Posavjetovao sam se, dakako, sa svojom redakcijom i odgovarajućim institucijama naše vlade. Mišljenja su bila istovetna: to je moja privatna stvar. A ako baš inzistiram na ne kakvu stavu — nema nikakvih razloga da odbijem taj prijedlog.

Namjeravao sam odbiti ponudu Komiteta da snosi troškove. Međutim, moja redakcija, zbog svoje fizionomije, nije mogla koristiti eventualne priloge s tog puta, pa nije logično niti da snosi troškove. Drugim riječima, moram ili prihvatiti gostoljublje ili platiti sam.

Moj kolega iz UNESCO-a spomenuo mi je jednom rečenicom i to, uz izričitu napomenu, da me tako nešto uopće ne treba smetali, jer je uobičajeno da svi troškovi takvih susreta idu na teret Ujedinjenih naroda.

U Heidelbergu

Na štutgartskom aerodromu dočekao nas je šofer sa značkom UN u zapučku. Stojeći na izlazu, držao je pred sobom poveliku ploču na kojoj je pisalo krupnim štampanim slovima: HERR KOSUTIC!

Diskretno učtiv, šofer nas je vozio prema Heidelbergu gotovo bez

riječi. Bilo je već kasno uvečer. Odustao sam od pokušaja da odgonetnem kako izgleda predio kroz koji prolazimo. Poslije dva sata vožnje zaustavili smo se ispred tek najnužnije osvijetljenog ulaza u postariju, neveliku zgradu. Poslužitelj u odijelu s ukrasima na rukavima i ramenima priđe automobilu i otvori vrata. Vremešan čovjek u običnom odijelu, koji je stajao po strani, obrati nam se čim smo izišli iz kola:

— Dobro došli, gospođo i gospodine Košutić. Izvolite, vaše su prostorije pripremljene.

Mada umori od puta, ljubopitljivo smo razgledavali odaje. Bio je to apartman ne s prevelikim, ali ugodnim salonom, spavaćom sobom, prostranim predsobljem i nusprostorijama. Iza drvene pomične strijene u salonu nalazila se lijepo opremljena čajna kuhinja s odlično opskrbljenim barom i hladnjakom.

Makinalno sam upalio televizor. Upravo su završavale posljednje večernje vijesti i davala se prognoza vremena, što su ilustrirali panoramski snimci u nenametljivim bojama.

Na čvrstom pisaćem stolu našli smo mapu s hrpom turističkih informacija, omotnicama i papirom za pisanje, te vrlo ukusnom kožnom futrolom u kojoj je bio komplet za pisanje marke CROSS.

Pisamce, naslovljeno na moju ženu, ležalo je na stoliću u salonu, a uz njega minijaturni buket cvijeća. Kratko je pismo bilo ovog sadržaja:

»Poštovana gospođo Košutić, učinit ćete nam čast ako nam omogućite da vam pokažemo naše kolekcije. Želimo vam ugodan boravak u našem gradu. LUXOR COSMETIC.«

Malo smo se osvježili, presvukli i, otklonivši ponudu da nam serviraju u sobi, sišli dolje na večeru.

*

Idućeg je jutra s doručkom došla i posjednica prof. dra Winterbergera. Molio je da ja predložim termin za naš prvi susret i osobno upoznavanje.

Isti onaj sinoćnji šofer odvezao nas je u 11 sati u sjedište Komiteta. Bila je to zgrada kao i mnoge druge u starom sveučilišnom središtu, Haidelbergu: čvrsta dvokatnica okružena šumom plemenita drveća i s teškim drvenim reljefima na pročelju. Do ulaza vodio je puteljak posut bijelim šljunkom.

Prilično znatiželjni ušli smo u kabinet profesora Winterbergera. Dočekao nas je šezdesetogodišnjak potpuno sijede, guste i neukroćene kose. Osim meke puti, na licu su mu se osbito isticale čudovišno tamnoplave oči. Učtivo i na prvi pogled s lakom distancom zaželio nam je dobrodošlicu, a odmah potom, kao da želi odagnati eventualnu rezerviranost, blago nas je oboje obgrlio oko ramena i poveo prema

smeđim i dubokim naslonjačima od kože.

Tako je počeo naš boravak u Heidelbergu. Borakva, koji će se, prilično neočekivano, produljiti na skoro mjesec dana.

*

Prvoj sjednici Komiteta za koordinaciju naučno-istraživačkog rada, osim dvadesetak osoba raspoređenih oko velikog okruglog stola, prisustvovao sam kao počasni gost.

Uz redovne članove Komiteta, koliko sam shvatio iz pozdravne riječi prof. Winterbergera, bila su tu još trojica predstavnika hajdelberškog sveučilišta i jedna elegantna dama če trdesetih godina, koja je skup pozdravila u ime grada domaćina.

U tri kabine za simultano prevođenje dvije djevojke i jedan muškarac prevodili su na ruski, engleski i francuski odnosno njemački — ako govornik nije izlagao na jeziku domaćina.

Sjednica je očito imala protokolaran karakter. Za mene je bilo značajno samo ono što se ticalo programa mojih razgovora s odabranom petoricom znanstvenika, koji su spomenuti pojedinačno, pri čemu je svaki laganim naklonom dao svoj nijemi pristanak, što mi je omogućivalo da ih sve odjednom pokušam upamtiti. Dakako, svaki od te petorice znanstvenika zastupao je drugo područje naučnog rada.

Moramo reći da sam, slušajući imena i titule prisutnih velikana svjetske nauke, bio ponešto razočaran. Većinu tih imena sam već čuo, pa čak i znao ponešto o njihovu znanstvenu radu. Sada, kad sam ih promatrao ovako izbliza, činilo mi se da vrlo malo odgovaraju predodžbama koje imamo o vrhunskim znanstvenicima. Štoviše, za profesora moskovskog univerziteta LOMONOSOV, dra Sergeja Leonova prije bih re kao da je neki prekaljeni biznismen s izrazitim smislom za šalu, nego čovjek koji je već napisao brda naučnih djela.

Polovici prisutnih, bar po izgledu, nije bilo više od četrdeset, četrdeset i pet godina. To je pridonijelo da sam počeo osjećati izvjesnu prednost i postepeno potiskivati obazrivo sustezanje s kojim sam stupio u tu prostranu, tamnim drvom obloženu prostoriju. Razgovaralo se dosta tiho, a kad bi na trenutak svi umukli, čulo se samo jedva zamjetljivo zujanje rashladnih uređaja.

Bez ikakva ustručavanja petorica odabranih znanstvenika pogađali su se oko načina kako će mene eksploatirati, kao da je riječ o nekom rijetkom primjerku iz životinjskog svijeta. » .. Ja bih ga trebao pet do šest dana..«. » .. Meni bi više odgovaralo da ga obradim prvi..« — licitirali su, očito ne vodeći računa o mojoj prisutnosti.

Napokon je dogovoreno da razgovori počnu nakon glavnog referata sadašnjeg zasjedanja Komiteta, a to znači kroz četiri dana. Moj prvi sugovornik bit će baš šarmantni ruski znanstvenik, što sam,

ne znam ni sam zašto, gotovo priželjkivao.

Preostalo mi je, dakle, jedno poslijepodne i još četiri cijela dana. To vrijeme ja i žena možemo iskoristiti zaista kako god želimo, a potom će početi suluda jurnjava iz ruke u ruku, što mi se sada čini kao da je proteklo u trenu. Razgovarali smo, igrali tenis, satima šetali po vrtu i parku, sjedili za izvrsno opskrbljenim šankom — ali uvijek u društvu s nekim od petorice odabranih učenjaka.

Sve vrijeme vodio sam dnevnik u koji sam iscrpno upisivao iole značajno što sam proživljavao.

Mislim da će biti najbolje ako jednostavno iz tog dnevnika izdvojim samo ono, što mislim da bi moglo biti zanimljivo.

Evo, dakle, tih mojih zabilježaka.

Srijeda, 7. lipnja 1978.

Oko deset sati netko je zakucao na naša vrata. Otvorio sam i ugledao profesora Leonova, iako smo se dogovorili da ćemo se naći dolje u predvorju.

Ne čekajući da ga pozovem, ušao je i bez ustručavanja, široko nasmijan, obratio se mojoj ženi:

— Praščajte što upadam ovako nedolično odjeven. Ja sam Leonov.

Govorio je ponešto visokim, zvonkim glasom. A bio je zaista neobično odjeven: u bijelim, kratkim hlačama i grubo pletenom, vrlo prostranom puloveru s dubokim izrezom. Pod rukom je držao teniski reket u futroli od meke kože na kojoj je bio krupan natpis: DUNLOP. Na snažnim, suncem opaljenim i maljavim nogama imao je besprijekorno bijele teniske papuče i pamučne, plavo obrubljene čarape.

Nisam znao kako će reagirati moja žena i u želji da unaprijed otklonim eventualnu napetost, hitro sam dobacio:

— Profesor Leonov je moj prvi istražitelj.. Unaprijed se bojim da ću ga razočarati.

Rus se ponovo nasmije onim svojim dječačkim načinom:

— Ma što to govorite? Vi ćete mene razočarati jedino ako sada kažete da ne igrate tenis ..!

Nasmijao sam se i ja. Bilo mi je drago što sam vidio da se i moja žena počela opuštati.

— Igram! U stvari — igrao sam. Pomalo, dakako. No, to je davno prošlo vrijeme.

— Ništa od toga. Gospođo! — obrati se mojoj ženi gotovo familijarno — potjerajte ga.

Obukao sam što sam uspio pronaći među svojim stvarima, i mogu reći da je malo nalikovalo na tenisku opremu. Čuvar teniskih terena pobrinuo se za ono što mi je nedostajalo.

Rus je bio nadasve pažljiv i vješto mi je slao lopte koje nije bilo teško vraćati. Sve je vrijeme nešto dovikivao, iole uspjelije moje

poteze oduševljeno bi hvalio, a greške, kojih je bilo i previše, spretno je popravljao.

Poslije kojih pola sata pružio mi je priliku da odahnem. Kipeći od snage brisao se golemim ručnikom i odjednom, iz čistamira—dobaci:
— A ono što ste pisali, čista je glupost..! Praščajte, tovarišč Ivan. .

Bit će da sam se sav zajapurio, jer je požurio da ispravi:

— No, no, nisam mislio loše.. Nije bilo slabo napisano, ali...

Tako je, eto, počeo naš prvi razgovor. Rus mi je vrlo jezgrovito, s ponešto tvrdim, udžbeničkim njemačkim jezikom, potpomažući se svojim materinjim — govorio stvari koje su me odmah na početku zaprepastile.

— Znate što, tovarišč Košutić, nauka već ima odgovor na mnoga pitanja, ali čemu se razbacivati s tim? Čovječanstvo neće izumrijeti na takav ili bilo kakav sličan način, i s te strane nema apsolutno nikakve opasnosti. Dapače, opasnost je na sasvim suprotnoj strani: kako postići kontrolu nad sve bržim i vrlo zabrinjavajućim porastom stanovništva na ovoj kugli zemaljskoj, koja će uskoro postati pretijesna? A istovremeno, čovjek i nauka svim silama nastoje produljiti životni vijek, i teže da ne kažem — besmrtnosti. I što ako se tu brže uznapreduje? Odmah da vam kažem i da sve to malo pojednostavimo: nalazimo se na samom pragu vrlo značajnih otkrića. Da vas nešto upitam: zar je vama prirodno što tako savršen produkt kao što je ljudski organizam zakopavamo iz čista mira u zemlju, prepunu kojekakvih nametnika, oprostite... Ili da ga čak spaljujemo!? Možda vam je poznato, a možda i nije — ugledni francuski biolog Jean Rostand je svoj dugogodišnji istraživački rad na tom području upravo počeo realizirati i u praksi.

— Dopustite, profesore, da se malo oporavim od šoka. Pa vodite li vi računa da sam ja u prvom redu novinar, da bih sve to mogao objaviti?

— Objaviti? Pa to je već svima poznato.

— Tko su to: svi? Najšira čitalačka publika?

— Pa.. djelomično. Ali, to i nije bitno. Značajnije je što zna i može nauka. I vašem je prijatelju, mojem vrlo poštovanom kolegi, profesoru Nagliću to također bilo poznato. Zato i držim da ono što ste objavili o vašem posljednjem razgovoru i nije najbitnije. Siguran sam da je govorio i o drugim stvarima.

Zamislio sam se. Očito je da me Rus navodi na razgovor koji njemu odgovara. No, moram priznati da sam se sjetio da je Martin spominjao i neke, kako sam tada mislio, usputne stvari kao na primjer: da će tek sada doći do izražaja opasna tendencija u biološkoj nauci, koja bi mogla kuglu zemaljsku pretvoriti u naseobinu monstruma. Tada tome nisam davao veće značenje, niti znam što je stvarno mislio.

— Da — odvratih poslije nekog vremena — spominjao je da bi to

još više stimuliralo istraživanja u pravcu umjetnog začeća ..

— No, no, nastavite samo. Što u vezi s tim..?

Četvrtak, 8. lipnja 1978.

Tri posljednja dana je bilo vruće kao usred najžešćeg ljeta. A kada smo jutros pogledali kroz prozor, imali smo dojam kao da smo prespavali nekoliko mjeseci. Ono što smo vidjeli, nalikovalo je na kišovitu, hladnu i neugodnu jesen.

Profesor Leonov me je čekao u predvorju nevelikog, starog dvorca, koji je očito tek vrlo diskretnim adaptacijama prilagođen udobnom smještaju gostiju i članova Komiteta UN.

— Tko bi radio po ovako pasjem vremenu! Idemo u bar! — dobacio je čim me je ugledao.

Nosio sam preko ramena svoj UHER. Namjeravo sam, kad god mi se za to ukaže prilika, snimati razgovore kako bi kas nije mogao načiniti što pouzdanije bilješke. Leonov ne samo što nije imao ništa protiv snimanja, već kao da je očekivao da ću se baš tako i vladati.

Sjedimo za teškim hrastovim šankom i razgovaramo o ljepotama Jadrana i njegovih uvalica koje, kaže on, nikada na žalost, nije vidio. Ali, već dok razgovaramo o njima i po onom što je čuo, dovoljno mu je da zamrzi ovu neljubaznu klimu.

— Morate jednom doći na Jadran, profesore. Sve više nas vaših ljudi posjećuje.

— Doći ću. Sigurno ću doći! — promrmlja nekako zamišljeno.

Šutimo i ispijamo piće, koje nam po ovako tmurnom vremenu izgleda prehladno.

Nakon poduljeg muka Leonov počne nekakav svoj monolog. Ubrzo sam shvatio da je to u stvari njegova taktika da me stimulira na razgovor o stvarima koje su njemu bile na umu.

Trudim se da neprimjetno uključim magnetofon, ali on to opaža, no uopće se ne osvrće i govori dalje.

— Vas muči problem koji vam je sugerirao profesor Naglić. Uvjeren sam da on nije namjeravao u vama probuditi ambiciju da upozorite čovječanstvo na moguće samouništenje. Zapravo, profesor Naglić i nije svoj naučnoistraživački rad usmjeravao u tom pravcu. On je bio jedan od znanstvenika, koji je vrlo ozbiljno proučavao nasljedne osobine što se prenose na potomstvo genetskim putem. O tome ćete više razgovarati s profesorom Watsonom, na čijem je odjelu u MOUNT SINAI HOSPITALU u New Yorku profesor Naglić proveo dosta vremena i osobno sudjelovao u istraživanjima nekih naučnih hipoteza. Profesor Naglić je više strahovao od opasnosti da se počne ostvarivati stravičan program, za koji nitko ne može reći kako će završiti.

Leonov je ušutio, a ja se u prvi mah nisam usudio progovoriti, da ga ne bih odvratio od tog razgovora koji me je veoma zainteresirao. Sjetih se nečega što bi ga, držao sam, mo glo potaknuti da nastavi.

— Moj prijatelj Naglić mi je višeput spominjao te svoje posjete. Mislim da ga je naročito interesirao rezultat nekih mikrokirurških eksperimenata, čak mi je tu temu pokušavao sugerirati za novine. »To bi mogla biti veća revolucija od čovjekova silaska s drveta ..« — znao bi reći, a ja nisam znao govori li ozbiljno ili se šali.

Da, to je baš ono od čega strahuju mnogi znanstvenici. Uzmimo, na primjer, hipotezu, koja nije daleko od toga da bude naučno potvrđena, da bi se već danas i uz sadašnje mogućnosti mikrokirurgije i mikroskopske tehnike mogli mijenjati genetski sadržaji rasplodnih, pa čak i ne samo rasplodnih stanica. To znači, da bi se pomoću kombinacije kromosomskog sastava moglo unaprijed odrediti kakvo će biće iz toga nastati. Drugim riječima, spretan mikrokirurg zaista bi ostvario ono što se u svim vjerskim sektama pripisuje bogu: mogao bi stvoriti čovjeka na svoju sliku i priliku, upravo onakva kakva želi. Na primjer: ako mu se prohtije, stvorio bi doslovnu kopiju Haslavnog violinista, ili šampiona na duge pruge; znanstvenika koji može ostvariti mnogo, dugovječna bića... Prenošenjem apsolutno svih osobina na novozametnuto i kasnije rođeno bi će mogle bi se postizati najbanalnije pojedinosti kao što je, recimo, nekakva sitna pigmentska točkica na koži na istom mjestu gdje je ima i »otac«, koji i ne bi bio pravi otac u sadašnjem shvaćanju.

— Što hoćete time reći da ne bi bio pravi otac?

— Nisam rekao da ne bi bio, već da bi se njegovo »očinstvo« u određenom smislu razlikovalo od našeg poimanja te uloge.

Transplantacijom stanične jezgre bilo koje stanice uzete s muškarca, koja bi se usadila u žensku spolnu stanicu, umjetno bi se stvorio zametak, koji se onda može dalje razvijati u utrobi bilo koje žene. Ali, rodio bi se potomak kakva danas ne možemo ni zamisliti, koji bi u potpunosti produljio živjeti životom svoga još živog oca, bez i jedne jedine, makar i najsitnije tjelesne ili duševne razlike.. To je bila jedna od najhitnijih preokupacija profesora Naglića. Zajedno s danas već brojnim timom znanstvenika on je na tome radio cijeli svoj vijek.

Poslije ručka, koji mi nije osobito prijao jer se nikako nisam mogao osloboditi predosjećaja da će moj boravak u Heidelbergu krenuti smjerom koji sada ne mogu ni naslutiti, što bi me možda moglo pokolebati u već tinjajućoj želji da o svemu tome pišem — sjedio sam na maloj terasi našeg apartmana. Pušeći svoju uobičajenu i jedinu dnevnu lulu, kraduckao sam škrte zrake sunca koje se počelo pomaljati kroz tmaste oblake. Razgovor ćemo nastaviti sutra. Profesor Leonov je predložio da krenemo na izlet do obližnjih jezera gdje postoji, kako se izrazio, najljepši kutak na kugli zemaljskoj. To je u meni probudilo malo optimizma, što mi je i trebalo, jer sam se već obeshrabrio slušajući o svemu što nauka očito već vrlo dobro zna, ali neprekidno radi »iza naših leđa«.

Sutra ćemo poći utroje: moja se žena, naime, već počela dosađivati. Obišla je sve u Heidelbergu što ju je moglo interesirati, a i vrijeme je bilo ogavno.

Petak, 9. lipnja 1978.

U automobilu kojim ćemo poći na taj mali izlet već je sjedio ruski znanstvenik, ali nije bio sam. Osim šofera, bio je tu još jedan muškarac čijeg se lica sjećam s prvog sastanka Komiteta. Neće to, dakle, biti izlet utroje.

Vi se, svakako, sjećate: profesor Channing.. Profesore, upoznajte gospođu Košutić. Nismo do sada bili baš kavaliri, ispravimo to malo.

Mršav, krut pedesetogodišnjak s naočalama uokvirenim bijelim zlatom, što mu je davalo izgled osobito mudra čovjeka, mrgodno se naklonio, čineći pri tom najminimalnije pokrete.

Rus žustro iziđe iz kola i otvori prednja vrata mojoj ženi, a potom se nas trojica nabismo otraga.

Vozili smo polako i usput besmisleno komentirali ono što se vidjelo kroz prozor. Profesor Channing me je iznenadio: očekivao sam da će s njime biti teško, ali se pokazalo da je njegova namrgođenost zapravo samo maska. Brbljetao je koješta, trudio se da zapazi neku zanimljivu pojedinost u krajoliku, ali to bi ispalo naivno i beznačajno.

»Kutak«, kako ga je bio najavio Leonov, bio je zapravo kulminacija prirodne ljepote koja se činila tako privlačna i čista kao umivena, da je sve nalikovalo na nekakvu kič-razglednicu.

Terasu male gostionice na rubu šumice ugledali smo kad smo već stigli na proplanak ispod kuće.

Profesor Channing, jedan je od vodećih učenjaka Sjedinjenih Američkih Država i rukovodilac Odjela za medicinsku genetiku naučnoistraživačkog Instituta američkog zrakoplovstva RAND CORPORATION. Ta se znanstvena ustanova, među ostalim naučno-istraživačkim zadacima s područja bioloških nauka, bavi i tzv. neostvarivim idejama. Drugim riječima, za njene znanstvenike nijedna hipoteza nije toliko apsurdna da se ne bi trebalo njome pozabaviti.

Mnoga genijalna čovjekova ostvarenja nastala su iz naoko suludih zamisli. Napokon, to najbolje potvrđuje tzv. naučno-fantastična literatura, koja je znanosti poklonila mnogo korisnih inicijativa — obrazlagao je profesor Channing stavove svoje ustanove, a ti su očigledno bili i njegovi.

Sada je za razliku od utiska koji sam stekao kad sam ga ugledao, ostavljao dojam jednog od tih ljudi, kojima biste povjerovali već na samu riječ.

Zapazio sam da naš razgovor moja žena prati s neprikrivenim zanimanjem.

Uključio sam magnetofon. Još jednom sam ustanovio da to ovdje nije nikoga naročito impresioniralo. Dok slušam američkog učenjaka

nehotice razmišljam o svojoj ulozi u svemu ovome. Imam nekakav neodređeni osjećaj da nešto nije kako treba, ali nikako ne mogu sam sebi objasniti zašto tako mislim.

— Makar je predviđeno da ja odgovaram na pitanja, možemo li malo zamijeniti uloge? — obratih se profesoru Channingu.

Rus je šutio i samo se nekako suučesnički smješkao.

— Samo izvolite! — brzo i neočekivano spremno prihvati Amerikanac.

— Čitao sam ponešto iz vaše knjige »GENETIČKI KOD — BIOLOŠKA SPOZNAJA NAŠEG STOLJEĆA«. Ako sam dobro shvatio, nauka već danas može stvarati, da ih tako nazovemo, ljudske robote, čovjekolika bića koja bi trebala obavljati one najniže i za suvremena čovjeka već pomalo nedostojne poslove. Vi u knjizi otprilike kažete: »Ta bića bi morfološki bila potpuni ljudi, ali bez ikakvih emocija i na beznačajnoj intelektualnoj razini...«. Nije li to stravična slika?

Dok sam govorio, američki me je znanstvenik promatrao s neprikrivenim iznenađenjem, koje čak ni Rus nije uspijevao sakriti.

Ovo moram malo objasniti. Naime, ona četiri dana što sam bio bez ikakvih obaveza, djelomično sam iskoristio da u sveučilišnoj biblioteci potražim neke novije radove petorice učenjaka s kojima sam trebao razgovarati. Listao sam njihove knjige i priopćenja s naučnih skupova, pravio bilješke i nastojao se koliko-toliko pripremiti za dijalog. I eto, već se pokazalo da sam dobro uradio.

— Iznenadili ste me, gospodine Košutiću. Moram priznati da mi laska što ste se potrudili da potražite moje radove. No, da, vi ste sada postavili jedno pitanje, što ima veću težinu od mnogih koje sam ja pripremio vama. Ne znam što bih vam odgovorio. Zapravo — znam, ali se bojim da bih rutinskim odgovorom mogao ostaviti pogrešan dojam. Jer, ako bih vaše pitanje sasvim pojednostavio i još ga malo proširio, zapitao bih sebe i vas: treba li nauka uopće nastaviti tim putem? A odmah bih postavio i pitanje, koje ujedno može biti i odgovor: a tko i kako to može spriječiti? Nauka već danas može, naime, bez teškoća doslovno stvoriti ljudsko biće, kako se to malo vulgarno kaže, iz epruvete (razgovarali smo, razumljivo, prije senzacionalnih vijesti o navodnom pothvatu britanskih biologa). Što ćemo staviti u tu »epruvetu«, to je već gotovo beznačajan problem. Ako baš želimo, može to biti i čovjek-robot, kako ste vi to dosta dobro nazvali.

— Vi, dakle, držite da je to sasvim ozbiljno!?

— Dopustite da vam odgovorim jednim protupitanjem: imate li vi, gospodine Košutiću, vlastitu djecu?

— Imam. Tri odrasla sina.

— E, a sada nastojte odgovoriti najiskrenije: dogodio se težak kvar na kompliciranom nuklearnom uređaju. Ako se hitno ne otkloni,

posljedice će biti katastrofalne. Otkloniti ga može samo ljudska ruka. Da li biste, da spasite mnoge živote i spriječite najveću katastrofu, pristali da to uradi vaše dijete, a pri tom znate da ono neizbježno žrtvuje svoj život? Ili biste ipak više voljeli da to učini onaj, kako rekoste, ljudski robot, biće bez emocija, inteligencije i razuma...? Napokon, zar do sadašnja nastojanja da se neke životinje uvježbaju za oba vljanje izvjesnih poslova nisu već nešto slično?

Moja je žena naglo ustala i udaljila se.

— Prestanite! — huknuh brišući znoj, koji mi je odjednom izbio po čelu.

— Zašto, tovarišč Ivan? Nije izlaz u tome da ne govorimo — javi se Leonov, očito zainteresiran da ta tema, kad je već dotaknuta, ne ostane nedorečena. — Postoji jedan čovjek, za kojeg gotovo svi znanstvenici svijeta kažu da je najveći ljudski um što se rodio na našoj planeti u povijesti čovje čanstva...

— Znam, dr Joshua Lederberg, biokemičar...

Rus neuobičajeno nervozno odmahne rukom, kao da hoće prekinuti moje amatersko razmetanje.

— ... Profesor Lederberg, koji tvrdi, da nije daleko trenutak, kad će se moći kombinirati životinjski i ljudski reproduktivni materijal. Čak se i on sam ježi pri pomisli na tako nešto. A ja vam sada, evo ovdje, mogu tvrditi, u povjerenju ili ne — kako vam drago, mi već sutra, ponavljam: sutra — možemo učiniti tako nešto. E, pa što će onda biti s bićem koje će se roditi pod takvim okolnostima?

Iako je profesor Leonov izgovorio posljednje riječi vrlo povišenim glasom, gotovo bijesno, nisam imao dojam da se naljutio. Vjerojatno je i njega samoga zabrinula čovjekova budućnost. Ali, naš je razgovor sasvim skrenuo s tema koje su bile predviđene programom.

Ponedjeljak, 12. lipnja 1978.

Dobro nam je došao predah od dva dana vikenda. Na koktelu, koji se priređuje kako sam saznao, na kraju svakog radnog tjedna, u petak poslije podne, susreo sam se i razmijenio po neku riječ sa svom petoricom znanstvenika, koji već jesu ili će biti moji sugovornici.

Bilo je ondje osim dviju žena, koje su članovi Komiteta, još nekoliko žena, pa sam tek tada shvatio, da moja supruga nije jedina osoba koja neobavezno boravi u Heidelbergu. Za čas su je supruge prisutnih znanstvenika prihvatile i odvukle nekamo, što mi ni najmanje nije bilo krivo. Od sada, sasvim sigurno, neće više biti osamljena.

Channing i Leonov držali su se kao da uopće nije ni bilo onog mučnog razgovora.

I evo sada, na početku novog tjedna, koji će sasvim sigurno donijeti mnogo neočekivanog, sjedim u malom salonu-biblioteci, pijem njemačku filter-kavu i čekam profesora Jamesa Watsona.

Zapravo se osjećam ponešto neobično, jer ovo je prvi put da ja čekam onoga s kim trebam razgovarati.

Prošlo je već dvadesetak minuta. Zabrinuo sam.se: da nije neki nesporazum posrijedi?

Međutim, sve je u redu. Čim se pojavio, shvatio sam da je stari profesor imao ozbiljan razlog za zakašnjenje.

— Ja sam James Watson. Sada radim na oksfordskom sve učilištu...

— ... poznatom po senzacionalnom eksperimentu sa žabom...

— ... poznatom po istraživanjima mogućnosti korištenja jezgre običnih, dakle ne samo spolnih muških stanica za mikro-kirurško transplantiranje na mjesto svjesno uništene jezgre ženske stanice — prekinuo me bez podizanja glasa stari profesor. Kao da drži predavanje za nekom katedrom, govorio je monotonim, ali vrlo tihim glasom.

Može mu biti šezdeset, ali isto tako i devedeset godina. Vrlo je niska rasta, nemarno, da ne kažem neuredno odjeven, živahnih i nemirnih očiju i lica prepuna dubokih bora pa nametljivo podsjeća na pticu grabljivicu. Dok govori svojim prigušenim glasom, ne skida očiju sa sugovornika, po čemu sam ocijenio da bi teško podnio neslaganje.

Ono zbog čega je zakasnio vidjelo se napadno: desna mu je ruka u svježem zavoju i ovješena remenom o vrat.

— Oprostite što kasnim — nastavi pošto je doslovno nestao u dubokom naslonjaču. Smrknuo se i podigao ozlijeđenu ruku:

— Malo sam se polio kemikalijom i pogledajte što su mi učinili...!«.

Mada me je u prvi mah njegova ledena ozbiljnost obeshrabrila, odlučio sam nastaviti zapitkivanja. I ponovo sam se uvjerio da je još jedan sugovornik spreman odgovarati.

— Smijem li, profesore, pitati nešto što će možda djelovati deplasirano, ali ja sam, dakako, totalni amater. Unaprijed vas molim da mi oprostite ako je pitanje glupo!

Sada je došao trenutak da se ja zapanjim.

— Smijete i odgovorit ću na svako vaše pitanje, makar bilo i provokativno.

Ovo je profesor Watson izgovorio na vrlo korektnom hrvatskosrpskom jeziku, pri čemu mu se nijedna žilica na licu nije pomakla.

— Kako...? Što to znači...? — mucao sam, zbunjen više nego što sam želio.

— To znači — škrto se nasmiješi stari profesor — da sam nekoliko godina proboravio u vašoj zemlji; da i danas imam ondje nekoliko vrlo dobrih prijatelja, i da svakog ljeta provedem mjesec i pol dana u Dubrovniku, što nipošto ne bih propustio i zbog odmora i zbog Dubrovačkih ljetnih igara. Da čujem to pitanje!

Sabrao sam se i, sada na svom jeziku, što je neusporedivo lakše,

nastojao sam priliku najbolje iskoristiti.

— Vaša je hipoteza da se primjenom mikrokirurgije i presađivanjem stanične jezgre odabranih »donora« — kako biste vi to stručno rekli, odnosno davalaca i primalaca — mogu programirati izuzetne sposobnosti budućeg bića. Znači li to da bi, ostvare li se takve hipoteze, učenjaci mogli, ako to zažele, pro izvoditi nadljude?

— U prvom redu to nije nikakva hipoteza već naučno potvrđena spoznaja. Drugo, nauka dokazuje što može, a ne šta mora učiniti. I treće, ako je netko, recimo, bogomdani virtuoz na violini, to još ne znači da je natčovjek.

— Ali, produkt takva načina razmnažanja ljudske vrste, koliko sam shvatio, bio bi doslovna kopija »oca«, ako je to još uopće održiv termin. Ne bi li tako, poslije izvjesnog vremena, nastale čitave serije potpuno istovetnih ljudi? Da budem banalan: što bi tada još značii otisci prstiju, lični opis, borba za otkrivanje pravog zločinca...?

— Razumljivo je da bi bilo problema. Čak bi možda trebalo prilično revidirati i dosadašnja shvaćanja roditeljstva.

— Ja bih vam sada, profesore, postavio vrlo neugodno pitanje, a vi odgovorite ili zaboravite na njega...

— Do kada ćete se vi ispričavati? — obrecnuo se.

— Tko jamči da se priroda neće pobuniti protiv takva nasilna mijenjanja milijune godina starih bioloških zakona? Što ako neka »obična« stanica, koja je nadomjestila spolnu, a u vašim sam radovima pročitao da to može biti svaka stanica muškarca, pa čak i ćelija kose!, dakle, što ako ona unese u buduće živo biće neke neočekivane osobine, koje bi se ispoljile tek u kasnijoj životnoj dobi, da ne kažem: u nekoj od budućih generacija?

— Već su me upozorili na tu vašu naviku da kopkate po tuđim naučnim radovima. Nemam ništa protiv toga, premda vas je to odvelo u krivom pravcu. Sada vam mašta radi pretjerano. No, da i ja vas nešto pitam: tko je dosad mogao znati kakvo će se biće roditi i hoće li od njega postati nobelovac ili sitni kriminalac? Smije li tako uznapredovala nauka i dalje tolerirati da se rađaju budući gangsteri, patološki ubojice, kreteni i luđaci?

Ostatak razgovora protekao je u nastojanju profesora Watsona da sazna nešto o mojem posljednjem razgovoru s Martinom. Nisam, međutim, imao osjećaj da je on to činio s nekakvim naročitim entuzijazmom.

Srijeda, 14. lipnja 1978.

Prilično rano ujutro krenuli smo automobilima prema Bonnu, gdje ćemo — zapravo u Siegburgu — gradiću pokraj Bonna — posjetiti Medicinski znanstveni institut. Istoga dana pred večer iz Kolna ćemo avionom nastaviti u Hamburg.

Običaj je, tumačili su mi, da se prigodom svakog zasjedanja

Komiteta organiziraju posjeti njemačkim znanstvenim ustanovama ili zanimljivim kulturnim i industrijskim središtima. Obično se članovi Komiteta podijele u dvije-tri skupine i svaka ima svoj program.

Vozimo se u dva automobila. Pošli smo starim, kako se u žargonu običava reći — Goebbelsovim auto-putom (sagrađen je prije rata iz propagandnih razloga, jer mali broj automobila nije zahtijevao takve suvremene prometnice)., Zaustavili smo se u Bambergu da bismo predahnuli i doručkovali. U Siegburg smo stigli oko jedan sat poslije podne. Objedovali smo u tihom kineskom restoranu, gdje se čovjek osjeća kao u sinagogi, punoj discipliniranih vjernika. Ali, tkogod drži do dobra jela, neće se pokajati što je došao.

Za stolom smo s Leonovom. Nekako neopaziee smo se sprijateljili i gotovo potpuno odbacili konvencionalnost. Već se vladamo kao svoji među strancima.

Leonov zna biti sarkastičan.

— Nije loše: ljudi-roboti! Samo, da li je to nešto novo? Zar već sam čovjek nije savršeni robot koji je programirala priroda? Može li čovjek vladati složenim funkcijama svoga organizma? Recimo: može li mijenjati ritam srca, krvotok, kontrolirati emocije? Zna li čovjek zašto ga, na primjer, boli glava? Zapravo, ljudski je organizam robot, ali još nedovoljno proučen.

Mi, zapravo, samo ugodno ćaskamo. Leonov sve to govori kao da iznosi neke svoje dojmove i to ravnopravnim sugovornicima.

Poslije ručka posjetili smo Medicinski institut, koji na mene nije ostavio osobit dojam. Ni ostali se nisu trudili da prikriju nestrpljivost i želju da što prije prebrode usputnu obavezu i nastave put.

Čim smo ušli u »boeing 727«, tradicionalno zračno prometalo u unutrašnjem prometu Savezne Republike Njemačke, začusmo kako nas netko doziva. U sredini aviona stajao je, rekao bih, mlađi čovjek. Upoznao sam ga na koktelu: to je Nijemac, dr Hans Kluge, s kojim također kanim razgovarati.

Smiješeći se, pokazao je na tri slobodna mjesta s desne strane: — Čuvam sa vas. Izvolite, gospođo Košutić, želite li do prozora?

Lice mu je bez ijedne bore. Kad se nasmije ukažu se dva besprijekorna niza zubi. Odjeven je vrlo birano i cijelom svojom pojavom ostavlja dojam nadasve obazrive osobe, gotovo kao idealno zamišljeni natkonobar iz nekog superluksuznog restorana.

Tih pola sata vožnje do hamburškog uzletišta govorio je samo on.

— Ja sebi u ovom času prisvajam ulogu dvostrukog domaćina: jedini sam Nijemac u Komitetu, a putujemo u moj rodni grad gdje i danas živim. Posjedujem ugodnu kućicu u neposrednoj blizini Hamburga, ni petnaestak kilometara daleko... Oprostite mi što sam toliko nasrtljiv... ali bih želio gospođu i vas zamoliti, da budete naši gosti za boravka u Hamburgu. Moja će žena doći kolima na

aerodrom... Zaista vam nipošto ne bih želio pokvariti boravak u našem gradu, ali... učinili biste mi neprocjenjivu uslugu ako prihvatite... Obećavam unaprijed, bez obzira što odlučili, da bih sve učinio kako biste sami sebi načinili program boravka koji vam najviše odgovara... A i mojoj bi ženi bilo drago. Vidjet ćete, ona vas neće razočarati.

Govorio je o ćudljivosti hamburškog vremena, o zagađenosti rijeke Elbe, saobraćajnoj bezizlaznosti... Jednostavno nije stizao završiti do kraja jednu temu, a već bi počinjao novu.

Gospođa Kluge nas zaista nije razočarala. Mada smo se ja i moja žena osjećali pomalo glupo i nipošto nam se nije sviđala ta kombinacija preučtivog Klugea, profesorova nas je supruga, jednostavno rečeno — razoružala. Sušta je suprotnost svojem suprugu: oniska ali vitka, tamnoputa, ležerno no znalački odjevena, neprestano nasmiješena, ukratko, kao da je stvorena da popravi sve ono što joj muž zabrlja u odnosima s ljudima.

— Mogu zamisliti koliko ste bijesni na mog muža. On vas je, vjerojatno, pozvao u goste na takav način, da vam je sada krivo što ste uopće došli u Hamburg...

— Jo...! — molećivo procvili plavokosi profesor i snuždi svoje punačko lice.

Ona se uopće nije obazirala na njegove proteste.

— No, uzmimo nas dvije stvari u svoje ruke, gospođo Košutić. Vidjet ćete, imat ćemo dva prekrasna dana, već sam pripremila cijeli naš program, još samo da ga vi odobrite.

Sve su se dileme rasplinule tako reći neprimjetno. Dvije su žene već tako intimno brbljale, da se dobivao dojam kao da se poznaju godinama. Nisam se mogao naučiti odakle mojoj ženi odjednom takvo bogatstvo kompliciranih njemačkih riječi dok je simpatičnoj Njemici pripovijedala što je sve uspjela pronaći u hajdelberškim trgovinama.

Moram priznati da su dva dana u povelikoj Klugeovoj kući protekla mnogo ugodnije nego što sam očekivao. Za večerom na sjenovitoj terasi ispred kuće saznali smo nešto više o ta dva sasvim oprečna bića, pa i to da su u braku već petnaest godina, no djece nikad nisu imali. Ja i moja žena nehotice se pogledasmo, očito oboje misleći u tom trenutku na isto.

Koliko god je kuća izvana djelovala savršeno, unutrašnjost je, jarko osvijetljena, ostavljala dojam tek uređena izloga luksuzne prodavaonice skupocjenih predmeta, i sve to još obe shrabrujući uredno i čisto,

No, gospođa Kluge je svojom živahnom pojavom uklanjala onu nevidljivu prepreku, koja izložene predmete čini nepristupačnim.

Četvrtak, 15. lipnja 1978.

Taj Kluge možda jest kompliciran, ali samo dok se ne do takne svojih pravih tema. Kad je prvi put počeo razgovor o svo joj naučnoj

oblasti, odmah mi je postalo jasno zašto baš on reprezentira svoju naciju u najvećoj svjetskoj znanstvenoj instituciji. Uostalom, uskoro sam se uvjerio da je varao i njegov izgled. Držeći se kao da priznaje neki svoj nedostatak, kazao mi je da su mu »već pedeset i dvije godine«.

— Pa koji su to eliksiri, profesore, što ih vi upotrebljavate?

Kluge je gotovo porumenio.

Supruge su dosta rano otišle i sada vjerojatno švrljaju atraktivnom hamburškom trgovačkom ulicom Monckeberg-strasse. Za to vrijeme mi razgledavamo kuću. Kad smo naišli na Klugeov radni kabinet, pala mi je u oči fotografija koju drži na golemom pisaćem stolu.

— Nije li ovo... Pa naravno, to je zaista Martin... to jest, profesor Naglić.

Kluge se zadovoljno smješkao. Očito je računao s tim izne nađenjem.

— Imate pravo. Pa mi smo bili vrlo dobri prijatelji. Profesor Naglić nam je čak vjenčani kum. Medeni mjesec proveli smo u njegovoj kući na Jadranu. Bili su to nezaboravni trenuci— promuca Kluge, gotovo postiđen tim priznanjem.

Bio je to zgodan povod da počnemo naš razgovor. Uvalili smo se u naslonjače i, pijuckajući hladno piće, počeli vrlo za nimljiv dijalog. Sada je razgovor tekao izvanredno glatko.

Kluge je želio čuti svaku i najsitniju pojedinost iz posljednjih sati Martinova života. Imao sam dojam da ga više zanima sam Martin, njegovo raspoloženje, kako je izgledao, da li je bio zabrinut, bolestan... Njegova istraživanja nije čak ni spome nuo. Tek na kraju zapitao me nešto, o čemu ni sam nisam do tada razmišljao: da li je Martin imao i koliko suradnika, tko su oni i gdje su sada?

Činilo mi se da je Kluge najprikladnija osoba koja mi može odgovoriti na pitanje što ga već nekoliko dana imam na jeziku.

— Dobro, profesore, pa zašto nauka uopće pokušava naći, da se tako izrazim, način kako da prevari prirodu?

Dr Kluge skine svoje blistave naočale bez okvira i dugo ih je trljao komadićem meke kože, koju je dohvatio sa stola. Za tim ih polako stavi na oči i, kao da se teško odlučuje na odgovor, zagleda mi se u lice:

— Reći ću vam otvoreno: bolje da to učine pozvani znanstvenici, nego genijalni šarlatani. Ako vam kažem — oprostite, ne znam o čemu ste već razgovarali s kolegama — dakle, ako danas izražujemo, a već sutra možda i ostvarimo ideju da se iz bilo koje, pazite, iz bilo koje ženske stanice mikrokirurškim putem ukloni samo polovica kromosoma, a zatim opet iz bilo koje muške stanice prenese u takvu žensku stanicu samo polovica kromosoma, pa pokrene proces umnožavanja kakav se inače prirodno začinje u ženskoj spolnoj

stanici, doći će do revolucije: neće više postojati tzv. neplodnost. Ali, budući da nauka, kao ni bilo koja druga grana ljudske djelatnosti, ne može stajati u mjestu, slijedeći će zahvat biti: kombinacija jezgri dviju stanica uzetih s iste osobe, muške ili ženske — svejedno.

— Slušajte, profesore, pa to znači...

— Da, to znači: oba roditelja u jednoj osobi.

— I od takve dvije stanice, uzete s jedne te iste osobe, mogao bi nastati plod? Rodilo bi se novo živo biće?

— Izvan svake sumnje.

— Ali, taj proces mora netko dovršiti. Plod mora nositi žena, pa makar bio i umjetno usađen. Napokon, treba i roditi.

— Sada možda treba, ali sasvim je vjerojatno da tako neće ostati još dugo. Vi znate da postoje i tzv. izvanmaterični zameci...

— Zaboga, profesore, pa nećete valjda reći, da bi i muškarac mogao »roditi«?

— Pa sad... da li se može baš tako reći... A zašto organizam muškarca ne bi bio sposoban za adaptaciju, kako bi mogao dati fetusu sve ono što mu daje u toku razvoja organizam žene?

— Profesore, ovo nadmašuje moja shvaćanja. Ako bih bilo što dalje pitao, mislim da bi sve djelovalo deplasirano...

— Recite sami!

— Ne bi li to značilo da bi se čovječanstvo teorijski moglo svesti samo na osobe istoga spola? Da na svijetu ostanu samo žene ili samo muškarci,. .!

— Sasvim točino: bile bi dovoljne samo žene, ali one bi dalje rađale samo žensku djecu, sasvim identično potomstvo. Isto vrijedi i za muškarce. Kad smo već otišli tako daleko, pitanje je koliko će još proći vremena dok se ne ostvari davna ideja inkubacije izvan organizma, u umjetno stvorenim uvjetima kakve dijete ima u maternici.

U glavi su mi se rojile kojekakve sulude kombinacije. Bio sam sretan što ovom razgovoru ne prisustvuje moja žena. Za nju bi to bilo strašno.

Nisam se usudio dalje postavljati pitanja, jednostavno straujući od odgovora. Kakve li su sve manipulacije tu moguće!?

— Sjećam se jednog odlomka iz neke rasprave koju sam pročitao preturajući po hajdelberškoj sveučilišnoj arhivi.

Radilo se o kloniranju i stvaranju zametka presađivanjem stanične jezgre bez ikakve oplodnje. Jedan učenjak je svoju tezu ilustrirao mogućnošću, da neutješni roditelji, koji izgube dijete u prvim danima njegova života, mogu presađivanjem stanične jezgre tog istog djeteta u spolnu stanicu bilo koje žene začeti potpuno istovetnu kopiju i tako nadomjestiti gubitak... A ovo što sam sada čuo, navelo me na stravičnu pomisao: zar stanična jezgra djeteta ne bi mogla biti

presađena u ćeliju njegove vlastite majke...?

Ne, zaista je najbolje da ovaj razgovor okončamo.

Nedjelja, 18. listopada 1978.

Tek danas oko ručka stigli smo u Heidelberg. Putovali smo automobilima, najprije auto-putom preko Frankfurta do Wurzburga, a potom skrenuli na turističku cestu poprijeko. Zaustavljali smo se nekoliko puta, pa čak i prespavali, i to u gradiću iz bajke, Dinkelsbuhlu, gdje svaka druga kuća svoju starost računa stoljećima.

Suputnici u automobilu bili su nam profesor Watson i Channing. Pokazalo se da obojica mogu biti gotovo nestašno živahni. Šalili su se na račun moje zabrinutosti za sudbinu čovječanstva i prepričavali zgode s prijašnjih zasjedanja Komiteta.

— Imam susjeda, inače poznatog odvjetnika, koji također misli da je nauka prebrzo počela čeprkati po neprikosnovenim zakonima prirode, i ne samo što se tiče sudbine čovječanstva! — uozbiljio se Watson. — On je čak ponekad u stanju iznenaditi svojim razmišljanjima. Sjećam se jednog razgovora, jedne večeri u njihovu vrtu, kad je začuđujuće proročanski tvrdio da sve to vodi manipulacijama, koje mogu biti katastrofalne za čovječanstvo. Na primjer: nauka u krivim rukama može ostvariti do sada neostvarene snove mnogih osvajača, da napokon za vladaju svijetom...!

— Može li zaista?

— Znate, to nije pitanje na koje treba očekivati odgovor. Dirnemo li u gene, a dirnuli smo, sve je moguće. Ako se ljudsko biće, koje nastane iz stanice u kojoj od neophodnih 46 kromosoma nedostaje samo jedan — rodi kao nekakav mongoloid, tko zna što bi se događalo daljom kombinacijom broja kromosoma u oplođenoj ćeliji.

— Ni ne naslućuje se?

— Uvjeren sam da će znanost moći na to pitanje odgovoriti već do kraja našega stoljeća.

— I tada će se, možda, početi ostvarivati crna prognoza vašeg susjeda?

— Dragi moj, to je već odavno počelo.

Utorak, 20. listopada 1978.

Nitko, srećom, nije imao volje za rad cijeli idući dan nakon povratka, iako smo sa zebnjom strahovali da bi to moglo nekomu pasti na pamet.

Dakako, svejedno moramo sve ovo završiti jer se približava kraj zasjedanja Komiteta. U petak će biti oproštajan koktel, a do tada treba obaviti preostale razgovore.

Danas sam se prvi put susreo s profesorom drom Jeanom Dupponom, vrlo tihim i povučenim četrdeset petogodišnjakom. Njemački uopće ne govori, a na engleskom bi obojica imali problema. Tako je moja žena dobila ozbiljan zadatak da bude prevodilac s

francuskog.

Obazrivi Duppon je meni prepustio da odaberem mjesto za razgovor. Zanemario sam obzire i predložio da to obavimo u našim prostorijama. To prije, što je vrijeme opet postalo ogavno.

Dugo nam je trebalo da krene razgovor. Dr Duppon se neprekidno samo smješkao i šutio. Svaki put kad bih prolazio pokraj njegova naslonjača ustao bi, kao da bi mi mogao smetati. Nudili bismo mu piće, a on, smješkajući se, samo kimne glavom. Nas dvoje nismo se više usudili doći u njegovu blizinu od straha, da ga ne natjeramo da se mora iskobeljati iz niska i duboka naslonjača. Pogledavali smo se u nedoumici. Napokon odlučih da preuzmem inicijativu.

— Imate li neko pitanje u vezi s profesorom Naglićem? — izgovorih mu u lice, a moja žena pokuša što preciznije prevesti.

Dr Duppon se nije dao pokolebati.

— Ne, nemam.

Počeo sam gubiti živce.

—A mogu li ja vas nešto pitati?

Tek je tada Duppon nešto živnuo:

— Da, ovaj... naravno... svakako.

— Dobro, dakle, vi ste psiholog. Pa što vi mislite, treba li se nauka na ovakav način miješati u kontrolu rađanja, što na kraju može imati za posljedicu da rađanja u klasičnom smislu više neće ni biti?

Profesor je s velikim zanimanjem saslušao moje pitanje. Dok sam govorio, on je neprekidno povlađivao glavom, iako nije ništa razumio. Kad je moja žena završila prevođenje, ne koliko puta se iskašljao, a onda je napokon progovorio:

— Vidite, mnoge su stvari u skoroj budućnosti neizbježne.Ako danas čovječanstvo ima četiri milijarde, a odnos tzv. potpuno razumnih i ljudi s više ili manje hereditarnih opterećenjaje 1:3, i ako se takav trend nastavi, nije isto imamo li na svijetu tri milijarde abnormalnih i jednu milijardu normalnih ljudi ili šest milijardi prema dvije. Hoću reći, na osnovi zakona apsolutnih brojeva, može se očekivati da će mogućnosti tragičnih incidenata rasti geometrijskom progresijom. Osim toga, u vrijeme dok nije bilo velikih urbanih koncentracija štetan utjecaj osoba s negativnim tendencijama svodi se na manje značajne prostore i naseobine. Danas svatko može suvremenim prometnim sredstvima za nekoliko sati dospjeti na bilo koju točku na kugli zemaljskoj. Možete li vi zamisliti, da će kroz pet, deset, dvadeset ili što ja znam koliko godina teorijski i praktično svaki čovjek moći raspolagati vlastitom letjelicom kao što sada ima automobil. Dakle, i oni s eventualno negativnim prohtjevima. A što će biti dalje u takvom vremenu vrtoglavog razvoja? Neće li u garaži budućnosti ljudi držati vlastite svemirske brodove? Osoba sa zločinačkim prohtjevima neće više samo razbijati prozore ili

provaljivati blagajnu seoske pošte, ona će moći u trenutku ispoljavanja negativnog nagona razoriti cijeli planet! Kakvi bi »fireri« mogli biti u neposrednoj budućnosti ako se u to ne bi umiješala nauka?

Slušao sam ga otvorenih usta. Nisam očekivao takvu govorljivost, a osim toga sve je to izgovorio nadušak.

— Zar se smatra da nauka treba, i u budućnosti može uzgajati samo lojalne građane, koji će se apsolutno pokoravati svim zakonima?

—Ne, ni to ne bi valjalo. Nauka bi trebala postići nekakvu prirodnu ravnotežu, ali je teško vjerovati da ona uopće tomu teži.

Mislim, da će se znanstvenici opet naći u slijepoj ulici: oni bi, bar u prvoj fazi nove evolucije, trebali »uzgojiti« biće, koje će dati negativnu ocjenu vlastitom stvaraocu, jer će biti mnogo savršenije od njega. A kako se nauka više ne može zaustaviti, sasvim je umjesno pitanje: da li će se uopće održati norme za čovjekovo vladanje u društvu? Da li jedan čovjek može drugom čovjeku određivati kako se treba vladati?

Onda ja tu ne vidim izlaz. Znači li to, da će nauka, u nastojanju da spriječi samouništenje, morati uništiti čovječanstvo?

Ne, život se više nikada i nikako ne može uništiti. Uvijek će se nauka suprotstaviti nastalim životnim uvjetima, pa čak i najvulgarnijim. Nauka će ubrzati proces adaptacije, čak i na najnepovoljnije životne okolnosti. Očito je da će budući život biti sasvim drugačiji od sadašnjeg, kao što se i sadašnji razlikuje od životauprošlosti.

Subota, 24. lipnja 1978.

Već su svi otišli. Ostali smo samo nas dvoje u toj prijatnoj dvokatnici u kojoj smo se već toliko udomaćili, da nam se čini kao da smo kod kuće.

Dr Winterberger nas je zamolio da poslije svega ovoga što smo proživjeli, budemo jedan dan gosti u njegovoj kući, da zajedno provedemo nekoliko sati, opustimo se, čavrljamo i ručamo u njegovu vrtu.

Mada bismo i sami ipak već željeli što prije kući, pristojnost nam je nalagala da ne odbijemo taj ljubazni poziv.

Kasno poslije podne isti nas je šofer u istim kolima s kojima smo došli odvezao na štutgartski aerodrom.

*

To su, eto, odlomci iz pribilježaka koje sam vodio za boravka u Heidelbergu.

Sada, kad sve to sređujem, kad se sjetim svega što smo doživjeli i saznali dok smo se kretali među najpoznatijim znanstvenicima iz oblasti biologije, sve više dolazim u iskušenje da se upitam; jesam li ja zaista potpuno sigurno shvatio zašto sam bio pozvan? I sve više mi se

čini, da sam ja ipak vješto i spretno doveden u poziciju onoga koji pita, a ne onoga što odgovara na pitanja.

Zašto?

Zahvaljujem vam, druže uredniče, na uvrštenju

IVO KOŠUTIĆ

Dodatak

U IDUĆEM 30. broju SIRIUSA MOŽETE PROČITATI, DESETAK PRIČA NA TEMU ROBOTI.

Eric Frank Russell: BUMERANG

Je li to priča u kojoj je autor zanemario znamenita tri Asimovljeva zakona robotike? Ili ih je možda opovrgao? Dokazao da su ništavni i bezvrijedni?

Isaac Asimov: LAŽLJIVAC

Što se događa ako robot, koji se pokorava zakonima robotike (a što bi drugo činio u Asimovljevoj pripovijesti?) počne čitati misli?

OSJEĆAJ MOĆI,

priča istoga autora: što se događa čovjeku koji iznađe nešto što ne znaju ni kompjutori?

Borivoje Todorović: HOMO SAPIENS 21. VEKA

Već danas nije nikakva senzacija ugrađiva nje umjetnih, pa i mehaničkih organa u čovjeka. Sutra će elektronički dijelovi tijela možda postati svakodnevna pojava. No što ako se krene i dalje od toga?

Ray Bradbury: KAZNA BEZ ZLOČINA

Dosad je napisana u svijetu cijela hrpa krimića u kojima je iskorišten motiv robota kao zločinca, na ročito kao ubojice, kako bi se zavarali tragovi (jer glupi inspektori pomišljaju samo na delinkventa ko ji je živo biće, zar ne?). No što se događa oko se robot iskoristi u suprotnu svrhu, da bi se zavarala — savjest?